

พุทธศาสน์เพื่อฉันเอง : มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธ
ของเด็กเจนเนอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช. โดย

นางสาวภัทรกัณฑ์ หวังทรัพย์ทวี

รายงานการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individual Study) เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต

ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

พุทธศาสน์เพื่อฉันเอง : มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธ
ของเด็กเจนเนอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย

โดย
นางสาวภัทรกัญช์ หวังทรัพย์ทวี

มหาวิทยาลัยศิลปากร สภานิติศาสตร์

รายงานการศึกษาค้นคว้าเฉพาะบุคคล (Individual Study) เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต
ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2564

ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การศึกษาเฉพาะบุคคลเรื่อง “พุทธศาสน์เพื่อฉันเอง : มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธของเด็กเจนเอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย” เสนอโดย นางสาวภัทรกัญท์ หวังทรัพย์ทวี เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา

.....

ดร.นัฐวุฒิ สิงห์กุล

หัวหน้าภาควิชามานุษยวิทยา

วันที่.....เดือน.....พุทธศักราช.....

อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง

วันที่.....เดือน.....พุทธศักราช.....

กรรมการสอบ

.....

(อาจารย์ ศศิธร ศิลป์อุฒยา)

วันที่.....เดือน.....พุทธศักราช.....

หัวข้อสำคัญ	พุทธศาสน์เพื่อฉันเอง : มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธของเด็กเจนเนอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย
คำสำคัญ	เจนเนอเรชั่นZ วาทกรรม ศาสนาพุทธ
ผู้ศึกษา	นางสาวภัทรกัญท์ หวังทรัพย์ทวี รหัสนักศึกษา 03610202
ภาควิชา	มานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง
ปีการศึกษา	2564
จำนวนหน้า	65

บทคัดย่อ

การศึกษาในหัวข้อ “พุทธศาสน์เพื่อฉันเอง : มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธของเด็กเจนเนอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษามุมมองการให้ความหมายความเชื่อในด้านพระพุทธรูปศาสนาของเด็กเจนเนอเรชั่นZ ในมหาวิทยาลัย 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อในด้านพระพุทธรูปศาสนาในปัจจุบันของเด็กเจนเนอเรชั่นZ โดยผู้ศึกษาจะเลือกเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 7 คน จากการศึกษาผ่านกลุ่มตัวอย่างคือเจนเนอเรชั่นZ ที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย ในพื้นที่กรุงเทพฯ ฯ และปริมนทล โดยผู้วิจัยเลือกการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสโนว์บอล (Snowball Sampling) ผ่านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interviews)

ผลการศึกษาพบว่าเห็นได้ว่าเด็กเจนเนอเรชั่นZ มองพุทธกระแสหลักในไทยเป็นการตีกรอบและให้คุณค่าที่ตัวบุคคล โดยชี้วัดตัดสินความเป็นบุคคลนั้น ว่าดีหรือไม่ดี ซึ่งไม่สอดคล้องกับรูปแบบคำสอนของพุทธศาสนาที่พยายามยกยอขึ้นมาในเรื่องของการปฏิบัติตน แต่พุทธไทยกลับเป็นคำสอนเชิงปาฏิหาริย์ จึงทำให้เจนเนอเรชั่นZ หันไปให้สนใจความพุทธกระแสรอง หรือพุทธที่เขานิยามมันขึ้นด้วยตัวเองซึ่งเป็นสิ่งที่ตอบสนองมนุษย์และสอดคล้องกับสังคมโลกในปัจจุบันซึ่งแต่ละคนก็มีนิยามพุทธศาสนาที่แตกต่างกันออกไป

ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

กิตติกรรมประกาศ

ถึงเวลาเขียนกิตติกรรมประกาศคงเป็นช่วงเวลาสุดท้ายแล้วที่ได้บรรเลงนิ้วมือลงบนแป้นพิมพ์ ขอคุณตลอดระยะเวลา 4 ปีที่ผ่านมาในรั้วมหาวิทยาลัยศิลปากรที่ได้ชุบชูเด็กที่ไม่ชอบอ่านหนังสือคนนี้ให้อ่านหนังสือมากกว่าแปดบรรทัดต่อวัน การเดินทางที่แสนทรหดนี้กำลังจะจบลงและพร้อมที่จะเริ่มต้นขึ้นใหม่ในอีกสถานะหนึ่ง ขอคุณทุกห้วงเวลาที่ผ่านไป ไม่ว่าจะเป็นรอยยิ้ม น้ำตาที่ปลื้มปิติหรือน้ำตาที่เกิดจากความเสียใจก็ดีขอขอบคุณทุกคำพูดเป็นแรงผลักดันและทำให้ก้าวมาถึงจุดนี้ได้

อันดับแรกขอขอบคุณพี่แพร์เป็นบุคคลทั้งอาจารย์ที่สอน อาจารย์ที่ปรึกษา และเป็นเหมือนทั้งแม่ที่คอยสั่งสอนลูกคน ตลอดระยะเวลาเกือบ 1 ปีที่คอยซุด คอยตามคอยให้กำลังใจในวันที่รู้สึกท้อทำให้เด็กขี้เกียจคนนี้ให้มีร่างกายแข็งแรงใจขึ้นมาทำนั้งคิดงาน ทุกคำพูดที่พี่แพร์มักจะคิดว่าตัวเองด่า มันคอยปลอบประโลมอ้อมให้รู้สึกอบอุ่นและมีกำลังใจอยู่เสมอไม่เคยจะกลับมางั้นบ่นทอนหรือเสียใจอะไรเลยแม้แต่นิดเดียวที่สำคัญ ขอคุณที่สละเวลามานั่งคุยกับอ้อม การที่ได้มานั่งคุยกับพี่แพร์ทุกครั้งมันทำให้อ้อมรู้สึกสบายใจมาก ๆ และก็ดีใจที่เลือกอาจารย์ที่ปรึกษาไม่ผิด ขอคุณพี่แพร์ที่คอยเมตตา เข้าใจ และช่วยเหลืออ้อมอยู่เสมอ ตลอดจนห่วงใยใส่ใจถึงเรื่องของอนาคต สุดทำยอ้อมเคารพและรักที่แพร์เสมือนแม่คนหนึ่ง

อันดับต่อมาขอขอบคุณพี่เกิดเป็นอาจารย์คนแรกที่ได้คุยด้วยในขณะนี้และรับเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ แดมยังได้มาเป็นอาจารย์สอบอีลิสอีก ขอคุณที่อ่านงานอ้อมถึงแม้มันจะอ่านไม่ค่อยจะเข้าใจเท่าไร ขอคุณที่คอยแนะนำแนวทางติชม

ขอคุณอาจารย์ในเอกมานุษยวิทยาทุกคน ที่คอยพรั่าสอนให้ความรู้ คอยให้เสียงหัวเราะความทรงจำในขณะนี้เป็นอย่างที่อบอุ่นมาก ๆ และรู้สึกดีมาก ๆ ที่เจออาจารย์ที่เข้าใจ และพร้อมที่จะซัพพอร์ตเด็กในทุกช่วงเวลา

การเก็บข้อมูลจะลุล่วงผ่านไปด้วยดีไม่ได้เลย ต้องขอขอบคุณบุคคลที่ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 7 คนที่ต้องมานั่งตอบคำถามซ้ำแล้วซ้ำอีก ขอคุณที่สละเวลาอันมีค่ามาให้คำตอบในการทำงานครั้งนี้

ขอคุณเพื่อนทุกคนที่คอยให้กำลังใจคอยรับฟังเวลาบ่นถ้าไม่มีพวกไอ้เด็กมานุษยพวกนี้ก็คงผ่านมาได้ถึงขนาดนี้ ขอคุณที่ช่วยเหลือกันมาโดยตลอด และที่สำคัญอ้อหวิง ขอคุณมึงมากที่อยู่เคียงข้างกันมาตลอดทั้ง 4 ปี คอยร่วมทุกข์ร่วมสุขผ่านอะไรมากันเยอะจริง ๆ แม้กระทั่งตอนที่เขียนก็ยั้งนั่งทำด้วยกันเลย อ้ออ ไม่มีมึงเป็นเพื่อนก็ไม่รู้จะมีใครแล้ว

ขอคุณบุคคลที่สำคัญที่สุดในชีวิตคือพ่อกับแม่และพี่ชายที่คอยเป็นกำลังใจ เข้าใจ หาข่าวหาข่าวให้กินคอยซัพพอร์ตลูกคนนี้ในทุก ๆ เรื่อง

และสุดท้ายขอบคุณที่พุดมาก ๆ ที่อยู่ข้าง ๆ ทุกช่วงเวลาของชีวิต ขอขอบคุณที่ซัพพอร์ตในทุกเรื่อง
ที่คอยเตือนให้ทำงานถึงแม้จะโดนตำกลับไปบ้างก็ไม่เคยจะโกรธ ขอขอบคุณที่เข้ามาเติมเต็มให้ชีวิตได้มีสีสัน
อีกครั้ง

ท้ายที่สุดขอบคุณตนเองที่อดทน อดกลั้น ถึงแม้จะมีท้อบ้าง ร้องไห้บ้าง แต่ก็เก่งมาก ๆ นะ ที่ไม่
ย่อท้อและพาตัวเองมาถึงจุดนี้ได้

ภัทรกัณฑ์ หวังทรัพย์ทวี

มหาวิทยาลัยศิลปากร สมานลียสิทธิ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ	ง
บทที่ 1	1
บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
คำถามของการศึกษา	3
สมมติฐานของการศึกษา	3
ขอบเขตของการศึกษา	4
ระเบียบวิธีการศึกษา	4
สถานที่ในการศึกษา	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน	8
บทที่ 2	9
แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับวาทกรรม (Discourse)	9
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	12
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กเจน Z	12
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง	14
วรรณกรรมที่เกี่ยวกับความหลากหลายของพุทธศาสนา	18
บทที่ 3	22
พุทธศาสน์เพื่อตัวฉัน	22
1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กเจนเนอเรชั่นแซด	22
1.1 นิยามความหมายของเจนเนอเรชั่นแซด	22

1.2 การเกิดขึ้นของเจนนอร์เรชั่นอื่น	23
1.3 วิธีชีวิตของเด็กเจนนอร์เรชั่นZ	24
2.การสัมภาษณ์นักศึกษาในเจนนอร์เรชั่นZ	26
1.ภูมิหลังผู้ให้สัมภาษณ์	27
2.ประสบการณ์ในการนับถือศาสนา	33
3.จุดเปลี่ยนที่ทำให้นับถือศาสนาน้อยลง	40
4.ศาสนาพุทธกับปัญหาในสังคมไทย	44
5.พุทธศาสนาที่ยากให้เป็น	48
	51
บทที่ 4	
วิเคราะห์และสรุป	51
การอบรมบ่มเพาะ	52
ครอบครัว	52
โรงเรียน	53
สื่อทางโทรทัศน์	54
การต่อรองกับวาทกรรม	55
หลักคำสอน	56
รัฐ	56
พระสงฆ์	57
มหาวิทยาลัย	58
สรุปผลการศึกษา	59
บรรณานุกรม	61

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเคารพนับถือ หรือรูปเคารพนั้นเกิดขึ้นมาเป็นเวลานานตั้งแต่อดีตกาลมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมนุษย์ทุกคนย่อมมีที่พึ่งพาทางใจ เพื่อหาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าการเคารพนับถืออะไร บางสิ่งบางอย่าง ไม่สามารถมองเป็นเป็นรูปธรรมหรือจับต้องได้ แต่มนุษย์ก็ยึดถือว่าการมีที่พึ่งพาจากรูปเคารพเพื่อให้ตัวเองรู้สึกดี มีความสุขกายสบายใจมากขึ้น แม้กระทั่งในเรื่องของอาชีพการงาน ซึ่งแต่ก่อนที่อารยธรรมนี้จะเกิดขึ้นอยู่ควบคู่กับมนุษย์โลกในทุกวันนี้ได้ ถ้าย้อนกลับไปมองในอดีต มนุษย์ในสมัยดึกดำบรรพ์ที่ผ่านมานั้นก็ยังคงมีความกลัว วิตกังวลต่อพลังอำนาจที่เราไม่สามารถมองเห็น โดยมนุษย์เชื่อว่าโลกนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ ชีวิตจะต้องขึ้นอยู่กับสิ่งที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และในเวลาต่อมาก็เริ่มมีการนับถือเทพเจ้า ที่สามารถบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้คนในสมัยนั้นได้

ในสังคมไทย คนส่วนใหญ่นับถือคือพุทธศาสนาแบบเถรวาทหรือที่เราเรียกว่าพุทธแท้ โดยในอดีตผู้คนเชื่อว่ามีหลักธรรมคำสอนไม่ว่าจะเป็น มัชฌิมาปฏิปทา อริยสัจ4 หรือพวกศีลห้า มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ถือกันว่าธรรมทางพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม และส่งเสริมสิ่งที่ดีงามรวมไปถึงความมั่นคงของชาติ เพราะฉะนั้นพุทธศาสนาเปรียบเสมือน เอกลักษณ์ของชาติไทย ทั้งทาง คุณธรรมและจริยธรรม แต่ถึงอย่างไรก็ตามความเจริญนั้นที่ก้าวเข้ามาสู่ยุคสมัยปัจจุบัน ทำคนในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่สามารถต่อยอดไปสู่ความเชื่อ พร้อมกับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่อย่างเช่นเด็กในยุคเจนเอเรชั่น Z

เด็กเจนเอเรชั่นZ เป็นเด็กที่เกิดในเกิดตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 - 2012 คนนี้กลุ่มนี้เกิดมาพร้อมกับสิ่งที่อำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยี มีอุปกรณ์สื่อสารใช้ตั้งแต่เด็ก ไม่รู้จักโลกที่ไม่มีเทคโนโลยี จึงส่งผลให้มีพฤติกรรมสามารถที่จะเรียนรู้ได้รวดเร็วกว่ากลุ่มเจนเอเรชั่นอื่น คนในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่คาบเกี่ยววัยเด็กและวัยรุ่น และเป็นยุคที่ไม่ว่าจะเพศไหน ๆ ทุกคนมีบทบาทหน้าที่ในสังคมที่เท่าเทียมและเสมอภาคกัน มีความคิด ความเชื่อในการสร้างความเปลี่ยนแปลง และต้องการทำให้สำเร็จด้วยมือของตนเอง นอกจากนี้ยังมองอนาคตมากกว่าอยู่แค่เพียงปัจจุบัน

เด็กเจนเนอเรชั่น Z มีบทบาทต่อสังคมในยุคปัจจุบันอยู่มากพอสมควร ในยุคสมัยนี้ของมนุษย์ได้พัฒนามาไกลจนก้าวเข้าสู่ยุควิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นยุคที่ได้มีการพัฒนาหลายสิ่งหลายอย่างขึ้นอย่างก้าวกระโดด เพื่อตอบสนองความต้องการความเป็นอยู่ของตนเอง เพื่อให้ได้สัมผัสกับความสุขสบายในการดำเนินชีวิต และความสุขจากวัตถุนิยม ซึ่งปัจจุบันการเดินทางของมนุษย์ในแต่ละยุคถูกพัฒนามาตลอดอย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งมนุษย์ได้เดินทางมาถึงยุคโลกาภิวัตน์เป็นยุคที่เข้าถึงสู่สังคมและเทคโนโลยี เรียกได้ว่าเป็นอวี่วะที่ 33 โดยการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ทัศนคติ ก็หมุนตามไปตามกระแสของโลกอีกด้วย จึงทำให้มีข้อมูลข่าวสาร หรือการเข้าถึงแหล่งข้อมูลเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ก้าวเข้าสู่สังคมที่พัฒนาตัวเองมาสู่ยุคปัจจุบันอย่างถึงที่สุด แต่ก็แน่นอน การมีสิ่งที่ดีเกิดขึ้น ก็ต้องมีสิ่งที่ไม่ดีควบคู่กันไป ในอีกแง่หนึ่งสิ่งเหล่านี้ก็เกิดการสร้างความเสียหายให้กับสังคมไทย ในแง่หนึ่งเกิดความเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อและวัฒนธรรมคือ การมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน อย่างเช่นในเรื่องของเสรีภาพทางศาสนาที่รัฐเข้ามามีกลไกที่แยบยลในการใช้อำนาจที่นำเอาศาสนาเป็นตัวกลางในการปกครองโดยมันขัดกับหลักประชาธิปไตย

มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธของเด็กในยุคเจนเนอเรชั่น Z ความเชื่อเหล่านี้ยังจำเป็นต่อเด็กหรือสังคมรุ่นใหม่ในปัจจุบันนี้อยู่ จึงทำให้เกิดการถกเถียงกันขึ้นมาถึงเรื่องปัญหาของเรื่องการนับถือศาสนาภายในสังคมไทย เพราะว่าในทุกวันนี้การนับถือการเลื่อมใส ศรัทธาของศาสนาที่เราอาจจะไม่เคยนึกถึงหรือข้องเกี่ยวกับทางเสรีภาพและประชาธิปไตย เพราะเชื่อว่าคนในกลุ่มเจนเนอเรชั่น Z นี้กลับมองว่าเรื่องสองเรื่องสิ่งสองสิ่งมันไม่ใช่เรื่องเดียวกันที่สามารถนำมารวมเรื่องเดียวกันได้ หรือนั่นอาจจะเป็นเพียงความเชื่อ ความนับถือ ขนบธรรมเนียมเดิมเพียงด้านเดียวที่เป็นเพียงวาทกรรมที่ปลูกฝังมา จึงทำให้คนรุ่นเก่าหรือคนที่ปฏิบัติธรรม รักษาศีล และเชื่อในศาสนาอย่างเคร่งครัด ได้ออกมาโจมตีวิพากษ์วิจารณ์กับความคิดและมุมมองที่คนรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบันว่า เป็นพวกทำลายศาสนา ทำให้ศาสนาเสื่อมเสีย เพราะพุทธศาสนาในไทยทำหน้าที่เป็นเหมือน ผู้ควบคุมอำนาจศีลธรรมให้กับรัฐและมองว่าบางมุมของการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่คุกคามกับศีลธรรม เพราะศาสนายังให้การสนับสนุนผู้ปกครองและอะลุ่มอล่วยอยู่ นอกจากนั้นศาสนายังถูกนำมาใช้ กับสังคมการเมืองไทยในเรื่องของการเรียกร้องอำนาจให้ประชาชนอยู่ในศีลธรรม ถ้าปล่อยไว้ให้คนรุ่นใหม่ได้มีความคิดเช่นนี้อีกต่อไป อาจจะเป็นผลเสียกับศาสนาที่อยู่คู่กับบ้านเมืองไทยมายาวนาน

สำหรับคนรุ่นใหม่แล้วที่มองโลกในความเป็นจริง ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตและค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ และได้ให้ความสนใจกับทฤษฎีเรื่องวาทกรรม ผนวกกับเรื่องของการใช้หลักของวิทยาศาสตร์มาเป็นส่วนหนึ่งกับการดำเนินชีวิต จากที่กล่าวมาข้างต้นก่อให้เกิดความสนใจที่จะทำการศึกษาเฉพาะบุคคลเพื่อนำไปสู่การศึกษามุมมองการให้ความหมายความเชื่อพระพุทธศาสนาของเด็กเจนเอเรชั่น Z และศึกษาถึงมุมมองการใช้อำนาจผ่านวาทกรรมของรัฐในด้านพุทธศาสนาที่เข้ามาเป็นตัวกลางในการกำกับ และได้ต่อยอดไปถึงเรื่องที่น่าสนใจถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อพระพุทธศาสนาของเด็กเจนเอเรชั่น Z ในท้ายที่สุดวาทกรรมจะทำหน้าที่อย่างไรที่ทำให้เด็กเจนเอเรชั่น Z บางกลุ่มคนมีกระบวนการคิดที่ทำให้เขาเชื่อศาสนาพุทธที่มีความแตกต่างกันออกไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษามุมมองการให้ความหมายความเชื่อในด้านพระพุทธศาสนาของเด็กเจนเอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อในด้านพระพุทธศาสนาในปัจจุบันของเด็กเจนเอเรชั่น Z

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช.ลขสวทช.

คำถามของการศึกษา

1. เด็กเจนเอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัยนิยามความเชื่อศาสนาพุทธว่าอย่างไร
2. อะไรเป็นปัจจัยให้เด็กเจนเอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัยมีความคิด ความเชื่อ ของศาสนาที่แตกต่างจากอดีต
3. เด็กเจนเอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัยใช้ศาสนามาดำเนินชีวิตในสังคมอย่างไร

สมมติฐานของการศึกษา

ในปัจจุบันนี้ ในสังคมและเทคโนโลยี ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทำให้ความคิดและค่านิยมของคนรุ่นใหม่ถูกกดทอนลง ความคิดต่างที่มองแตกต่าง เพราะเด็กเจนเอเรชั่น Z เปิดกว้างทางความคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่างมากขึ้น เด็กเจนเอเรชั่น Z จะมองศาสนาความเชื่อ เป็นเพียง “มายาคติ” นอกจากนั้นในเรื่องของการใช้อำนาจผ่านวาทกรรมในการให้ความหมายของของพุทธศาสนาก็เป็นสิ่งที่สร้างขอบธรรมในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการปกครองหรือควบคุม คือการใช้วาทกรรมเป็นการใช้เป็นการ

ยึดยึดชุดความคิดบางอย่างในการสื่อความหมายให้กับสังคม จึงเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กเจนเนอเรชัน Z นี้
อยากจะได้ความหมายของพุทธศาสนาใหม่โดยที่รัฐและศาสนาไม่มีส่วนอุปถัมภ์กัน

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเฉพาะบุคคลครั้งนี้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม
วัยรุ่นที่อยู่ในกลุ่มเจนเนอเรชัน Z ในสังคมมหาวิทยาลัย โดยมุ่งเน้นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงใน
เรื่องความเชื่อพุทธศาสนาและการเปลี่ยนแปลงในนิยามความเชื่อศาสนาพุทธในสังคมไทยที่ได้มี
การปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมของเด็กในปัจจุบันรวมถึงแนวคิดในเรื่อง
วาทกรรมที่มากำกับกับความเชื่อที่มีต่อศาสนาพุทธ

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างคือเจนเนอเรชัน Z ที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย ในพื้นที่
กรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยผู้วิจัยเลือกการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสโนว์บอล (Snowball
Sampling) ผ่านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interviews) โดยจะเป็นกลุ่มตัวอย่างที่
ยินดีให้ข้อมูลในการให้สัมภาษณ์

ระเบียบวิธีการศึกษา (Research methodology)

การศึกษาเฉพาะบุคคลเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวม
ข้อมูลทั้งระดับปฐมภูมิและข้อมูลระดับทุติยภูมิ

1. ข้อมูลระดับปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลในของการสัมภาษณ์เด็ก
เจนเนอเรชัน Z ในช่วงวัยของการศึกษาอยู่มหาวิทยาลัยโดยเลือกสุ่มสัมภาษณ์ โดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก
สอบถามข้อมูลโดยมีการพูดคุยความเป็นมาอย่างละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวการนับถือพระพุทธศาสนาและ

ทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ศึกษาใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสโนว์บอล (Snowball Sampling) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ยินดีให้ข้อมูล

2. ข้อมูลระดับทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้วิจัยได้ทำการเก็บการรวบรวมหาข้อมูลผ่านเอกสาร วารสาร บทความวิชาการ งานวิจัยต่าง ๆ หนังสือ และข้อมูลออนไลน์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการที่จะศึกษาโดยผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดทฤษฎีเรื่องวาทกรรมของมิเชลฟูโกต์ ในการวิเคราะห์ งานวิจัยในประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

สถานที่ในการศึกษา

เด็กในช่วงวัยของเจนเนอเรชั่น Z ที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยในพื้นที่กรุงเทพฯ ฯ และปริมณฑล โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบสุ่ม

ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาเฉพาะบุคคลครั้งนี้ ทำขึ้นเพื่อสามารถสร้างความรับรู้และเข้าใจถึงมุมมองความเชื่อ ศาสนาพุทธของเด็กเจนเนอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย และรับรู้ถึงความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อในด้านพระพุทธศาสนาในปัจจุบันว่าสิ่งใดที่เป็นปัจจัยที่สะท้อนให้มีกระบวนการคิดที่แตกต่างจากอดีต

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เจเนอเรชั่น Z เป็นกลุ่มประชากรที่เกิดตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 - 2012 (MICHAEL DIMOCK, 2019) จากการศึกษาในงานวิจัยนี้ ได้ใช้ปี 1996 เป็นปีเกิดสุดท้ายสำหรับกลุ่มมิลเลนเนียล ผู้ที่เกิดระหว่างปี 1981 ถึงปี 1996 ถือเป็นคนรุ่นมิลเลนเนียล เนื่องจากคนรุ่นมิลเลนเนียลเติบโตขึ้นมาภายใต้เงาของสงครามในอิรักและอัฟกานิสถาน และมีส่วนทำให้เกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองที่ซึ่งกำหนดสภาพแวดล้อมทางการเมืองในปัจจุบัน โดยคนที่เกิดตั้งแต่ปี 1997จึงนับเป็นการเริ่มเจนเนอเรชั่นใหม่ คือเจนเนอเรชั่น Z ซึ่งการแบ่งเจนเนอเรชั่นแต่ละเจนก็มี ความต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิวัฒนาการของโลกเทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งในการนำมาพิจารณา ซึ่งการเกิดของ Baby Boomers นั้นเติบโตขึ้นเมื่อโทรทัศน์ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้วิถีชีวิตการเชื่อมต่อกับโลกเปลี่ยนแปลงไปจากพื้นฐานชีวิตความเป็นอยู่ส่วน Generation X

เติบโตขึ้นในขณะที่การปฏิวัติทางคอมพิวเตอร์กำลังเกิดขึ้น และคนรุ่น Generation Y เติบโตขึ้นในช่วงที่อินเทอร์เน็ตเริ่มมีการแพร่กระจายเข้ามา ส่วน Generation Z กล่าวมาทั้งหมดเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต โดยมีการเชื่อมต่อ WiFi โซเชียลมีเดีย มีการเชื่อมต่อตลอดเวลา ความบันเทิง การสื่อสาร และการเปิดรับวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคมโลกส่งผลให้เด็กเจนเนอเรชั่น Z นี้ ได้มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย

เจนเนอเรชั่น Z ทำแต่ในสิ่งที่ชอบ ชอบความสะดวกสบาย ไม่ชอบพิธีรีตอง สามารถทำอะไร หลาย ๆ อย่างได้ในเวลาเดียวกัน ลักษณะนิสัยของเจนเนอเรชั่น Z เป็นคนที่ชอบความท้าทาย ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เป็นคนที่มีสมาธิสั้น ในการสื่อสารระหว่างคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารผ่านข้อความบนหน้าจอมือถือ หรือคอมพิวเตอร์แทนการพูด มีแนวทางเป็นของตัวเอง ชัดเจน ไม่เหมือนใคร เจนเนอเรชั่น Z เกิดในสังคมอินเทอร์เน็ต จะคุ้นชินกับการติดต่อสื่อสารแบบไร้สายเรียกได้ว่าเป็นเด็กที่เกิดในสังคมดิจิทัล (มนัสนันท์ หัตถศักดิ์, 2557) คนยุคนี้จะไม่รู้จักชีวิตที่ไม่มี เครื่องมือสื่อสาร ไม่รู้จักการใช้ชีวิตโดยไม่มีอินเทอร์เน็ต และสามารถ แยกแยะชีวิตออฟไลน์และออนไลน์ได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากโทรศัพท์มือถือซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญใน การเชื่อมต่อกับโลกออนไลน์ตลอดเวลา เพื่อเข้าสังคม ดูทีวี เล่นเกมส์ ฟังเพลง เป็นเจนเนอเรชั่นที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในโลก เจนเนอเรชั่นที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สมานลียสิทธิ์

2. ความเชื่อ หมายถึงสภาวะทางจิต (mental state) คือความเชื่อนั้นสามารถที่จะระงับความกระวนกระวายในความสงสัย และ ความเชื่อของเราจะเป็นสิ่งชี้้นำถึงความปรารถนาและกำหนดการกระทำ หรืออุปนิสัยของเรา (Peirce. 1982: 247) ความเชื่อก็จะแบ่งเป็นความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ถือว่าคนเรามีกรรมเป็นของตนเอง เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย หากทำกรรมใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม ย่อมต้องรับผลของกรรมนั้น (แสง จันทร์งาม, 2544) หน้าโดยความเชื่อจะแบ่งออกได้หลายอย่างดังนี้

1. เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อเรื่องหลักกรรมลิขิต พระพุทธศาสนาจึงสอนเรื่องกรรมไว้มากมาย เช่น "เราควรพิจารณาเสมอว่าเรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด" กรรมในความหมายของพระพุทธศาสนา แปลว่า "การกระทำ" (เจตนา) เป็นคำกลาง ๆ แต่การกระทำไม่จำเป็นว่า จะต้องเป็นกรรมเสมอไป การกระทำที่เป็นกรรมจะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือเจตนาเป็นกรรมบุคคลจงใจ กระทำด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในการกระทำกรรมแต่ละครั้งถือเจตนาเป็นหลักเสมอ" หมายถึง การกระทำ การพูด ที่แสดงออกภายนอกโดยจงใจก็ดี ความคิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นชั่วครู่

ชั่วขณะแล้วผ่านไปในชีวิตใจก็ดี ความรู้สึกและท่าทีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ประสบทางประสาทและที่ระลึกขึ้นมา ในใจก็ตีล้วนมีเจตนาประกอบอยู่ทั้งนั้น เจตนาจึงเป็นเจตจำนง ความจงใจการเลือกอารมณ์ของใจ เจตนา จัดเป็นแกนสำคัญที่สุดของการกระทำ เป็นสาระที่ทำให้เกิดการกระทำดังนั้น กิจที่บุคคลจงใจหรือทำด้วย เจตนา กิจนั้นจะเรียกว่า "กรรม"

2. เชื้อผลแห่งกรรมเชื้อ ผลแห่งกรรม คือ กฎที่สืบเนื่องมาจากกฎแห่งกรรม เป็นส่วนหนึ่งของกฎ แห่งเหตุและผล เป็นกฎแห่งสากลจักรวาล ที่ว่าด้วยเรื่องเหตุผล คือ ทุกสิ่งทุกอย่างจะเกิดขึ้นได้ ต้องมีเหตุ มีปัจจัยเกี่ยวเนื่องกัน จะเกิดขึ้นเองโดยลำพังไม่ได้ กรรมและผลของกรรมมีอยู่ในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลที่ เชื่อมเกี่ยวโยง เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นจึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่ง นี้จึงดับ ดังนั้นการผลแห่งกรรม ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ทำกรรมดีได้ผลดีทำกรรมชั่วได้ผลชั่ว ทำกรรมอย่าง ไດไว้จะต้องได้รับผลของกรรมอย่างนั้น แต่มีปัญหายุ่งว่าตัววิบากของกรรมนั้นเริ่มขึ้นเมื่อใด ตอบได้ว่า วิบากของกรรมเริ่มทำงานในขณะที่บุคคลมีเจตนา และใช้เจตนาทำกรรมเป็นต้นไป

3. ความเชื่อเรื่องบุญและบาป ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องบุญและบาป ได้มีการ ปลุกฝังกันมาเป็นเวลาช้านานอยู่ในจิตใจของคนทั่วไปตั้งแต่เป็นเด็ก เพราะได้รับการสั่งสอนจากพ่อแม่เป็น อันดับแรกเมื่อเจริญเติบโตขึ้นได้มีโอกาสเข้าวัด ไปร่วมกิจกรรมของทางวัด ได้รับฟังการแสดงธรรมจาก พระสงฆ์ถึงเรื่องบุญ-บาป ดังนั้น คำสอนเรื่องบุญ-บาปจึงได้ฝังอยู่ในจิตใจตลอดมา เรื่องบุญ-บาปตาม ทรศนะทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของบุคคลแต่ละคน และมีความสำคัญต่อการ ดำรงชีวิตอย่างมากในแง่ของการอยู่ร่วมกันต่อคนในสังคม เพราะบุญ-บาปเป็นหลักจริยธรรมซึ่งทำให้ บุคคลมีความเชื่อเผื่อแผ่ต่อกัน ไม่เบียดเบียน รังแกกัน หรือสร้างความเดือดร้อนต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นต่อ บุคคลและสังคม เป็นต้น

ระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน

ในการศึกษา ผู้วิจัยได้มีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ วารสาร ข้อมูลออนไลน์ที่เกี่ยวข้องลงนามเพื่อเก็บข้อมูล และการสัมภาษณ์ข้อมูล ตลอดจนการนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงจนนำไปสู่การสรุปผลของการศึกษา โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 10 เดือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564 จนถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2565 โดยแบ่งออกเป็น

ระยะเวลาในการดำเนินงาน	ขั้นตอนในการดำเนินงาน
สิงหาคม พ.ศ. 2564 - พฤศจิกายน พ.ศ. 2564	ศึกษาทบทวนงานวิจัย หนังสือ บทความวิชาการ เอกสารต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการศึกษาเฉพาะบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่สนาม
ธันวาคม พ.ศ. 2564 - มกราคม พ.ศ. 2565	ศึกษาข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม การไปมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่จริง และออนไลน์
กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 - มีนาคม พ.ศ. 2565	รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลจากที่ได้มาในการศึกษางานวิจัย หนังสือ บทความวิชาการ และเอกสารต่าง ๆ และรวมไปถึงข้อมูลจากลงภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปตีความ วิเคราะห์ และสรุปผล
เมษายน พ.ศ. 2565 - พฤษภาคม พ.ศ. 2565	สรุปข้อมูลทั้งหมดที่ได้และประมวลผลที่ได้มากที่สุด นำไปวิเคราะห์ และสรุป

บทที่ 2

1.แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธของเด็กเจนเอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดทฤษฎีและเอกสารรายงานวิจัยมาเป็นกรอบที่นำมาวิเคราะห์ โดยได้แบ่งเป็นสองส่วนซึ่งส่วนแรกจะเป็นแนวคิดทฤษฎี คือ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับวาทกรรม (Discourse) ส่วนที่สอง คือเอกสารงานวิจัย โดยผู้ศึกษาได้แบ่งออกเป็นสามประเด็น ได้แก่ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจนเอเรชั่น Z เอกสารงานวิจัยความเชื่อพุทธศาสนาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง และเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับ ความหลากหลายของพุทธศาสนา

1. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับวาทกรรม (Discourse)

มิเชล ฟูโกต์ (Michael Foucault) ปรัชญาชาวฝรั่งเศส ได้ให้ความหมาย“วาทกรรม”(Discourse) ทุกคนมักจะเข้าใจวาทกรรมจะเป็นเรื่องที่เขียนหรือพูด แต่ว่าวาทกรรมมันเป็นมากกว่านั้น เพราะคือระบบกระบวนการผลิต เอกลักษณ์ และการให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ ในสังคม อย่างเช่นในเรื่องของอำนาจ ความรู้ ความจริง และตัวตนของเราเอง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545: 19-20) เป็นกฎที่ช่วยยึดเหนี่ยวสิ่งที่เราสร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมต่อไป แต่ในขณะที่เดียวกัน วาทกรรมยังทำหน้าที่เป็นตัวกำหนด คำพูดหรือความหมายบางอย่างที่เป็นความจริงในสังคม ซึ่งความจริงนี้อาจจะไม่ใช่ว่าความจริงที่เราารู้ชัดได้ แต่มันทำหน้าที่เป็นตัวกฎเกณฑ์มากำหนดเรา ว่าสิ่งนั้นเป็นจริง สิ่งนั้นไม่เป็นจริง จึงทำให้เรื่องนี้มีส่วนของอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย มันเลยส่งผลให้บางสิ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมเลื่อนหายไปได้ในสังคม

วาทกรรมสามารถแสดงบทบาทหน้าที่และสถาปนาตัวเองขึ้นมาได้จะต้อง ผ่านปฏิบัติการของวาทกรรม (Discursive Practice) ได้แก่ จารีตประเพณี ความคิด ความเชื่อ คุณค่า ค่านิยม โดยสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างที่สามารถอธิบาย และเข้าถึงผู้คนในสังคมภายใต้กฎเกณฑ์กับสิ่งที่ถูกพูดอย่างแท้จริง (Foucault, 1972a :63 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545: 21) ฉะนั้น วาทกรรมเลยสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ชัดเจนชุดหนึ่ง กฎเกณฑ์นี้จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง หรือ การเลื่อนหายไปของสรรพสิ่ง นั่นคือควบคู่ไปกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมสร้างขึ้น ยังมีการสร้างและการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ถูกพูดถึงโดยวาทกรรมอีกด้วย

เอกลักษณ์และความหมายที่ฟูโกต์ได้นั้น มันเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจและความรุนแรง โดยเข้าไปบังคับยึดเยียดซึ่งอำนาจและความรุนแรงนั้นมันเป็นสิ่งที่เป็นความรู้ ที่ได้รับการขัดเกลาแล้ว และขณะเดียวกันวาทกรรมชุดนั้น ก็จะปิดกั้น ขจัด หรือทำลายไม่ให้เกิดสิ่งที่แตกต่างไปจากเอกลักษณ์ หรือความหมายของวาทกรรมนั้นได้สร้างมา มากกว่าเป็นเรื่องของการผูกติดของคุณสมบัติเฉพาะตัวของ สิ่งเหล่านั้นเอง อย่างเช่น พวกจารีต การปฏิบัติและกฎเกณฑ์ของสังคมในรูปของวาทกรรมและการ ปฏิบัติของวาทกรรมในเรื่องนั้น ๆ ที่เป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์และความหมายให้เกิดขึ้น เอกลักษณ์และ ความหมายจึงมีลักษณะลื่นไหล (elusive) เปลี่ยนแปลงไปตามวาทกรรมที่สร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา ไม่ แน่นอน ตายตัว หยุตนิ่ง หรือที่เรียกว่า "discursive , narrative identity" (เฟิงอ้าง 2545: 24)

วาทกรรมได้สร้างเหตุการณ์และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมาบังคับใช้กับสรรพสิ่ง" (Foucault, 1970a :67 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545 :25) สามารถกล่าวอย่างหนึ่งคือ สำหรับฟูโกต์แล้ว วาทกรรมเป็นมากกว่าเรื่องของภาษา คำพูดหรือการตีความ แต่เป็นเรื่องของอำนาจและความรุนแรงที่ แสดงออกมาในรูปของภาคปฏิบัติของวาทกรรมในสังคม (discursive practices) หรือที่ฟูโกต์กล่าวไว้ว่า "ในทุกสังคมการผลิตวาทกรรมจะถูกควบคุม คัดสรร จัดระบบภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่เป็นตัว ทำให้เรามองไม่เห็นถึงอำนาจ และอันตราย รวมถึงความน่าเกลียด น่ากลัวของวาทกรรมเพื่อให้วาทกรรม ดังกล่าวได้ดำรงความเหนือความเป็นเจ้าในสังคม" (เฟิงอ้าง 2545: 24) สังคม ซึ่งสำหรับสังคมปัจจุบัน ของเรา มีกฎเกณฑ์ที่รู้จักกันดีคือการกีดกัน ปิดกั้น ในรูปแบบที่เราคุ้นเคยและเคยชินอย่างมากรุนแรงคือ การ ห้ามทำ ห้ามพูดสิ่งนั้น สิ่งนี้

กฎเกณฑ์เหล่านี้ที่สำคัญในสังคมในความเห็นของฟูโกต์ได้คือในเรื่องของอำนาจ (power) แต่มัน ไม่ใช่อำนาจในรูปแบบการใช้ความรุนแรงอย่างการใช้กำลังเข้าบีบบังคับ แต่เป็นอำนาจที่ได้รับการขัดเกลา จนขาวสะอาดในรูปของความรู้ (knowledge) ที่ว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ และก็ไม่ใช่ความรู้แบบทั่วไป แต่มัน เป็นความรู้ที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อย่างเช่นในเรื่องของการดำรงอยู่ของอำนาจ คืออำนาจเป็นที่ยอมรับ เพราะมันสามารถที่จะปกปิดความหยาบกร้าน ซึ่งความสำเร็จของอำนาจนั้นมันอยู่ที่ว่าเราสามารถที่จะ ปกปิดมันได้หรือเปล่า คือกลไกการทำงานของอำนาจ มันไม่ใช่แค่เรื่องกฎหมายที่ทุกคนเข้าใจกัน แต่มัน เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์และจารีตประเพณีมากกว่า และอำนาจก็ไม่ใช่วัตถุที่ทุกคนจะเข้าไปจับต้องได้ อย่างเช่นในเรื่องของสถาบัน โครงสร้าง ซึ่งอำนาจมันก็เป็นเสมือนกับสัญลักษณ์ที่ติดกับตัวเราใน สถานการณ์ที่มันซับซ้อนของการต่อสู้กับการใช้ชีวิตในสังคม เป็นต้นและเมื่อได้นำมาเปรียบเทียบกับสังคมไทย จะเห็นได้ว่าการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อเป็นการใช้อำนาจอาจจะสามารถนิยามได้ว่า การกระทำไหนที่ เรียกว่าถูกกฎหมาย หรือการกระทำไหนที่เรียกว่าผิดกฎหมาย โดยมีระบบคิดและเหตุผลต่าง ๆ อย่างเช่น ชุดความคิดด้านศีลธรรม ชุดความคิดด้านสังคมศาสตร์ ชุดความคิดด้านการเมือง หรือชุดความคิดด้าน

เศรษฐกิจ มารองรับเพื่อสนับสนุนให้กฎหมายนั้นเป็นความจริง ที่มีอำนาจสามารถตัดสินว่าสิ่งใดถูกหรือผิดได้ ถ้าทุกคนในสังคมยอมรับว่ากฎหมายคือความจริงที่ต้องปฏิบัติตาม ก็เท่ากับว่าคนในสังคมนั้นกำลังตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมที่ว่าด้วยกฎหมายชุดนั้นโดยไม่รู้ตัว แต่ว่าการทำงานของอำนาจก็ไม่ได้เดินอยู่ในระนาบเดียวเสมอไป เหมือนที่ ฟูกอตได้กล่าวไว้ว่า "ไม่มีความสัมพันธ์ทางอำนาจใดที่ไม่มีการต่อต้าน การต่อต้านจะเป็นจริงและมีผล เพราะมันเกิดขึ้นตรงจุดที่มีการใช้อำนาจโดยตรงเลย" ฟูกอตมองอำนาจเป็นสองอย่างคือที่มีทั้งด้าน กดขี่และด้านแข็งขึ้นอยู่ในตัว อำนาจหรือความรู้เป็นความสัมพันธ์ภายในไม่ใช่ภายนอก อำนาจมีความหลากหลายและไม่สม่ำเสมอ การกระจายอำนาจในพื้นที่ซึ่งมีลักษณะถูกปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา และด้วยลักษณะของวาทกรรมที่มีหลายแง่มุม มันทำให้สามารถเปลี่ยนเป็นวาทกรรมต่อต้านและแข็งขึ้นอำนาจได้ (ธีรยุทธ บุญมี, 2551: หน้า 186, อ้างใน: ชูเกียรติ ถนอมบุญชัย, 2552: 3)

ทฤษฎีวาทกรรมของฟูกอตนี้จะเห็นได้ว่าเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยนำ ความรู้ ความจริง และอำนาจของวาทกรรม นำมาเชื่อมโยงในเรื่องมุมมองความเชื่อศาสนาพุทธได้ โดยในทัศนะของฟูกอต สิ่งที่เราเรียกว่าความรู้หรือความจริงที่เรายอมรับกัน มันเป็นความรู้ที่เป็นสังขธรรมบริสุทธิ์หรือไม่ ถ้าหากเป็นความรู้แฝงไว้ด้วยอำนาจที่ถูกสร้าง ถูกผลิตขึ้นโดยมนุษย์ผ่านระบบของภาษาชุดหนึ่งหรือที่เรียกว่า วาทกรรม ถ้าหากนำมาพิจารณากับประเด็นทางด้านศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับการเมือง ทุกคนย่อมรู้โดยทั่วกันว่า การเมืองนั้นเป็นความสัมพันธ์ทางอำนาจ โดยรัฐมีการนำวาทกรรมทางศาสนามาเป็นตัวควบคุมประชาชน คือการเอาหลักธรรมคำสอนมาเป็นต้นแบบว่าสิ่งใดควรไม่ควร เรียกได้ว่าตกเป็นเครื่องมือในการปกครอง ซึ่งในปัจจุบันเด็กเจนเนอเรชั่น Z นี้มองว่าธรรมะสมัยก่อน เป็นธรรมะที่มีแต่เรื่องการตัดสิน บาปบุญคุณโทษ แต่คนรุ่นใหม่เขาสนใจว่า ธรรมะจะให้ความเป็นธรรมกับเขาได้ยังไง ตัวอย่างเช่นในเรื่องของเด็กเจนเนอเรชั่นแซดที่ต่อต้านคำว่า เสรีภาพทางศาสนา ซึ่งการนิยามคำว่า เสรีภาพคือเราทุกคนเป็นปัจเจกชน เป็นผู้ที่มีอำนาจ สิทธิของตนเอง มีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน โดยที่กล่าวมานั้นมันสามารถเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติแต่ถ้าหากเราจะจำเป็นต้องยกเลิกรัฐธรรมนูญแบบศาสนาหรือรัฐที่ปกครองด้วยอุดมการณ์ทางการเมือง และสร้างระบอบเสรีประชาธิปไตยขึ้นมาแทน รัฐจะต้องเป็นกลางทางศาสนา (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2564: 44) แต่ในปัจจุบันเองเสรีภาพที่ได้กล่าวมานั้นเป็นเสรีภาพที่ปลอม ๆ ที่รัฐได้มอบให้ประชาชนมันเป็นเสรีภาพที่ไม่ได้เป็นปัจเจกบุคคล ไม่ได้เป็นผู้ที่มีอำนาจเหมือนกับคำที่พูดว่า ประชาธิปไตยเป็นของปวงชน โดยประชาชนไม่มีสิทธิในการตั้งคำถามหรือตรวจสอบ ในเรื่องศาสนาทางการเมืองหรือแม้แต่ในเรื่องที่เกี่ยวกับกษัตริย์ได้แม้แต่น้อย

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเฉพาะบุคคลในหัวข้อเรื่อง มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธของเด็กเจนเนอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยได้แบ่งวรรณกรรมออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กเจน Z
2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง
3. วรรณกรรมที่เกี่ยวกับความหลากหลายของพุทธศาสนา

2.1 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กเจน Z

เจนเนอเรชั่น Z เป็นช่วงที่มีการเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม การดำรงอยู่ของคนยุคใหม่ เมื่อเจนเนอเรชั่น Z ซึมซับวิถีชีวิตดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับการใช้งานของเทคโนโลยียุคนี้ ซึ่งมีสังคมออนไลน์ประเภทต่าง ๆ มีการแชร์ ภาพ วิดีโอ อัปเดต บล็อก ส่งข้อความ สอดรับกับลักษณะนิสัยของวัยรุ่นที่ต้องการพื้นที่แสดงออกความคิด เพื่อเรียกร้อง การตอบรับจากสังคม ยิ่งแสดงออกแล้วถูกตอบกลับในสิ่งที่ตนต้องการมากเท่าไรจะยิ่งรู้สึกเป็นที่น่าพอใจ อีกทั้ง ต้องการรับข้อมูลข่าวสารจากโลกภายนอก เพื่อนำข้อมูลที่ไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ อย่างรวดเร็วก็ยิ่งทำให้เทคโนโลยีมีความสำคัญต่อ เจนเนอเรชั่น Z โดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้

กลุ่มคน เจนเนอเรชั่น Z มีความเป็นปัจเจกชนค่อนข้างสูง มักใช้เวลาไปกับการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงสังคม เป็นคนที่ค่อนข้างควบคุมตนเอง (Self – Controlled) ให้มีความสำคัญกับ ครอบครัว มีความรับผิดชอบสูง ต้องการการยอมรับจากกลุ่มสังคมของตนเอง โตกว่าวัย นอกจากนี้ เป็นกลุ่มคนที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัย (Security) มากกว่ากลุ่มคนอื่น ๆ (Wellner, 2000, pp. 60 – 65) คนกลุ่มนี้มีความพร้อมสำหรับงานที่ได้รับมอบหมาย มีความเชื่อมั่นในตนเองและมอง โลกในแง่ดี ใส่ใจประเด็นทางสังคมเชื่อว่าพวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงโลกได้

เด็กเจนเนอเรชั่น Z เติบโตขึ้นมาในสภาวะแวดล้อมที่พวกเขาได้รับการปกป้องคุ้มครอง โดยพ่อแม่ที่อยู่ในเจนเนอเรชั่น X ซึ่งเคยถูกลี้นดูมาอย่างอิสระ การปกป้องลูกจากผลกระทบ อื่น ๆ ที่ตามมา อารมณ์ในด้านลบและความเป็นจริงของชีวิตกำลังเติบโตขึ้นท่ามกลางกลุ่มผู้ปกครองที่มีลูกอยู่ในเจนเนอเรชั่น Z ขณะที่การปกป้องและการอบรมเป็นสัญชาตญาณโดยธรรมชาติของการ เป็นพ่อแม่ มีความเป็นไปได้ว่าเจนเนอเรชั่น Z กำลังได้รับการปกป้องจากผลกระทบที่ตามมาภายหลังจากการกระทำของพวกเขา และความเป็นจริงของชีวิตที่สร้างผลกระทบต่อการพัฒนา ลักษณะนิสัย (มนัสนันท์ หัตถศักดิ์. 2557). ดังนั้น พ่อและแม่จึงต้องรักษาสมดุลระหว่างการปล่อยให้ลูกมี ประสบการณ์ในด้านลบอย่างการปกป้องพวกเขามากเกินไป

เจนเนอร์แซน Z โดยการสื่อสารระหว่างคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารผ่านข้อความบน หน้าจอ มือถือ หรือคอมพิวเตอร์แทนการพูด ไม่ชอบเป็นลูกจ้าง มีความต้องการเป็นเจ้าของกิจการ ขนาดเล็ก มีความอิสระในตัวเองค่อนข้างสูง มีแนวทางเป็นของตัวเองชัดเจน ไม่เหมือนใคร และไม่ อยาให้ใครเหมือน โดยมีลักษณะโดดเด่นที่เกิดมาพร้อมกับสังคม Internet โดยแท้จริง เกิดจากพ่อแม่รุ่นใหม่อย่าง เจนเนอร์แซน X ดำเนินชีวิตแบบมีการติดต่อสื่อสารไร้สายและสื่อบันเทิงที่คุ้นเคยต่าง ๆ อย่าง เช่น YouTube Facebook Instagram และ Twitter เรียกได้ว่าเป็นเด็กที่เกิดจากสังคมดิจิทัล ส่วนในเรื่อง ความเท่าเทียมทางเพศมีความชัดเจนทั้งในที่ทำงานและที่บ้าน เรียกได้ว่า เด็กรุ่นนี้เป็นรุ่นแรกที่ทั้งพ่อและ แม่ทำงานบ้านทั้งคู่ นั่นหมายความว่าได้รับการเลี้ยง ดูโดยมากจากคนอื่นที่ไม่ใช่พ่อแม่เจนเนอร์แซน Z เป็น รุ่นแรกที่เห็นคนรุ่นเดียวกันและคนรุ่นพ่อแม่ที่รู้จักการทำงานกับ Technology (เฟิงอ้าง. 2557). ซึ่งถ้า ถ้ามองถึงจุดอ่อนของ เจนเนอร์แซนนี้ คือในเรื่องการปฏิสัมพันธ์กับโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งมีกระทบ ในหลาย ๆ เรื่องอย่างเช่นเรื่องของทักษะต่าง ๆ ทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าคนเจนเนอร์ แซนนี้เคยชินและใช้ชีวิตประจำวันกับการใช้เวลาส่วนมากในการกดโทรศัพท์และแสดงความคิดเห็นผ่าน ทางพื้นที่ออนไลน์เป็นส่วนมากเลยทำให้ทักษะพื้นฐานต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตในเจนเนอร์ แซนก่อนหน้านี้ถูกเพิกเฉย ละเลย ซึ่งก็ไม่น่ามีปัญหาแต่อย่างใดถ้าคนทั้งโลกเป็นคนเจนเนอร์แซน Z เหมือนกันหมด แต่ในความเป็นจริงแล้วเจนเนอร์แซน Z ยังต้องอยู่ในสังคมกับคนอื่นอีกหลาย ๆ ช่วงอายุ ดังนั้น การปรับตัวและการพัฒนาความสามารถพื้นฐานนั้นยังมีความจำเป็นอยู่ (วิทยา ชีวรุโนทัย, 2555)

คนรุ่นใหม่ (เจนเนอร์แซน Z) ถือเป็นช่วงวัยที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เพราะปัจจุบันสภาพสังคม มีบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้คนรุ่นใหม่มีทัศนคติที่ไม่ดี เมื่อได้รับข่าวสารเชิงลบด้านพระพุทธศาสนา ได้อย่างรวดเร็ว เช่น ข่าวในเชิงลบเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นอยู่บ่อย ๆ อย่างเช่นการไปมีเพศสัมพันธ์กับ ผู้หญิง เป็นต้น ซึ่งกริยาอาการแบบนี้เป็นการกระทำที่ทำให้สถาบันศาสนาได้รับผลกระทบ เลยส่งผลให้ เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งในปัจจุบันคนรุ่นใหม่จะชอบให้ความสำคัญแต่ตัวเองเป็นหลัก ความสนใจในการเข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังจะมีน้อยกว่าเจนเนอร์แซนที่ผ่านมา ประกอบกับมีสิ่ง เร้าทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี จึงทำให้วิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ไม่ได้ผูกพันกับ พระพุทธศาสนา (วสิฐพัชร วาฤทธิ และคณะ, 2557 : 2-3 , อ้างถึงใน: อุมารินทร์ เลิศสหพันธ์ และ พระครู ปริยัติธรรมวงศ์, 2564: 11)

ลักษณะส่วนใหญ่ของคน เจนเนอร์แซนในประเทศไทย ก็เหมือนกับ เจนเนอร์แซนที่อาศัยอยู่ในซีกโลก ตะวันตก กล่าวคือพวกเขามีความต้องการที่จะทำทลายกับสถานะปัจจุบัน ในแง่ของคุณค่า ธรรมชาติ เทคโนโลยี รวมถึงความสัมพันธ์กับแบรนด์ต่าง ๆ ทั้งนี้ 35% ของผู้เข้าร่วมงานวิจัยชาวไทย ระบุว่า

“ความยั่งยืน” เป็นสิ่งที่ควรค่าและพร้อมที่จะสู้เพื่อสิ่งนี้ จากมุมมองดังกล่าวสามารถอธิบาย เจเนอเรชั่นของไทยได้ว่าเป็น “True Gen” ซึ่งก้าวไปข้างหน้าด้วยการเสาะหาสิ่งที่เป็นแก่นแท้สาระ (ปัทมา จอมศิริ วัฒนา, ม.ป.ป., ออนไลน์)

ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเจเนอเรชั่น Z แล้วจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายด้านจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ ๆ โดยเฉพาะคนเจเนอเรชั่น Z ซึ่งหลาย ๆ ครั้งก็มาจากการจุดประเด็นของคนกลุ่มนี้ ซึ่งทำการรวมตัวกันและสร้างพื้นที่เฉพาะกลุ่มขึ้นมาเพื่อใช้สื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ของสังคม และแบ่งปันให้เกิดการรับรู้ สู่การขับเคลื่อนทางสังคมให้พัฒนาและเดินหน้าไปพร้อมกัน คน เจเนอเรชั่นแซด จึงกลายเป็นเจเนอเรชั่นใหม่ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องความเท่าเทียมในสังคม มีการคิดอ่านที่ครอบคลุม ตระหนักรู้และเข้าใจคนในหลากหลายด้าน คนเจนนี้มีความต้องการที่จะให้ทุกคนรู้สึก ว่า พวกเขามีคุณค่า มีสิทธิเสรีภาพที่เสมอภาค ไม่ว่าจะมียุ่เท่าไร เชื้อชาติหรือศาสนาอะไร และไม่จำกัดเพศสภาพทางสังคม

2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย

พระพุทธศาสนาเข้ามาประเทศไทย เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 เพราะการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ แก่สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ในขณะที่ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า เจ็ดประเทศ จะมี ไทย พม่า ศรีลังกา ญวน กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เพราะว่าได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่นพระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ (กรมศาสนาและกระทรวงวัฒนธรรม, 2560: 11-23)

สมัยทวารวดี ผืนแผ่นดินจุดแรกของอาณาจักรสุวรรณภูมิ เนื่องจากจดหมายเหตุของหลวงจีนเหียนจิ่ง เรียกว่าทวารวดี พระพุทธศาสนาที่เข้ามาในครั้งนี้ เป็นแบบเถรวาทดั้งเดิม พุทธศาสนิกชนได้มีความศรัทธาเลื่อมใสบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมาก และได้สร้างสถูปเจดีย์ไว้สักการบูชา เรียกว่า สถูปรูปพองน้ำ เหมือนสถูปสาญจีในอินเดีย ที่พระเจ้าอโศกทรงสร้างขึ้นศิลปะในยุคนี้เรียกว่าศิลปะแบบทวารวดี

สมัยลพบุรี กษัตริย์กัมพูชาราชวงศ์สุริยวรมัน นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีสายสัมพันธ์เชื่อมต่อมาจากอาณาจักรศรีวิชัย แต่มหายานในสมัยนี้ผสมกับศาสนาพราหมณ์ ประชาชนในอาณาจักรต่าง ๆ จึงได้รับพระพุทธศาสนาทั้งแบบเถรวาทที่มีมาแต่เดิมด้วย กับแบบมหายานและศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาใหม่ด้วย ทำให้มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นสองแบบ และมีพระสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายเถรวาท

และฝ่ายมหายาน และภาษาสันสกฤตเป็นภาษาหลักของศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานก็ได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในด้านภาษาและวรรณคดีไทย

สมัยสุโขทัย หลังจากอาณาจักรพุกามและกัมพูชาเสื่อมอำนาจลง คนไทยจึงได้ตั้งตัวเป็นอิสระ ได้ก่อตั้งอาณาจักรขึ้นเอง สองอาณาจักร คือล้านนา และสุโขทัย ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดสุโขทัยปัจจุบัน ในตอนเมื่อพ่อขุนรามคำแหงขึ้นครองราชย์ ได้เชิญพระมหาเถระสังฆราช ซึ่งเป็นพระเถระชาวลังกาที่มาเผยแผ่อยู่ที่นครศรีธรรมราช มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทย ถึงสองครั้ง คือครั้งแรก ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ครั้งที่สอง ในสมัยพระเจ้าลิไท พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก กษัตริย์ทุกองค์ปกครองบ้านเมืองโดยธรรม มีความสงบร่มเย็น ประชาชนเป็นอยู่โดยผาสุก ตั้งแต่สมัยสุโขทัย รัฐได้มีการสนับสนุนให้มีสร้างทั้งวัดหลวงและวัดราษฎร์ เนื่องจากช่วงเวลานี้มีผู้คนจากภายนอกอพยพลี้ภัยเข้ามาเป็นพลเมือง ซึ่งวัดไม่เพียงแต่จะมีบทบาทในการสร้างบูรณาการทางวัฒนธรรมให้กับผู้คน นอกจากนี้ยังเป็นมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นคนไทยภายใต้อำนาจพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังทำให้พุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตของคนไทยอีกด้วย (สุมาลัย กาลวิบูลย์, 2561: 403)

สมัยอยุธยา พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลของพราหมณ์เข้ามามาก พิธีกรรมต่าง ๆ ได้ปะปนพิธีของพราหมณ์ เน้นความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และอิทธิปาฏิหาริย์ มีเรื่องไสยศาสตร์เข้ามาปะปนอยู่ ประชาชนมุ่งเรื่องการบุญการกุศล สร้างวัดวาอาราม สร้างปูชนียวัตถุ บำรุงศาสนาเป็นส่วนมาก ในสมัยอยุธยาต้องประสบกับภาวะสงครามกับพม่า จนเกิดภาวะวิกฤตทางศาสนาหลายครั้ง ประวัติศาสตร์อยุธยาแบ่งเป็น

อยุธยาตอนต้น (พ.ศ. 1991 - 2031) ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ปกครองบ้านเมืองด้วยและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และให้ลูกของท่านบวชเป็นสามเณร โดยสันนิษฐานว่าเป็นการเริ่มต้นของประเพณีการบวชเรียนของเจ้านายและข้าราชการ

สมัยอยุธยาตอนที่สอง (พ.ศ. 2034 - 2173) สมัยนี้ได้มีความนิยมในการสร้างวัดขึ้น ทั้งกษัตริย์และประชาชนทั่วไป นิยมสร้างวัดประจำตระกูล ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมได้พบพระพุทธบาทสระบุรี ทรงให้สร้างมณฑปครอบพระพุทธบาทไว้ และให้มีการสร้างพระไตรปิฎกด้วย

สมัยอยุธยาตอนทีกลาง (พ.ศ. 2173 - 2310) ในสมัยนี้สมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีบทบาทอย่างมากทั้งต่อฝ่ายบ้านเมืองและศาสนจักร ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และสมัยนี้พวกฝรั่งเศสได้เข้ามาติดต่อกับไทย และได้พยายามเผยแผ่ศาสนา และขอให้พระนารายณ์เข้าร่วม แต่

พระองค์มั่นคงในพระพุทธศาสนา และได้นำพาประเทศชาติรอดพ้นจากการเป็นเมืองของฝรั่งเศสได้ เพราะมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง

สมัยอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. 2247 - 2310) พระมหากษัตริย์ที่มีบทบาทมากในยุคนี้นี้ คือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ท่านได้มีการบวชเรียนกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาถึงยุคหลัง ถึงกับกำหนดให้ผู้ที่จะเป็นขุนนาง มียศถาบรรดาศักดิ์ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาเท่านั้น จึงจะแต่งตั้งตำแหน่งหน้าที่ให้ ในสมัยนี้ได้ส่งพระภิกษุเถระชาวไทยไปฟื้นฟูพุทธศาสนาในประเทศลังกาคตามคำขอของ กษัตริย์ลังกา จนทำให้พุทธศาสนากลับเจริญรุ่งเรืองในลังกาอีกครั้ง จนถึงปัจจุบัน และเกิดนิกายของคณะ สงฆ์ไทยขึ้นในลังกา ชื่อว่า นิกายสยามวงศ์

กรุงศรีอยุธยาถูกพม่ายกทัพเข้าตีจนบ้านเมืองแตกยับเยิน พม่าได้ทำลายบ้านเมืองเสียหายย่อยยับ กวาดต้อนประชาชนแม้กระทั่งพระสงฆ์ไปเป็นเชลยเป็นจำนวนมาก วัดวาอารามถูกเผาทำลาย ต่อมา พระเจ้าตากสินมหาราชเป็นผู้นำในการกอบกู้อิสรภาพ สามารถกอบกู้เอกราชจากพม่าได้ และได้ตั้งราชธานีใหม่ คือเมืองธนบุรีและได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามและสร้างวัด ได้บำรุงพระพุทธศาสนา รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกจากหัวเมือง

สมัยรัตนโกสินทร์ (ภัทรภรณ์ ช้างแก้ว, 2530: 50) สมัยรัชกาลที่ 5 จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน ซึ่งทางด้านศาสนาก็มีการเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน เนื่องด้วยในสมัยนี้ได้มีการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา จากการปกครองด้วยคณาธิราชซึ่งเป็นความรู้ที่มีอิทธิพลของชนชั้นสูงครอบงำ แต่สมัยรัชกาลที่ 5 จากที่มีการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้การไม่ได้ใช้ความรู้ระบบจักรวาลแบบไตรภูมิอย่างเคร่งครัดเหมือนเดิมอีกต่อไปนอกจากนั้นแล้วยังมีการศึกษาโดยให้สอนศาสนาภายในโรงเรียน ซึ่งรัชกาลที่ 5 สอนให้ประชาชนใช้หลักธรรมมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพราะกลัวว่าถ้าในสังคมไม่มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตจะมีการทุจริตเพิ่มมากขึ้น เลยมีการปลูกฝังธรรมะ หลักธรรมคำสอนให้เด็กแต่เยาว์วัย นอกจากนั้นเองในสมัยนั้นยังมี สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ได้มีคำสอนให้กับประชาชนในหัวเมืองโดยเดินทางมาเผยแพร่ศาสนาและได้กล่าวว่า ต้องเคารพการปกครอง เคารพผู้มีพระคุณในเครือญาติตนเอง ไม่ละเมิดกฎหมาย ทำตนให้เป็นพลเมืองดี และบำรุงพระศาสนา (สมเด็จพระสมณเจ้าฯ, 2504: 100-101, อ้างถึงใน:ภัทรภรณ์ ช้างแก้ว, 2530: 102) ซึ่งคำสอนที่สมณเจ้า ฯ ได้กล่าวมานั้นมันได้สะท้อนถึงความคิดของชนชั้นสูงต่อประชาชนหัวเมืองไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน ศาสนาและบ้านเมือง เชื่อฟังกฎหมาย ซึ่งมันเป็นการชักนำให้สร้างความเคารพต่อรัฐไม่ให้ขัดแย้งกับพวกข้าราชการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้กระทั่งพระก็เป็นส่วนสำคัญที่เผยแพร่ความรู้คิดที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนากับรัฐ ซึ่งรัชกาลที่ 5 พระองค์ไม่ยึดติดอยู่กับศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เพราะเข้าใจ

ถึงหลักคำสอนว่าเป็นแนวทางที่เหมือนกัน แต่ต่างกันที่ที่มาเท่านั้นเอง และท่านก็ปฏิบัติกับทุกศาสนา อย่างเท่าเทียม

ในเวลาต่อมารัชกาลที่ 6 ท่านมีความคิดเกี่ยวกับศาสนาที่แตกต่างคือ ให้ความยินยอม เคารพกับทุกศาสนา แต่ว่าก็ยังคงยกย่องศาสนาพุทธให้เป็นศาสนาประจำชาติ และได้ตั้งอุดมการณ์ที่ว่าด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ท่านได้ให้ความสำคัญกับศาสนาโดยนำศาสนามาเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการให้ประชาชนปฏิบัติตามคำสอนของพระสงฆ์ แต่โดยส่วนมากจะเป็นตามคำสั่งของพระมหากษัตริย์มากกว่า เพราะว่าท่านได้สถาปนาตัวเองขึ้นเป็น ผู้ถือพระที่ปสองหนทาง (ภัทรภรณ์ ช่างแก้ว, 2530: 104) ภายหลังจากความนิยมบวชลดหลั่นลง การส่งเด็กออกไปเรียนต่างประเทศมากขึ้นทำให้ผู้ที่ได้ออกไปศึกษาต่างประเทศได้รับวัฒนธรรมและนับถือพุทธศาสนาน้อยลง เลยทำให้การเปลี่ยนศาสนาเป็นสิ่งที่ง่าย หรืออาจจะกลายเป็นคนที่ไม่นับถือศาสนาเลยก็ได้ จึงทำให้ต้องแก้ปัญหาโดยผ่านการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ และมีการตั้งชื่อให้มีสถานะหลากหลายติดตัวไปเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ ว่าเป็นศาสนาประจำประเทศเกิด นอกจากนั้นยังย้ำให้กับประชาชนว่า การเกิดเป็นคนไทยทุกคนจะต้องมีหน้าที่ช่วยเหลือชาติหรือประเทศของตนเอง เพื่อความมั่นคงของชาติ จะเห็นได้ว่าอำนาจเกิดจากตัวของกษัตริย์ที่ปกครองโดยมีอำนาจอยู่บริบูรณ์ และอิสรภาพอยู่เต็มที่ (เพ็งอึ้ง, 2530: 115)

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ทำให้สถานการณ์ของพุทธศาสนาในปัจจุบันค่อนข้างที่จะทรุดตัว โดยจุดเริ่มต้นมาจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 ซึ่งในช่วงนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยคณะราษฎรเมื่อ พ.ศ. 2574 จากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นผลให้ฝ่ายศาสนจักรก็ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตน รวมถึงระบบการปกครองของตน เพื่อให้สอดคล้องกับสังคม แต่ผลจากการปรับเปลี่ยนและพยายามปรับตัวเองให้เท่าทันกับกระแสอารยธรรมตะวันตก ก็ทำให้เกิดมุมมองที่แปลกแยกขึ้นใน สังคม (กาญจนาณัฐ ประธาตุ, 2559: 106) เช่น เกิดการต่อต้านกระแสหลักคือ การปกครองโดยมหาเถรสมาคมของพระโพธิ์รักษ์และพวก เกิดการปฏิเสธรูปแบบการดำรงชีพของพระสงฆ์ โดยท่านพุทธทาสภิกขุ เกิดภาวะของการต้องการเอกลักษณ์ที่เป็นแบบฉบับของพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลซึ่งเป็นแบบหรือวิถี ชีวิตทางการหาทรัพย์ทางโลก เช่น กรณีธรรมกาย เป็นต้น นอกจากนั้นก็มีการ นำเอารูปแบบของพุทธศาสนาไปผูกอยู่กับลัทธิความเชื่อเรื่องผีสังเทวดา เช่น สำนักที่เปิดรักษาโรคโดยวิธีการทางไสยศาสตร์

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย เมื่อประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งจะเห็นได้จากงานวิจัยพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย ในยุคไทยแลนด์ 4.0 (พระครูโกศลธรรมานุสสิท, พระครูสุตากรณพิสุทธิ์, พระครูพิพัฒน์วุฒิก, 2562: 1536) จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาได้มีการเปลี่ยนแปลงไป

อย่างมากและพุทธศาสนาก็เป็นส่วนช่วยในการพัฒนาของสังคมไทยภายใต้ปกครองของรัฐบาลที่จะพัฒนาประเทศโดยใช้หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตให้กับประชาชน โดยการรับวัฒนธรรมของพวกตะวันตกเข้ามา การรับเอาเทคโนโลยีจากต่างชาติเข้ามา พร้อมกับกระแสบริโภคนิยม โดยมีความสอดคล้องกับกระแสความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ในสังคมไทยที่มีมาแต่เดิม จนทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมเทคโนโลยีผนวกกับไสยศาสตร์ คือ การพึ่งพาสິงภายนอก โดยที่ไม่ต้องลงมือทำ สังคมไทยจึงเป็นสังคมพึ่งพาอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่าง ๆ เลยทำให้คนไทยตกอยู่ในสภาพความอ่อนแอ ขาดความเข้มแข็งที่จะไปพัฒนาประเทศ หรือเรียกได้ว่าทันสมัยแต่ไม่พัฒนา เลยทำให้ได้นำพุทธศาสนาเป็นตัวช่วยในการดำรงชีวิตคือการนำหลักธรรมมาเป็นตัวอ้าง ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทุกคนจะต้องเคารพสิทธิซึ่งกันและกันและทุกคนจะต้องสามารถพึ่งตนเองได้ จนในที่สุดก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี แล้วมีความเท่าเทียมกันโดยรัฐได้นำหลักอริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 และพรหมวิหาร 4 (เพ็งอ้าง, 2562 :1535) ซึ่งมาเป็นแนวทางที่ทำให้มนุษย์ได้เกิดความสุข ทั้งด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของตัวเอง

พุทธศาสนาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในสังคมจะเห็นได้ว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรัฐกับพุทธศาสนาในสังคมไทยไม่มีการแยกออกจากกัน อีกทั้งยังมีศาสนาจักรของรัฐ ที่ได้เข้ามามีบทบาทเป็นกลไกเพื่อตอบสนองความต้องการ อำนาจ อุตุการณ์ของตัวรัฐเองและนอกจากนั้นยังมีอำนาจทางกฎหมายเพื่อที่จะได้นำมาเป็นตัวควบคุมการศึกษาตีความหลักธรรมคำสอนเชื่อมโยงกันให้กับประชาชน เสมือนเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ศาสนาและอำนาจที่มันขัดต่อระบอบเสรีประชาธิปไตย จะเรียกได้ว่าโครงสร้างนี้เป็นโครงสร้างทางการเมืองที่อ้างพระพุทธศาสนาเป็นตัวกลางในการสอนประชาชน

2.3 ความหลากหลายของพุทธศาสนาในสังคมไทย

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่มากมาย สำหรับเรื่องพุทธศาสนาก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เช่นกัน เมื่อพุทธศาสนาได้มีการเผยแพร่เข้าสู่สังคมไทย และได้มีการซึมซับเข้ากับวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความหลากหลายทางสภาพแวดล้อม การศึกษา และสถานภาพทางสังคม ทำให้พุทธศาสนาถูกตีความหมายในหลายแง่หลายมุม ซึ่งในสังคมไทยพุทธศาสนาที่เรานับถือ มีหลากหลายกระแสแยกตัวอย่างเช่น กระแสของศาสนาพุทธซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐยอมรับและสนับสนุนพุทธแบบเถรวาท หรือพุทธแบบชาวบ้าน เป็นต้น

ในประเด็นแรกจะกล่าวถึงพุทธศาสนาแบบเถรวาท ในจารีตของชาวพุทธเถรวาทดั้งเดิมจนปัจจุบันมีหลักกำหนดพุทธแท้ กว้าง ๆ อยู่ 2 อย่าง (ชาญณรงค์ บุษุนัน, 2558, ออนไลน์) ได้แก่

1.เป้าหมายทางศาสนา

2. การปฏิบัติตามหลักศาสนา

เป้าหมายทางศาสนา โดยความเป็นพุทธแท้มนถูกกำหนดด้วยอุดมคติทางศาสนา ซึ่งกล่าวได้ว่าผู้บรรลุถึงความบริสุทธิ์หรือการหลุดพ้นตามหลักพุทธศาสนา ทำให้พวกคนเหล่านั้นจะได้รับการยอมรับและถ้าใช้เป้าหมายทางศาสนาเป็นข้อกำหนด ก็จะมีพุทธแท้หลายระดับตามคุณธรรมซึ่งมีความหลากหลายอย่างยับยั้ง ถ้าจะกล่าวถึงการปฏิบัติตามหลักศาสนา จะถูกกำหนดด้วย จริยธรรม ซึ่งทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ผู้ปฏิบัติในศีล สมาธิ และปัญญา โดยตามหลักศาสนานั้นจะมีสถานะเป็นพุทธแท้ และก็มีระดับความเข้มข้นต่างกันในการปฏิบัติธรรมตามอุปนิสัยของแต่ละคน ซึ่งนอกจากนั้นแล้วยังมีข้อกำหนดทางจริยธรรมที่มีระดับความแตกต่างกันอีกด้วย ซึ่งการกำหนดความเป็นพุทธแท้โดยใช้ข้อปฏิบัติเป็นตัวกำหนดนี้จะเป็นสิ่งที่สามารถประเมินได้ง่ายเพราะมีความซื่อสัตย์ปฏิบัติที่สามารถนำมาประเมินตัดสินได้ชัดเจนกว่าการใช้เป้าหมาย ที่เป็นตัวกำหนดเพราะมีลักษณะของนามธรรมสูงและค่อนข้างเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ซึ่งมีเชื่อกันว่า ผู้ที่ระดับเดียวกันจะรู้จักผู้อยู่ในระดับเดียวกัน แต่ไม่อาจรู้จักผู้บรรลุธรรมขั้นสูงกว่า ส่วนผู้อยู่ในขั้นสูงกว่าสามารถเข้าใจหรือรู้จักผู้มีระดับธรรมต่ำกว่า (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2558, ออนไลน์)

ฆราวาสชาวพุทธซึ่งเป็นชาวบ้านทั่วไป จะต้องต้องทำหน้าที่ของตนอย่างสอดคล้องกับสถานภาพของโดยข้อกำหนดพื้นฐานที่สุดสำหรับคนกลุ่มนี้คือ การรักษาศีล 5 และในฐานะชาวพุทธก็ต้องบำเพ็ญบุญตามหลักพระศาสนาด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นส่วนหนึ่งในการปฏิบัติไตรสิกขาหรือถ้าเรายึดเอาคุณสมบัติของพระโสดาบัน (เพ็งอ้าง, 2558, ออนไลน์) เป็นเกณฑ์เบื้องต้นของการเป็นพุทธแท้ (พระไพศาล วิสาโล, 2538: 424-425) ได้แก่

1. ศรัทธา ความเชื่อความมั่นใจในปัญญา คุณธรรม และความเพียรพยายามของมนุษย์ ซึ่งทำให้สามารถเข้าถึงความจริง ความดีงามสูงสุดได้ตามกฎธรรมดาแห่งเหตุและผล ซึ่งจะทำให้มนุษย์สร้างสังคมที่ดีงามอันดำรงอยู่โดยธรรมได้
2. ศีล การรู้จักบังคับควบคุมตนได้ ซึ่งทำให้ความเป็นอยู่ พฤติกรรม และลักษณะสัมพันธ์กับผู้อื่น และสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ เกิดความเหมาะสมพอดีที่จะเกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงาม
3. จาคะ ความเสียสละ ที่ทำให้ไม่ตัดสินใจหรือคิดการต่าง ๆ เข้าข้างตนเอง และทำให้พร้อมที่จะเอื้อเพื่อเกื้อกูลแก่ผู้อื่น
4. ปัญญา ความรู้ตระหนักเท่าทันถึงความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายที่เป็นไปตามกฎธรรมดา มีความเกิดขึ้นเสื่อมสิ้นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ซึ่งทำให้วางใจวางท่าที่ต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องโดยมีจิตใจ

หลุดพ้นเป็นอิสระ สามารถวินิจฉัยแยกการอันควรมิควรกระทำ กำหนดความพอเหมาะพอดี และการที่จะใช้หรือพัฒนาต่อไปของคุณธรรมอื่น ๆ ทั้งหมดอย่างเหมาะสม

ส่วนประเด็นที่สองจะกล่าวถึงต่อไปนี้เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในแง่มุมมองของชาวบ้าน โดยทั่วไปแล้ว พุทธศาสนาแบบชาวบ้านจะถูกตัดสินจากผู้รู้ทางพุทธศาสนาหรือปัญญาชน ว่ามีความถูกต้องตามหลักการของพุทธศาสนาน้อยกว่าพุทธศาสนาในแบบของปัญญาชน เพราะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อธิบายไม่ได้จากประสบการณ์ เพราะมันมีทั้งมิติของไสยศาสตร์ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความมกมาย ซึ่งปรากฏการณ์ของพุทธศาสนาแบบชาวบ้านที่เกิดขึ้นในสังคมไทย มันเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นพลังของพระพุทธรูปแบบชาวบ้าน (ภัทรพร สิริกาญจน, 2539: 14) แบ่งความคิดความเชื่อและการปฏิบัติของคนไทยออกเป็น 2 ระดับกว้าง ๆ คือ พุทธศาสนากระแสรอง และพุทธศาสนากระแสหลัก

พุทธกระแสรองอาจจะเรียกได้ว่าเป็นพุทธแบบชาวบ้าน (เพ็งอ้าง, 2539: 15-19) จะเห็นได้ว่าชาวบ้านนั้นมีการศึกษาพุทธศาสนาน้อย จึงขาดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งในหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ไม่สามารถมองเห็นความหมายที่มันแฝงอยู่ในทางนามธรรม จึงทำให้ชาวบ้านเป็นผู้นับถือผีสังเทวดาก็เพราะว่าพุทธศาสนิกชนพยายามจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของตน ทำให้การนับถือผีสังเทวดาสามารถแทรกซึมเข้ามาในพุทธศาสนาได้ง่าย ทำให้พุทธศาสนามีลักษณะผสมผสานรวมเอาลัทธิความเชื่อหลายหลาก และใช้เวทมนตร์คาถาแบบไสยศาสตร์ไว้ด้วย และอำนาจเหนือธรรมชาติมากกว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นผู้ดำรงชีวิตด้วยความศรัทธาเชื่อมั่นและพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการใช้เหตุผล และการพยายามพึ่งตนเองส่วน

พุทธศาสนากระแสหลัก เป็นพุทธศาสนาที่ยึดแนวความเชื่อและหลักปฏิบัติที่รัฐและสถาบันสงฆ์ยอมรับและส่งเสริมให้เป็นบรรทัดฐานของสังคม และนอกจากนั้นพุทธศาสนากระแสหลักเป็นพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อพระไตรปิฎกโดยยึดหลักธรรมที่จารึกในพระไตรปิฎก และเป็นพุทธศาสนาที่เน้นความสำคัญของอุดมคติทางศาสนา คือ นิพพาน โดยถือนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนิกชนทุกคน พุทธศาสนาจะแยกบทบาทหน้าที่ของบรรพชิตและฆราวาสออกจากกัน โดยจะยกย่องพระสงฆ์ เพราะวาทกรรมทายาทของพระพุทธเจ้า มีหน้าที่ประกาศพระศาสนา รับผิดชอบปัจจัยที่ฆราวาสเป็นผู้ถวายและปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น ส่วนฆราวาสมีหน้าที่ดูแลและบริการพระสงฆ์ให้มีความสะดวกสบายและพร้อมที่จะปฏิบัติศาสนกิจต่อไป นอกจากนั้น ฆราวาสมีหน้าที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ครองเรือนเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และในการปฏิบัติขั้นสูงสุด ฆราวาสปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ด้วยตนเอง และสุดท้ายเป็นพุทธศาสนาที่ไม่ให้ความสำคัญกับแนวคิดและแนวปฏิบัติของคนทั่วไปหรือตามประเพณีที่ชาว

ไทยส่วนใหญ่นิยมปฏิบัติกัน แต่เน้นการศึกษาพระไตรปิฎกให้เข้าใจหลักคำสอน และปฏิบัติตามหลักคำสอน เพื่อให้หลุดพ้นจากการพันธทุกข์ (เพ็งอ้าง, 2539: 15-19)

ความต่างของพุทธกระแสหลักและพุทธกระแสรอง คือในเรื่องของพุทธกระแสหลักจะที่มีความเข้าใจพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งซึ่งมากกว่าคือมีปัญหา มีหลักการซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ชาวพุทธปฏิบัติได้ตรงกับหลักธรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนที่กำหนดความหมายการเป็นชาวพุทธแบบนี้ดูเสมือนกับการกำหนดความหมายเพื่อตอบสนองต่อระบบชนชั้นทางสังคม การแยกระดับของการนับถือศาสนา ออกเป็นสองระดับที่มีความสูงต่ำ อาจจะทำให้เกิดอคติของชนชั้นและทำให้เกิดความสับสน เพราะความเข้าใจหลักธรรมในพระไตรปิฎกไม่ได้เป็นเครื่องรับประกันการเป็นชาวพุทธแท้โดยทั้งหมดยกตัวอย่างเช่น ถ้ามีคนรู้เรื่องพระไตรปิฎก แต่ตีแผ่ประจักษ์ กับอีกคนไม่มีความหมายของพระไตรปิฎกมาก แต่รู้ว่าศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่เขาต้องปฏิบัติและปฏิบัติตามนั้น เพราะฉะนั้นคนที่ปฏิบัติตามจะได้รับการยอมรับว่าเป็นพุทธแท้มากกว่า นอกจากนี้ สิ่งที่เราเห็นจากค่านิยมข้างต้นนั้น มันอาจจะไม่ได้ตรงกับวิถีชีวิตทางศาสนาของชาวบ้านที่เดียว ความเข้าใจของชาวบ้านเกี่ยวกับนิพพานอาจไม่ลึกซึ้ง เหมือนกับความเข้าใจของนักวิชาการด้านพุทธศาสนา แต่ชาวบ้านทั่วไปก็ยังคงรักษาวินัยธรรมประเพณีของชาวพุทธดั้งเดิมไว้อย่างเคร่งครัดเหมือนกัน ซึ่งการเป็นพุทธแบบชาวบ้านจะมองว่าเป็นที่มกมาย มากกว่าพุทธกระแสหลักที่มีหลักการ ทำให้มิติของพุทธศาสนาแบบชาวบ้านถูกกำจัดออกไปจากบริบทของพุทธศาสนาที่เป็นทางการ ซึ่งในเวลาต่อมาความต้อยค่าของพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ไม่ได้อยู่ที่ความไม่เข้าใจศาสนาอย่างถ่องแท้เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่เรื่องความศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์ ในมิติของเหตุผลนิยมและวิทยาศาสตร์ การเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์กลายเป็นปัญหาสำคัญสำหรับการดำรงอยู่ของมนุษย์ เพราะมันไม่ได้มีความจริง หากเป็นเพียงความมกมายที่จับต้องไม่ได้

การนับถือศาสนาของผู้คนในสังคมไทยจะเห็นได้ว่ามีความหลายหลายมากของศาสนาก็เพราะว่าโลกในปัจจุบันได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทำให้คนไทยในสังคมก็มีการพัฒนาไปด้วยโดยเด็กในเจนเนอเรชั่น Z ได้มีการตั้งคำถามกับพุทธศาสนาของตนเอง ว่าหลักธรรมคำสอนนั้นมีจริงหรือ ซึ่งปัจจุบันนี้พยายามทำให้ศาสนาของตนเองนั้นบริสุทธิ์ แต่ทว่าตัวศาสนาเองก็ต้องปรับตามตามโลกตามยุคสมัยเหมือนกัน แต่ในทางกลับกันศาสนายังคงยึดแบบเดิมเลยทำให้เด็กรุ่นใหม่รู้สึกถึงความไม่เป็นเหตุผลของศาสนา ความมีอำนาจ ความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลในสังคมโดยการที่รัฐใช้ศาสนามาเป็นตัวกลางในการบังคับ มันเลยทำให้เกิดพุทธขึ้นหลากหลายแบบที่นอกเหนือจากพุทธกระแสหลักเพื่อนำมาเป็นที่พึ่งทางใจให้กับตนเอง

บทที่ 3 พุทธศาสตร์เพื่อตัวฉัน

การศึกษาเรื่อง มุมมองความเชื่อพุทธศาสนาของเด็กเจนเนอเรชั่นแซด ผู้วิจัยจะแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ในส่วนแรกจะเป็นการกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กเจนเนอเรชั่นแซด โดยส่วนแรกจะแบ่งเป็น นิยามความหมายและวิถีชีวิต ขอบการบริโภคระไร มีความเชื่ออย่างไร ของเด็กเจนเนอเรชั่นแซด ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น หนังสือ บทความวิชาการ ไปจนถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความชอบ ความเชื่อและการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ของเด็กเจนเนอเรชั่นแซด นอกจากนั้นในส่วนที่สองจะเป็นส่วนของการสัมภาษณ์นักศึกษาในเจนเนอเรชั่นแซด จำนวน 7 คน

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กเจนเนอเรชั่นแซด

1.1 นิยามความหมายของเจนเนอเรชั่นแซด

เจนเนอเรชั่นแซด (Generation Z) เป็นกลุ่มคนที่ถูก เรียกว่า The Home landers เกิดช่วงที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ก่อตั้งกระทรวงความมั่นคงซึ่งเจนเนอเรชั่นแซดนี้ได้เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 21 และถูกเรียกว่า Net Generation หรือ iGen ได้ (Papalia, Olds and Feldman, 2008 : 23, อ้างถึงใน: อุมารินทร์ เลิศสพพันธ์, 2564: 13 – 14) เจเนอเรชั่นZ เป็นกลุ่มประชากรที่เกิดตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 - 2012 (MICHAEL DIMOCK, 2019) จากการศึกษาในงานวิจัยนี้ ได้ใช้ปี 1996 เป็นปีเกิดสุดท้ายสำหรับกลุ่มมิลเลนเนียล ผู้ที่เกิดระหว่างปี 1981 ถึงปี 1996 ถือเป็นคนรุ่นมิลเลนเนียล เนื่องจากคนรุ่นมิลเลนเนียลเติบโตขึ้นมาภายใต้เงาของสงครามในอิรักและอัฟกานิสถาน และมีส่วนทำให้เกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองที่ซึ่งกำหนดสภาพแวดล้อมทางการเมืองในปัจจุบัน โดยคนที่เกิดตั้งแต่ปี 1997จึงนับเป็นการเริ่มเจนเนอเรชั่นใหม่ คือเจนเนอเรชั่น Z ซึ่งการแบ่งเจนเนอเรชั่นแต่ละเจนก็มีความต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิวัฒนาการของโลกเทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งในการนำมาพิจารณา

1.2 การเกิดขึ้นของเจนเนอเรชันอื่น

Baby Boomers นั้นเติบโตขึ้นเมื่อโทรทัศน์ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้วิถีชีวิตการเชื่อมต่อกับโลกเปลี่ยนแปลงไปจากพื้นฐานชีวิตความเป็นอยู่ส่วน คนรุ่นใหม่ ๆ จึงมักมองว่า คนกลุ่มนี้ หัวโบราณ เป็นพวกอนุรักษ์นิยม ไม่ทันโลก ไม่ปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ไม่ใส่ใจความรู้สึกนึกคิดของคนอื่น เชื่องช้า และติดอยู่กับความสำเร็จเดิม ๆ แต่ความหนักแน่นและรอบคอบ คือลักษณะเด่นของคนกลุ่มนี้ ที่สำคัญเขาผ่านโลกมานาน มองคน มองสถานการณ์ได้อย่างลึกซึ้งไม่ฉาบฉวย แต่ก็ทำให้บางครั้งคนรุ่นใหม่พิจารณาว่า คน Baby Boomers ไม่เหมาะกับสภาพงานยุคปัจจุบัน ยึดติดกับความอาวุโส และชอบใช้อภิสิทธิ์ (เดชา เดชะวัฒน์ไพศาล, 2552: 4)

เจนเนอเรชัน X เติบโตขึ้นในขณะที่การปฏิวัติทางคอมพิวเตอร์กำลังเกิดขึ้น เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากเทคโนโลยีแบบ Analog ไปสู่ Digital แต่ยังไม่ถือว่าทันสมัย เลยส่งผลทำให้คน เจเนอเรชัน X จึงยึดหยุ่น ไม่ติดกรอบ และเปิดใจรับความคิดหรือสิ่งใหม่ๆ ได้ง่ายกว่า Baby Boomers แต่ยังจัดในกลุ่ม หัวรั้นเพราะด้วยวัยวุฒิ และคุณวุฒิที่เพียบพร้อม จึงมีความคิดเป็นของตัวเองสูง ทำให้คนกลุ่มนี้คือลักษณะของเจนผู้นำที่พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ เทคโนโลยีใหม่ๆ รักความก้าวหน้า และเปิดรับฟังความคิดเห็นถ้ามีเหตุผลเพียงพอ คนกลุ่มนี้แสวงหาความมั่นคงและความสุขของครอบครัวแต่คนรุ่นใหม่ก็ยังมองว่า คนเจเนอเรชัน X เข้าถึงยาก และค่อนข้างเผด็จการ ไม่มีความยืดหยุ่นมากพอ ยึดติดอยู่กับความสำเร็จเดิม ๆ ทำให้เกิดการต่อต้านอยู่ลึก ๆ หรือแม้แต่การตั้งข้อสงสัยถึงความสามารถที่แท้จริง (เพ็งอึ้ง, 2552: 4-5)

เจนเนอเรชัน Y เติบโตขึ้นในช่วงที่อินเทอร์เน็ตเริ่มมีการแพร่กระจาย คนกลุ่มนี้มีความ ซบซออน มีความเป็นวัตถุนิยมสูง ต้องการการยอมรับ และตอบสนองที่รวดเร็ว ต้องการลักษณะการทำงานที่ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนเวลาได้ ทำงานจากที่บ้านหรือที่อื่น ๆ ได้ โดยใช้เทคโนโลยีในการทำงาน ชอบทางลัด สะดวก รวดเร็ว ต้องการความอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าลอง กล้าตัดสินใจ ต้องการให้ประเมินผลการทำงานจากผลงานที่ได้ มากกว่าจำนวนชั่วโมงการทำงานที่ใช้ ซึ่งแตกต่างกับพนักงานรุ่นก่อนที่คิดว่า การทำงานหนักในที่ทำงานจะทำให้มีความก้าวหน้าได้เลื่อนตำแหน่ง (เพ็งอึ้ง, 2552: 6)

ส่วน Baby Boomers และ เจเนอเรชัน X ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ลงรอยกับ คนเจเนอเรชัน Y มากที่สุดในด้านวิถีคิด เพราะคนเจเนอเรชัน X มองความสำเร็จไม่สนวิธีการ มองผลลัพธ์ไม่สนขั้นตอน แต่ คน Baby Boomers และ เจเนอเรชัน X อายากรู้ขั้นตอน เห็นชัดว่าช่องว่างระหว่างวัยส่งผลต่อวิถีคิดของการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน แต่อย่างที่กล่าวในข้างต้น บางครั้ง Baby Boomers และ เจเนอเรชัน X อาจต้องรับฟังความเห็นของผู้อื่นและเชื่อมั่นอย่างจริงจังบ้าง จึงจะเปิดโอกาสให้ได้ทำงานอย่างเต็มที่ เพราะเขา

ต้องการโอกาสในการแสดงฝีมือ แต่ขณะเดียวกันก็อย่าละเลยมากเกินไป หากเกิดปัญหาหรือผิดพลาดต้องระวังหรือหาทางแก้ไขอย่างทันที่ บนพื้นฐานของการยืดหยุ่นและประนีประนอม แต่อย่าให้ดูอ่อนแอเกินไป เพราะ คนเจนเอเรชั่น Y มีพฤติกรรมชอบต่อต้านเช่นกัน

เจนเอเรชั่น Z เติบโตมากับสังคมดิจิทัลอย่างเพียบพร้อม เทคโนโลยีทันสมัยและแพร่หลาย เด็กรุ่นนี้จึงเกิดและเติบโตมากับเทคโนโลยี มีสมาทโฟนใช้ตั้งแต่เด็ก ไม่รู้จักโลกที่ไม่มีเทคโนโลยี และเกิดมาในช่วงเศรษฐกิจเริ่มถดถอย มีการก่อการร้าย มีการการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างครัวเรือน นอกจากนั้นยังเกิดขึ้นมาท่ามกลางประเด็นทางสังคม อย่างเช่น ปัญหาต่าง ๆ บนโลกไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งเจนเอเรชั่นแซดนี้มันเป็นค่านิยมล่าสุดของคนรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบัน ที่กลุ่มนี้จะเติบโต มาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย มีความสามารถในการใช้งานเทคโนโลยี ต่าง ๆ และเรียนรู้ได้เร็ว และเป็นคนกลุ่มที่เรียกว่ายังส์บัส และชอบตั้งคำถาม รักตัวเอง ต้องการความห่วงใย เชื่อง่าย เปลี่ยนเร็ว ป้างอกบุคลิก ยึดติดกับเทคโนโลยีและความรวดเร็ว ใจร้อน ไม่เคยชินกับการรอคอย มองความต้องการของตนเองเป็นใหญ่ และยังเป็นคนที่อ่อนต่อโลกในแง่ของการทำงาน แต่ก็เป็นที่หลาย ๆ องค์กรพยายามส่งเสริมให้เป็นกำลังสำคัญในอนาคต และคาดหวังกับคนกลุ่มนี้มากที่สุด ซึ่งเจนเอเรชั่นนี้มีเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต โดยมีการเชื่อมต่อ WiFi โซเชียลมีเดีย มีการเชื่อมต่อตลอดเวลา ความบันเทิง การสื่อสารและการเปิดรับวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคมโลกส่งผลให้เด็ก Z นี้ ได้มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย

เด็กเจนเอเรชั่น Z นี้เป็นรุ่นที่คาบเกี่ยวและต่อเนื่องจากเจนเอเรชั่นวาย เจนเอเรชั่น Z จะเชื่อมั่นคน เจนเอเรชั่น Y เพราะด้วยวัยที่ยังพอจะคุยกันรู้เรื่องมากกว่า คน Baby Boomers และ เจนเอเรชั่น X ที่ถูกมองว่าอยู่คนละโลก และอย่างที่บอกว่า คนเจนเอเรชั่น Z มีความขัดแย้งในทุกอย่างสูง มีคำถามที่ต้องการคำตอบมากมาย เพราะส่วนหนึ่งคือความต้องการความเอาใจใส่ ปกป้อง ให้ความสำคัญ เพราะยังเป็นต้นอ่อนของวัยทำงานที่คนทุกเจนเอเรชั่น ต้องคอยประคับประคองไม่ให้เผชิญปัญหาและความกดดันที่มากเกินไป คนกลุ่มนี้ถูกมองว่า เป็น มนุษย์หลายงาน

1.3 วิถีชีวิตของเด็กเจนเอเรชั่น Z

การดำเนินชีวิตเป็นสิ่งที่เด็กเจนเอเรชั่น Z ได้แสดงออกผ่านกิจกรรม ความสนใจ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าสภาพบริบทต่างกันความชอบของในแต่ละคนก็จะมีแตกต่างกันออกไปด้วย ไม่ว่าจะป็นรูปแบบการดำเนินชีวิต ก็เพราะว่าความคิดของแต่ละคนมีความแตกต่างกันโดยบุคลิกภาพอย่างชัดเจน รูปแบบการดำเนินชีวิตจะแสดงความหมาย ว่าผู้บริโภคร่างชีวิตอย่างไร ใช้เงินและแบ่งปันเวลาไปใช้เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างไร ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนผ่านกิจกรรมที่ทำและ

พฤติกรรมที่ปรากฏให้เห็นถึงความแตกต่าง ซึ่งนั่นคือรูปแบบลักษณะของความคิด ความรู้สึก และการรับรู้ ซึ่งการดำเนินชีวิตของเด็กเจนเนอเรชั่นแซด จากงานวิจัย (สุกิตา บินรัตแก้ว , ดร.อินทกะ พิริยะกุล ,2561: 7-9) ได้ศึกษาวิถีชีวิตไว้ว่า การดำเนินชีวิตของเจนเนอเรชั่นนี้จะใช้เวลาว่างในการทำประโยชน์ทั้งเพื่อตัวเอง และครอบครัว พวกเขาจึงมีความสนใจในเรื่องการเรียนของตัวเองเป็นหลัก รวมถึงการวางแผนในอนาคต ทั้งเตรียมตัว เข้ามหาวิทยาลัย วางแผนชีวิตหลังเรียนจบ และเจนเนอเรชั่นZ ยังสนใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมรวมถึงกระแสต่าง ๆ เป็นเจนที่มีนิสัยที่ตื่นตัวอยู่เสมอและพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญของกลุ่มคนที่เติบโตในยุคเทคโนโลยีและคุ้นเคยกับการใช้ อุปกรณ์ดิจิทัล และอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ยังสนใจการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ และมีความหลากหลายตามความชอบของตัวเอง ซึ่งรูปแบบการดำเนินชีวิตของกลุ่มก็หมดเวลาไปกับการทำกิจกรรมที่สนใจ เพื่อความบันเทิง หรือเสริมสร้างความรู้ ซึ่งกลุ่มนี้จะมีความสามารถที่หลากหลายจะสังเกตได้จากการทำกิจกรรม ความสนใจที่ตัวเองได้ทำ และเจนเนอเรชั่นแซดนี้ยังชอบความสนุกสนานและคลั่งไคล้ ความบันเทิง ดาราศิลปิน กิจกรรมและความสนใจของเด็กเจนเนอเรชั่นZ นี้ เลยมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่สามารถสร้างความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายกับความสนใจของตน เช่น ศิลปิน ดารา, เพลง ตัวอย่าง เด็กเจนเนอเรชั่นในประเทศไทยมีพฤติกรรมความคลั่งไคล้ศิลปินนักร้องเกาหลี ตาม สถานที่ต่าง ๆ มีพฤติกรรมการซื้อและการสะสมของที่ระลึกต่าง ๆ การไปชม คอนเสิร์ต พฤติกรรมการการเลียนแบบทำเต็น และการฝึกฝนหรือเรียนภาษาเกาหลี (วรณัฐ ตันติวิทพงศ์, 2551: 1) และได้กล่าวอีกว่าเป็นเจนที่มีความสนใจ การเรียนรู้ หรือการเปิดรับสิ่งใหม่ เพื่อเป็นการสะสมความรู้และสร้างประสบการณ์ให้กับตัวเอง ต้องการพูดได้มากกว่าหนึ่งภาษาเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นในยุคปัจจุบัน

งานบทบาทของผู้นำในศตวรรษที่ 21: การจัดการช่องว่างระหว่างวัยใน องค์กร (รุจิภาส โพธิ์ทอง แสงอรุณ 2559: 1) พบว่า เจนเนอเรชั่นZ มีลักษณะบุคลิกภาพมีความเป็นตัวของตัวเองสูงไม่ชอบอยู่ในกรอบและการทำงานที่มีการผูกมัด สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มนี้มีความเป็นตัวของตัวเอง รักความอิสระ รวมถึงความเชื่อมั่นในความคิดความรู้สึก ของตัวเอง ซึ่งก็สอดคล้องกับลักษณะของเจนเนอเรชั่นแซดมีความกล้าแสดงออก ชอบโชว์ มีความมั่นใจสูง ซึ่งเจนเนอเรชั่นนี้มักจะเป็นกลุ่มที่อยู่ในภาวะกดดัน หรือถูกคาดหวังจากครอบครัว อาจเป็นครอบครัว หรือเพื่อน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของเจนเนอเรชั่นแซดกำลังเผชิญ และอยู่ในช่วงวัยที่กำลังเรียนความมุ่งหวัง จึงมีความเกี่ยวข้องกับการเรียน เลยส่งผลให้เกิดเจนเนอเรชั่นบางคนที่เป็นคนที่ชอบเก็บตัว นิ่ง เงียบ ชอบอยู่คนเดียวมากกว่าการเข้าสังคม โดยเด็กเจนเนอเรชั่นกลุ่มนี้จะเน้น การทำกิจกรรมที่สามารถทำได้คนเดียวเพียงลำพัง ซึ่งจะมีลักษณะชอบแยกตัว

ออกจากสังคม ชอบเก็บตัวอยู่บ้าน เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งลักษณะนิสัยเป็นคนติดบ้าน จึงเห็นด้วยกับความ คิดเห็นว่า บ้านคือสถานที่ปลอดภัยที่สุด สอดคล้องกับการชอบความเป็นส่วนตัว ชอบอยู่คนเดียว

ปัจจุบันในสังคมไทยนั้นวิถีชีวิตของเด็กเจนเนอเรชั่น Z ได้มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องด้วยการพัฒนา ของเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ตามยุคสมัยซึ่งส่งผลให้เจนเนอเรชั่นนี้มีวิถีการดำเนินชีวิตและ พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม รูปแบบการดำเนินชีวิตในแต่ละยุคสมัยจึงมีความแตกต่างตามแต่ละ เจเนอเรชั่นหรือช่วงอายุ เกิดในยุคสมัยที่แตกต่างกันจะเติบโตในสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมที่แตกต่างกันทำให้คนที่เติบโตมาในแต่ละสมัยก็จะมีลักษณะนิสัยที่แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละเจนเนอ เรชั่นเป็นการแบ่งคนออกเป็นกลุ่ม โดยแบ่งตามปีที่เกิด นอกจากนั้นแล้วการยังรวมถึงการอยู่ในสภาพ สังคมในยุคนั้น ๆ ด้วย ซึ่งมันเป็นสิ่งที่หลอมรวมให้มีพฤติกรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน

2.การสัมภาษณ์นักศึกษาในเจนเนอเรชั่นแซต 7 คน

การสัมภาษณ์ครั้งนี้ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การ เก็บ ข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยเป็นการคัดเลือกกลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย ที่อยู่ในเจนเนอเรชั่น Z จำนวน 7 คน

การศึกษาเรื่องพุทธศาสนาเพื่อฉันเอง : มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธ ของเด็กเจนเนอเรชั่น Z ใน มหาวิทยาลัย สามารถสร้างความรับรู้และเข้าใจถึงมุมมองความเชื่อศาสนาพุทธ และรับรู้ถึงปัจจัยที่มีผล ต่อการ เปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อด้านพระพุทธรศาสนาในปัจจุบันว่าสิ่งใดที่สะท้อนให้เห็นถึง กระบวนการคิดที่แตกต่างจากอดีต โดยในบทความนี้จะกล่าวถึงข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์โดยผู้ศึกษาได้แบ่ง ประเด็นออกเป็น 5 ส่วน

1. ภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์
2. ประสบการณ์ในการนับถือศาสนา
3. จุดเปลี่ยนที่ทำให้ไม่นับถือศาสนาน้อยลง
4. ศาสนาพุทธกับปัญหาในสังคมไทย
5. พุทธศาสนาที่อยากให้เป็น

โดยจะเป็นการสัมภาษณ์เด็กเจนเอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัยที่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวนทั้งหมด 7 คน โดยผู้วิจัยจะใช้นามสมมุติแทนชื่อจริงของผู้ให้สัมภาษณ์และได้รับความยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

1. ภูมิหลังผู้ให้สัมภาษณ์

นักศึกษาได้ไปสัมภาษณ์ 7 คน เป็นผู้หญิง 4 คน ผู้ชาย 2 คน และ lgbt 1 คน ซึ่งเป็นคนกรุงเทพฯ โดยกำเนิดมี 4 คน และคนที่เกิดต่างจังหวัด 3 คน โดยทุกคนเรียนในมหาวิทยาลัยของรัฐจะมีมหาวิทยาลัย ศิลปากร 3 คน มีคณะจิตกรรม 2 คน คณะโบราณ 1 คน และมีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2 คน คนแรกเรียนคณะ คณะบริหารธุรกิจเพื่อสังคม เอกการตลาด คนที่สองเรียนคณะเดียวกันแต่อยู่ เอกการท่องเที่ยวและการโรงแรม และก็มี มหาวิทยาลัยเกษตร อีก 1 คน เรียนคณะเศรษฐศาสตร์ และสุดท้ายมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ เรียนคณะรัฐศาสตร์ ซึ่งจากผู้สัมภาษณ์ทั้งหมดมีครอบครัวที่พ่อแม่อยู่ด้วยกัน 4 คน และอีก 3 คนเป็นพ่อแม่แยกทางกัน ทุกครอบครัวที่ไปสัมภาษณ์มานับถือพุทธศาสนา โดยกำเนิดทั้งหมด โดยในแต่ละครอบครัวก็จะมีวิธีการสอนที่แตกต่างจากกันออกไป บางครอบครัวก็เคร่งครัดบางครอบครัวก็ไม่เคร่ง แต่ที่ได้สังเกตมาพ่อแม่ โดยส่วนใหญ่จะสอนลูกในเรื่องของการใช้ชีวิตในสังคม การมีวินัยแต่พวกก็จะสอดแทรกในเรื่องของบุญบาปเข้าไปด้วย

1.นางสาวปอ (นามสมมุติ) ครอบครัว มีทั้งหมด 6 คน มีพ่อ แม่ พี่ชายคนโต พี่สาวคนกลาง และมีพี่น้องฝาแฝด ปอจะอาศัยบ้านอยู่กับครอบครัวฝั่งพ่อ เพราะพ่อแม่แยกทางกันตั้งแต่เกิด โดยพ่อและแม่ทำอาชีพค้าขายเหมือนกัน แต่แม่เพิ่งมาเสียชีวิตเพราะอุบัติเหตุเมื่อนานมานี้ ซึ่งตัวปอถูกเลี้ยงและโตมาโดยป้า ยาย และที่บ้านจะมีคนที่มึบเทาที่สำคัญอีกหนึ่งคนก็คือ หม่าม้า ที่เป็นเพื่อนของพี่สาวพ่อ ทำอาชีพผู้จัดการบริษัท ที่ได้ดูแลมาตั้งแต่เกิด เลี้ยงเหมือนลูกบุญธรรม ค่ากิน ค่าใช้จ่ายค่าเทอมทุกอย่าง หม่าม้าเป็นออกค่าใช้จ่ายให้หมด จนกระทั่งเข้ามหาวิทยาลัยต้องอยู่คอนโดและทำงานบ้านเองเป็นครั้งแรก จึงต้องเริ่มใช้ชีวิตด้วยตัวเองแบบจริงจังซึ่งการออกมาอยู่นอกบ้านครั้งนี้มีพี่ชาย แฟนของพี่ชาย และพี่น้องฝาแฝดมาอยู่ด้วย ได้สองสามปี การออกมาอยู่กับพี่น้องโดยปราศจากญาติผู้ใหญ่ ทำให้มีความคิดที่เป็นของตนเอง ไม่ถูกจำกัดอยู่ในขอบ ยิงซึ่งชีวิตที่ผ่านมา ด้วยความที่พี่สาวคนกลางมีหลาน ทุกอย่างที่ผ่านมา ก็เริ่มคิดหลายสิ่งอย่าง ความห่วงหลาน เพราะเป็นคนที่มีหลานมาก จะทำอะไรก็จะนึกถึงหลานอนาคตของหลาน จึงทำให้เริ่มนึกถึงรากฐานอนาคตของตัวเองว่าจะหาอาชีพที่มั่นคง

ที่บ้านเป็นอาคารพาณิชย์ที่เป็นตึกสามชั้น ชั้นล่างจะเป็นลุงที่นอนติดเตียงอยู่คนเดียว ส่วนชั้นสองก็จะมีป่าหมี ป่าตอย ยา และกิง ส่วนชั้นสามก็จะเป็นที่อยู่ของพวกหลาน ๆ คือพี่น้องทั้งสี่คน การที่ได้อยู่ร่วมกันหลาย ๆ คนแบบนี้ ทำให้โตมาไม่ได้รู้สึกเหงาหรือขาดความอบอุ่น ตัวเองถูกเลี้ยงมาดูเหมือนจะดีกว่าเด็กคนอื่น ๆ ส่วนในเรื่องของการอบรมสั่งสอน ผู้ใหญ่จะปล่อยก็ประมาณ ม. 2 หลังจากนั้นก็เริ่มปล่อยเราให้ได้ใช้ชีวิต แต่ก็คอยดูให้อยู่ในเส้นในวาแบบอยู่ห่าง ๆ ครอบครัวก็มีการยึดหยุ่นในการใช้ชีวิตอยู่พอสมควร งานที่บ้านที่บ้านก็ไม่ได้ทำเพราะ ผู้ใหญ่ก็จะคอยทำให้เสมอ แต่พอได้ย้ายมาอยู่กับพี่ชายในช่วงมหาวิทยาลัย เราอยู่แบบแทบไม่ได้อบรมสั่งสอนกันเลย อยู่ด้วยกันแบบให้คำปรึกษากันมากกว่า ไม่ได้รู้สึกแบบห่างกันแบบผู้ใหญ่ เพราะเราสนิทกันมาก ถ้าถามถึงเรื่องศาสนากับการอยู่ร่วมกันกับพี่น้อง การอยู่ทุกวันนี้ ที่อยู่ร่วมกันกับพี่ชาย ที่ไม่ได้มีความคิดทางศาสนาเท่าไร มีอุดมการณ์ทางการเมืองนับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน ยิ่งทำให้คิดเรื่องศาสนาก็ลดน้อยลงไปอีกด้วย.....

(ปอ, การสัมภาษณ์: 6 ตุลาคม 2564)

2. นายจิ (นามสมมุติ) อายุ 24 ปี เป็นลูกชายคนเดียวของบ้าน พ่อก็มีอาชีพขายอาหาร แม่นั้นก็เปิดร้านเสริมสวย แม่ของจินั้นเสียตอนอายุ 14 ส่วนพ่อเสียตอนอายุ 16 หลังจากเกิดเหตุการณ์ขึ้น ตอนเด็ก ๆ ก็มีญาติพี่น้องฝั่งทางพ่อซึ่งเป็นคนจีนที่นับถือพระพุทธศาสนาคอยเลี้ยงดู ตั้งแต่เด็กจนเข้าสู่รั้วมหาวิทยาลัย โดยไม่ได้ขาดตกบกพร่องใด ๆ ตอนเด็กเกิดและเติบโตที่สุพรรณบุรี จบกระทั่งจบมัธยมปลาย จึงเข้ามาศึกษาศิลปะที่มหาวิทยาลัย ศิลปากร ชีวิตที่เติบโตขึ้นมาก็ไม่ได้เคร่งครัดในศาสนาพุทธมากนัก ตอนที่พ่อและแม่อยู่ก็จะคอยสอนในเรื่องทางโลกมากกว่าทางศาสนา ถึงพ่อและแม่ได้เสียชีวิตไป ญาติทางฝ่ายพ่อ ก็ไม่ได้สั่งสอนเรื่องพุทธศาสนาเช่นกัน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการใช้เงิน เพราะค่าครองชีพในกรุงเทพฯ นั้นแพงกว่าที่สุพรรณบุรี การที่ครอบครัวมีบรรพบุรุษเป็นคนจีนที่นับถือพระพุทธศาสนาก็แสดงให้เห็นว่าครอบครัวของจิไม่เคร่งครัดในศาสนา และเป็นชาวพุทธที่ไม่ได้เคร่งครัด ซึ่งการสั่งสอนก็จะไม่ค่อยมีในเรื่องของศาสนาเท่าไรแต่จะสอนการใช้ชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงมากกว่า

บ้านเปิดร้านเสริมสวย มักจะมีลูกค้าของแม่แหวะเวียนเข้ามาอยู่เป็นประจำคำสอนส่วนมากจะเน้นไปในทางทำตัวอย่างไรกับลูกค้าหรือปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ที่เข้ามาในร้านอย่างไรมากกว่าเรื่องของทางความเชื่อทางศาสนา และพื้นที่บ้านเป็นอาคารพาณิชย์ที่ดินขึ้นอยู่ใกล้ที่ดินวัด แต่เข้าวัดน้อยมาก ส่วนมากจะเข้าวัดก็ต่อเมื่อทำบุญวันครบรอบของญาติ ถ้าเป็นวันสำคัญทางศาสนานั้นแทบจะไม่มี นอกจากโรงเรียนบังคับไปทำกิจกรรม จึงจะได้เข้าวัด

(จิ ,การสัมภาษณ์: 4 มีนาคม 2565)

3.นางสาวบี (นามสมมุติ) อายุ22 ปี ครอบครัวมี 5 คน มีพี่น้อง 3 คน บีเป็นน้องคนสุดท้อง มีทั้งพี่ชายแล้วก็พี่สาว พี่ชายห่างกับบี3 ปี แต่พี่สาวห่างกับบี 1 ปี ทั้งสองคนเป็นพี่น้องคนละแม่ แต่รักและนับถือเหมือนเป็นพี่แท้ ๆ พ่อบีทำธุรกิจส่วนตัว ส่วนแม่เป็นพนักงานบริษัท การอบรม สั่งสอนของครอบครัวส่วนตัวแม่จะเป็นคน ธรรมะธัมโม ชอบทำบุญ เครื่องครัดทางศาสนา แม่มักจะสอนเรื่องการทำความดี การไม่เบียดเบียน ความจริงใจกับคนอื่น รู้จักแบ่งปัน สอนให้บีรู้จักให้ พ่อจะสอนคนละแบบกับแม่ พ่อจะสอนทางด้านธุรกิจ จะชอบสอนให้เรียนรู้ทางการงาน จะคอยสอนถึงการเอาตัวรอดในอนาคต ส่วนด้านการสั่งสอนจากพี่ บีจะสนิทกับพี่ชายมากกว่าพี่สาว ส่วนมากก็จะชอบคุยกันปรึกษาเรื่องการวางแผนในอนาคต จะคอยสอนคอยแนะนำเสมอ เป็นเหมือนตัวแทนของพ่อมาตลอดเวลา บีสนิทกับครอบครัวฝ่ายแม่ ผิงแม่จะชอบการทำบุญมาก แต่จะเป็นทำบุญย่อย ๆ แต่ผิงพ่อ จะชอบทำบุญใหญ่วัดใหญ่ ซึ่งที่บ้านผิงพ่อจะเป็นคนจีน อากง อาม่า ก็อพยพ มาจากประเทศจีน มาตั้งถิ่นฐานมาอยู่ที่เยาวราช แต่พ่อเมื่อมาอยู่ประเทศไทย คิดว่าทางบ้านก็ต้องปรับตัว หาที่ยึดเหนี่ยวก็คือศาสนาพุทธ เลยทำให้ที่บ้านนับถือศาสนาพุทธ ครอบครัวบีก็ไม่ได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา เพราะพ่อกับแม่ก็แยกทางกัน แต่ส่วนมากบีก็จะอยู่กับพ่อเพราะพ่อป่วยหนัก เลยเลือกที่จะมาอยู่ดูแลพ่อ แต่เมื่อพ่อเสียไป ก็เลยได้กลับมาอยู่ดูแลแม่ได้อย่างเต็มที่

เวลาแม่ทำกับข้าวก็จะทำเผื่อข้างบ้านเสมอ แล้วจะเป็นคนให้บีเอาไปให้ เพราะอยากให้บีได้รู้ถึงความมีน้ำใจ ได้สัมผัสกับการทำความดีความจริงใจ เป็นเหมือนการให้เรียนรู้ด้วยตัวของบีเอง

(บี, การสัมภาษณ์: 7 มีนาคม 2565)

4.นายโฟ (นามสมมุติ) อายุ 24 ปี เกิดและโตที่จังหวัดศรีสะเกษ ครอบครัวมีทั้งหมด 4 คน มี พ่อ แม่ น้องชาย แม่ทำอาชีพค้าขาย พ่อเป็นพนักงานที่เทศบาล และน้องชายเรียนอยู่ปีสอง ซึ่งไม่ค่อยสนิทกันเท่าไร เพราะส่วนตัวเป็นบุคคลที่โลกส่วนตัวสูง ซึ่งถ้าเรียนจบก็คงกลับไปใช้ชีวิตกับครอบครัวที่ศรีสะเกษ เพราะทางครอบครัวไม่ได้เคร่งเครียดในเรื่องของการใช้ชีวิต ครอบครัวก็จะสอนเหมือนครอบครัวอื่น ๆ ทั่วไป ถ้าในเชิงศาสนาแต่ก็มีบ้างที่พาไปทำบุญไหว้พระ ในวันพระใหญ่ แต่ส่วนมากครอบครัวก็จะไม่ได้เคร่งในเรื่องศาสนา แต่ถ้าเป็นบุคคลในครอบครัวที่เคร่งก็จะมีย่า ที่เข้าวัดทำบุญอยู่เสมอ ซึ่งคนในครอบครัวหรือแม้กระทั่งย่าที่เป็นคนเคร่งในเรื่องศาสนาไม่ค่อยได้มีการปลูกฝังหรือสอนอะไรเป็นพิเศษเพราะครอบครัวค่อนข้างที่จะให้อิสระในการดำเนินชีวิตอยู่พอสมควร ในตอนเด็กพ่อกับแม่ก็จะพาไปวัดในช่วงวันสำคัญมากกว่าปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันพ่อกับแม่ก็ไปวัดทำบุญน้อยลง จะพักกับการทำงานมากกว่า

ที่ครอบครัวไม่ได้มีการปลูกฝังในศาสนาอาจจะเป็นเพราะอาชีพของพ่อกับแม่ ที่ไม่ค่อยมีเวลาในการเลี้ยงดู ซึ่งเวลาส่วนใหญ่จะหมดไปกับการทำงาน กลับมาก็จะพักผ่อน โดยบ้านที่ศรีสะเกษจะมีวัดประจำอยู่สองวัด ถ้าเป็นการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาจะไปวัดใหญ่ วัดประจำจังหวัด แต่ถ้าเป็นการทำบุญปกติจะไปวัดแถวบ้าน ถ้าในเรื่องของการบวชทดแทนบุญคุณ ในใจจริงคือไม่อยากจะบวช การบวชก็เหมือนกับการรับปริญญา เป็นการรับให้คนอื่น ซึ่งการบวชก็เช่นเดียวกัน

(นายโฟ , การสัมภาษณ์: 10 มีนาคม 2565)

5.นางสาวกัน (นามสมมุติ) อายุ 21 ปี ครอบครัวมี ทั้งหมด 4 คน พ่อ แม่ พี่สาว และตัวเองซึ่งพี่สาวเกิด พ.ศ.2539 ห่างจากตนเองสามปี ซึ่ง ตอนนี้พี่สาวก็ทำงานเป็นฝ่ายจัดซื้อ และทำขนมเป็นงานอดิเรก ทางกันจะสนิทและอยู่อาศัยกับครอบครัวฝั่งแม่ ก็จะมี ยาย ป้า แม่และกันน้ำ มีลูกพี่ลูกน้องที่เป็นลูกน้าอยู่ด้วย ส่วนฝั่งพ่อกับย่าจะเป็นฝั่งทหารไม่ได้อาศัยและไม่ค่อยสนิทกับฝั่งนี้ ซึ่งพ่อของกันจะอยู่ตอนเมืองเป็นที่พักที่อยู่ใกล้กับที่ทำงานส่วนแม่ก็จะกลับมาอยู่บ้านตัวเองที่อยู่แถวสาทรเพราะใกล้ที่ทำงานแม่เช่นเดียวกัน โดยพ่อกีจะกลับมาหาเป็นบางสัปดาห์ ครอบครัวที่บ้านเป็นคนที่น่าเชื่อถือศาสนาพุทธ ชีวิตตั้งแต่เล็กจนโตที่บ้านจะมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธเป็นพิเศษ ตอนเด็กเรียนโรงเรียนคริสต์แม่ก็ยังสอนให้สวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำ ด้วยความที่แม่ได้เรียนในโรงเรียนวัดก็อาจจะเป็นเหตุผลที่ทำให้แม่ใกล้ชิดกับศาสนาแตกต่างจากตัวกันตาที่เรียนโรงเรียนคริสต์ตั้งแต่เด็ก การอบรมสั่งสอนก็จะออกแนว

แทรกในการกระทำอย่างเช่นการทำงานบ้าน หรือการไหว้ผู้ใหญ่ เดินผ่านพระต้องไหว้ หรือแม่กระทั่งตอนดูข่าว

ถ้าคนเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุที่บ้านก็จะอารมณ์เขาคงหมดกรรมแล้วเนอะ หรือถ้ามีข่าวเรื่องการข่มขืนก็จะพูดว่าคงเป็นเวรกรรมของเขา และก็มักจะได้ยินอะไรแบบนี้บ่อย ๆ ตอนเด็กก็จะคิดอยู่เสมอว่าเรื่องพวกนี้ มันไม่ได้เกี่ยวกับในเรื่องของเวรกรรมหรือศาสนาแต่ มันเกี่ยวกับจิตใจของคนมากกว่า ซึ่งปัจจุบันแม่ก็บยายก็จะไม่ค่อยยกศาสนามาพูดเท่าแต่ก่อนเพราะมันมีเรื่องของเหตุผลที่นอกเหนือจากคำอธิบายในศาสนา ซึ่งพ่อจะไม่อินเรื่องศาสนาเลย แต่ทางแม่ก็จะเข้าวัดสวดมนต์เรียกได้ว่า ถ้าไม่มีแม่สอนสวดมนต์ก็คงจะสวดไม่เป็น ซึ่งที่บ้านจะมีวัดประจำก็คือวัดนวลนรดิษฐ์เพราะเป็นวัดที่แม่เคยเรียนและอาศัยใกล้แถวนั้น

(กัน การสัมภาษณ์: 10 มีนาคม 2565)

6. นายบีม (นามสมมุติ) อายุ 21 ปี เกิดและโตที่จังหวัดสุรินทร์ ครอบครัวก็มีฐานะยากจน พ่อกับแม่แยกทางกันตั้งแต่เด็กต้องอาศัยอยู่กับตายายที่ราชบุรี จนกระทั่งยายเสียชีวิต ยายย้ายไปอยู่จังหวัดสุรินทร์อยู่กับลุง ที่บ้านลุงเปิดร้านขายของชำ ฐานะที่บ้านปานกลางไม่ได้ลำบาก การมาอยู่กับญาติก็จะไม่ค่อยได้รับอิสระ เพราะไปอยู่ในสถานะผู้อยู่อาศัย และจะโดนเรียกใช้งานอยู่เสมอ บีมเรียนหนังสือที่สุรินทร์ตั้งแต่เตรียมอนุบาล จนถึงประถมสาม พอประถมสี่ แม่ก็พยายย้ายไปจังหวัดปทุมธานี บีมจะสนิทกับแม่แค่คนเดียว ส่วนคนอื่นเช่นลุง ก็จะไม่สนิทในสถานะผู้อยู่อาศัย จึงจะมีความห่างกันอยู่พอสมควร ส่วนทางพ่อก็เพิ่งมาเจอตอนเรียนอยู่ชั้นม.3 และหลังจากนั้นพ่อก็ได้ติดต่อมาและให้ค่าเลี้ยงดูในทุก ๆ เดือน ในปีที่ผ่านมาพ่อแท้ ๆ เสียไปเมื่อช่วงต้นปีที่แล้ว และแม่ก็เสียชีวิตภายในปีเดียวกัน ปัจจุบันนี้ใช้ชีวิตอยู่กับพ่อใหม่ ที่เป็นแฟนใหม่ของแม่ ซึ่งพ่อใหม่ เป็นคนที่ไม่มีความเชื่อเรื่องทางศาสนา เพราะเมื่อก่อนได้ทำงานกลางคืนใช้ชีวิตในยามราตรี ค่อนข้างจะเป็นคนที่เกรงไม่บ่อย จึงทำให้ไม่ค่อยเปิดรับความคิดเห็นของพ่อใหม่

บีมย้ายมาอาศัยอยู่กับแม่ที่จังหวัดกรุงเทพฯ ฯ เป็นบ้านเช่า และเข้าเรียนที่โรงเรียนวัดป.6 แถวบ้าน สมาชิกในบ้านก็จะมีแม่กับแฟนใหม่แม่ และพี่สาว ตอนที่เรียนชั้นม. 1 ตรงกับเหตุการณ์ น้ำท่วมปี 54 ที่บ้านก็เริ่มแย เพราะแม่ที่เป็นเหมือนเสาหลักตอนนั้นตกงาน ทุก

คนลำบาก เพราะมีค่าใช้จ่ายเยอะมาก งานก็ไม่มี ต่อมาก็คงต้องเป็นหนี้สิน มีอยู่วันหนึ่ง มีเจ้าหนี้มาทวง ปีก็บแม่จะต้องปิดไฟทุกอย่างในบ้านเพื่อไม่ให้เจ้าหนี้รู้ว่ามิใครอยู่ภายในบ้าน สามคนแม่ลูกมีเงินอยู่แค่ 20 บาท ตอนกลางคืนถึงแจะแอบออกมาข้างนอกบ้านได้ เพื่อโทรหา หรือติดต่อญาติ พี่น้อง ขอยืมเงิน หรือขอความช่วยเหลือต่าง ๆ แต่ผลตอบรับก็ไม่ได้ดี

(นายปี, การสัมภาษณ์: 9 มีนาคม 2565)

เรื่องศาสนาที่ไม่ได้เข้าถึงเหมือนเมื่อก่อนเพราะปีมต้องดิ้นรนในการทำงาน เรียนและหาเงินเพื่อมาประทังชีวิตไปวัน ๆ ซึ่งการที่ปีมมีชีวิตแบบนี้มันเป็นแรงผลักดันทำให้ตั้งใจเรียนและสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่ศรีนครินทรวิโรฒก่อนหน้าที่บอลจะสอบเข้า แต่ตอนรอฟังผลปีมก็ไปบ่นที่สระบุรี เพราะยายเคยบอก

พระวัดนี้ดัง โดยบ่นไว้ด้วยไข่ต้ม 100 ฟอง แล้วบอลก็สอบติดคนสุดท้ายของรายชื่อพอดีทุกอย่างบอลทำเพราะบอลรู้สึกสบายใจ บวกกับผลตอบรับบอลพูดว่าไม่เชื่อก็ต้องเชื่อ (ปีม, การสัมภาษณ์: 9 มีนาคม 2565)

ระหว่างที่ปีมรอการเข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัย ก็หางานพิเศษทำ และหารายได้เสริมเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น การใช้สอยที่ดีขึ้น และรู้สึกชีวิตดีขึ้นตั้งแต่เข้ามาเรียนมหาวิทยาลัย เพื่อน สังคมสภาพแวดล้อม ที่ต้องสร้างมาด้วยตัวเอง ทุกอย่าง ค่าครองชีพ ค่าเทอม

7.นางสาวเอ (นามสมมุติ) อายุ 21 ครอบครัวมีทั้งหมด 4 คน พ่อแม่พี่ชาย และตัวของเอ พ่อทำอาชีพเป็นทนาย ส่วนแม่รับราชการ พี่ชายเพิ่งเรียนจบและกำลังจะสอบบรรจุเป็นข้าราชการ ตัวของเอคิดว่าจะไม่รับราชการเหมือนคนในครอบครัว ปัจจุบันอยู่กับญาติฝ่ายแม่เพราะเกิดและโตที่กรุงเทพฯ เลยทำให้สนิทมากกว่าญาติทางพ่อเพราะพ่อที่จังหวัดศรีสะเกษ ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวที่อบอุ่น ไม่ได้เป็นครอบครัวที่บอกรักกันทุกวัน แต่ถ้ามีปัญหาอะไรก็บอกแม่ บอกพี่ ไม่ได้เก็บไว้คนเดียว และเขาก็ช่วยหาทางแก้ซึ่งมันก็มีความสุข การอบรมสั่งสอนในครอบครัวก็จะเลี้ยงปกติทั่วไป เลี้ยงแบบคนไทย เพราะที่บ้านไม่มีเชื่อเงิน ซึ่งตอนเด็กก็จะสนิทกับพ่อมากกว่าแม่ เพราะแม่เป็นคนที่ทำให้รู้สึกไม่กล้าคุย

ด้วย และแม่ก็เป็นคนที่หัวโบราณ รักความเป็นไทยมาก ต่างจากพ่อที่มีความเสรี มีความคิดแหวกแนวและมีความคิดคล้าย ๆ ลูก แต่พอโตมา ก็รู้สึกว่สนิทกับแม่มากขึ้นและเลิกกลัว ตอนเด็กพ่อและแม่จะบังคับ ไม่นอนไม่กินสามทุ่ม แต่พอมัธยมปลายมาก็ไม่ได้เคร่งเหมือนแต่ก่อน รู้สึกว่ามีความอิสระมากขึ้น อยากได้อะไร หรือมีความคิดเห็นอย่างไรก็รับฟังเสมอ แต่ถ้ามาเทียบกับปัจจุบันรู้สึกว่าตอนนั้นก็ยังอยู่ในกรอบของพ่อแม่แต่ว่าพอมัธยมปลายจนถึงชั้นมหาวิทยาลัยรู้สึกว่พ่อกับแม่เป็นเพื่อนที่ฟังเราในทุก ๆ เรื่อง อย่างเช่นในเรื่องเรียน คือไม่โดนบังคับเหมือนเพื่อนคนอื่น ให้เราตัดสินใจเองเลือกในสิ่งที่อยากให้เรียน ส่วนตากับยายทั้งสองคนก็จะไม่ค่อยได้มาสอนหรือว่ามายุ่งอะไรมาก แต่ยายจะชอบพาไปวัดไหว้พระแถวบ้านอยู่เป็นประจำ

ทั้งหมดทั้งมวลครอบครัวก็เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ปลูกฝังอย่างเช่นครอบครัวของกัน มักจะสอนไปในแนวทางแบบสอดแทรกกับการกระทำ การทำเป็นตัวอย่างให้ดู อย่างเช่นในเรื่องการเดินทางผ่านพระ ต้องไหว้ หรือแม้กระทั่งตอนดูข่าว ถ้ามีข่าวพวกเกิดอุบัติเหตุแล้วเสียชีวิตมักจะบอกว่า มันคงหมดเวรหมดกรรมเขาแล้ว เป็นต้น แต่ถ้าเป็นในครอบครัวคนจีนที่นับถือพุทธ ก็จะถูกสอนในเรื่องของทางโลกบนพื้นฐานความเป็นจริงมากกว่าศาสนา อย่างเช่นในเรื่องของการใช้เงิน หรือการเคร่งในลำดับชั้นครอบครัว ส่วนในเรื่องของภูมิลำเนาที่เกิดก็เป็นส่วนหนึ่งในการปลูกฝังการเกิดในต่างจังหวัด วัดกับบ้านเป็นสิ่งที่คู่กันคือวัดจะอยู่ใกล้กับชุมชน เช่น ปีมเป็นเด็กที่เกิดต่างจังหวัดและพ่อกับแม่แยกทางกันเลยต้องอาศัยอยู่กับยาย ซึ่งยายเองจะพาไปวัดอยู่สม่ำเสมอ ซึ่งมันแตกต่างจากเด็กที่เกิดในกรุงเทพฯ การเข้าวัดน้อยมาก ถ้าไม่เป็นวันสำคัญ ส่วนมากมักจะใส่บาตร มากกว่าการเข้าวัด

2. ประสบการณ์ในการนับถือศาสนา

ประสบการณ์ในการนับถือศาสนา ทุกคนล้วนมีประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากคนในครอบครัว ไม่ว่าจะ เป็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย พี่ป้า น้าอา ก็จะสอนในเรื่องของ สวดมนต์ก่อนนอน การพาไปวัด ทำบุญใส่บาตร นั่งสมาธิ ปล่อยนกปล่อยปลา อย่างเช่น ปอ พ่อกับแม่ปอแยกทางกันตั้งแต่เกิด แต่ก็จะมีหม่าม้าที่ม้าเป็นแม่บุญธรรม และมีป้ากับอาที่คอยเลี้ยงดู ทุกคนในครอบครัวมักจะชอบพาไปใส่บาตรทุกเช้า นอกจากนั้นยังเข้าวัดไปทำบุญ ให้อาหารปลาอยู่เป็นประจำเพราะวัดอยู่ใกล้บ้าน หรือทุกก่อนนอนป้าจะพาสวดมนต์เข้านอนทุกวัน

ทุก ๆ เข้าตอนเช้าแถวจะต้องสวดมนต์ตลอด และทุกวันศุกร์จะกิจกรรมที่ต้องมานั่งสวดมนต์กันเป็นชั่วโมง หรือไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา ก็จะมีนิมนต์พระเข้ามาทำพิธีในโรงเรียนตลอดทุกครั้ง มันก็มีช่วงที่หน้าเปื้อนเหมือนกัน แต่ก็โดนปลุกฝังมาแบบนั้น ทั้งที่โรงเรียน และทางบ้านปลุกฝังมาควบคู่กัน จนทำให้เรารู้สึกว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง เลยเชื่อและตั้งใจกับการสวดมนต์ เมื่อเป็นวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา ก็จะออกไปไหว้พระทำบุญอยู่ตลอด ไปวัดใกล้บ้านหลายที่ ใส่บาตรก็ใส่บ่อยมากถ้าเทียบกับปัจจุบัน บางทีก็เป็นคนชวนผู้ใหญ่ใส่บาตรเองด้วยซ้ำ ตอนนั้นอยู่แค่ป. 2 ทุกครั้งที่ฝันร้าย หรือรู้สึกไม่ดีก็จะชวนกันไปใส่บาตร นอกจากทำให้เรารู้สึกสบายใจแล้วยัง ทำให้เราได้ใช้เวลาอยู่กับครอบครัวหลังจากใส่บาตรอีกด้วย และทำให้รู้สึกดีกับศาสนาอยู่มากพอสมควร

(ปอ , การสัมภาษณ์: 28 กุมภาพันธ์ 2565)

เมื่อโตขึ้น คิดว่าวิชาพุทธศาสนา มันเกี่ยวข้องกับจริยธรรม ซึ่งจริยธรรมก็คือการเลือกว่าจะปฏิบัติตัวกับใครอย่างไร การนำพระมาสอนในโรงเรียน มันคือ การปลุกฝังให้เราเป็นเด็กดี เรียบร้อย เชื่อฟัง แต่โตขึ้นมาก็เชื่อฟังน้อยลง เกี่ยงแก่งขึ้น อาจจะเป็นจากการบังคับเรียน หรือบริบทรอบข้าง ไม่มีเรื่องพวกนี้แล้ว มันก็เลยไม่ได้มาอยู่กับชีวิตเรามากนัก เมื่อมีทางเลือกว่าจะยุ่งหรือไม่ยุ่ง จึงทำให้เราเลือกที่จะไม่ยุ่ง ผมคิดว่า ถ้าที่บ้านผมหล่อหลอมพุทธศาสนาให้ผมมากกว่านี้ สั่งสอนผมบังคับผมให้มากกว่านี้ ผมก็อาจจะต่อต้านศาสนามันมากกว่านี้ แต่สิ่งที่รับจากศาสนามาผมคิดว่าอยู่ในระดับกลาง ซึ่งเค้าต้องการเน้นทางนิสัยสัมมาคารวะมากกว่า จึงทำให้ผมต่อต้านในนิสัยของผู้ใหญ่ที่เ่งบางคนมากกว่าการต่อต้านศาสนา

(จิ, การสัมภาษณ์: 28 กุมภาพันธ์ 2565)

ช่วงประถม เวลาโรงเรียนมีกิจกรรมทางศาสนาก็เข้าร่วมเพราะมันเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ เช่นการเข้าค่ายคุณธรรม ผลที่ได้จากการเข้าค่ายนี้ธรรมะก็จำไม่ได้ เพราะมันจะเป็นในรูปแบบของสันตนาการมากกว่า การสอนหลักธรรมซึ่งในเรื่องหลักธรรมจำไม่ได้เลยว่ามันมีอะไรบ้างและแต่ละอย่างคืออะไร ถ้าเป็นช่วงมัธยมปลาย ก็จะเป็นช่วงที่มีความรู้สึกสนใจในศาสนาเป็นพิเศษเพราะ เป็นชอบอ่านหนังสือ ทำให้อยากหาคำตอบ ซึ่งสนใจในศาสนาพุทธนอกกระแสคือ พวกนิกายเซน ลัทธิเต๋า หรือพุทธทาส เพราะชอบไต่เต้าการคิด

(โพ, การสัมภาษณ์: 28 กุมภาพันธ์ 2565)

ส่วนปี ในตอนเด็กแม่จะชอบพาไปวัด ไปทำบุญวันพระ พ่อจะไม่ค่อยพาไปวัดบ่อยเท่าแม่หรือแม่กระทั่งในวันสำคัญ แต่นาน ๆ ที พ่อจะหาเวลาพาไปวัดใหญ่ ๆ คือวัดที่พ่อนับถือ อยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก เพราะพ่อเลื่อมใสในพระพุทธชินราช การไปทำบุญส่วนใหญ่พ่อชอบไปสร้างโบสถ์ ส่วนทางแม่ปี ก็จะไปทำบุญ ทำสังฆทาน ปล่อยนกปล่อยปลา ส่วนมากจะไปวัดในละแวกบ้านที่จังหวัดนนทบุรี และปีเป็นคนที่ชอบตักบาตร เพราะคิดว่าการตักบาตรทำให้ ได้รับบุญไม่ชาตินี้ก็จะสั่งสมไปในชาติหน้า ตั้งแต่พ่อเสีย ปีก็ทำบุญให้พ่อตลอด ไม่ว่าจะในวันพระหรือวันสำคัญ เพราะคิดว่าจะส่งผลให้พ่อได้รับใน และในการตักบาตร จะชอบการตักบาตรพระสามองค์ เพราะแม่มักจะใส่สามองค์อยู่เสมอ เลยทำให้เราซึมซับที่จะทำตาม นอกจากนั้นเคยไป ทอดกฐิน เพราะยายชอบทำ บ้านแม่เป็นคนร้อยเอ็ด พอถึงเวลาแม่ก็จะพากลับไปทำบุญตลอด

เอาจริง ๆ พ่อของปีก็แอบจะมีความเชื่อสูงมากพอดูกับวัดที่นี่ เพราะเวลาพ่ออยากได้งานหรือธุรกิจอะไรให้สำเร็จ ก็จะชอบบ่นว่าถ้าสำเร็จจะมาสร้างโบสถ์อะไรประมาณนี้ แต่ก็ไม่ได้มาบ่อย ๆ แต่ถ้ามาทีหนึ่งก็ขอทำบุญใหญ่ไปเลย ล่าสุดก็บริจาคเงินสร้างไปเป็น แสนนะ เมื่อเข้ามาเรียนมัธยม ก่อนสอบเข้า ก็มีกรบนบาน เพราะที่บ้านเป็นคนมาบ่นไว้เพื่อความสบายใจ และทำให้ปีศรัทธาในพระพุทธูปมากที่สุด เพราะเหมือนโดนปลุกฝังมาด้วยจากญาติผู้ใหญ่ ว่าเราต้องเคารพนะ เราต้องไหว้ขอพรนะ เราต้องบูชาท่านนะ มันก็เกิดความรู้สึกดีทางใจมาเรื่อย ๆ นอกจากนั้นส่วนตัวปีรู้สึกได้ชัดเจนตอนที่ไปทอดกฐินว่า วัดที่ต่างจังหวัดต่างกับกรุงเทพฯ มาก เพราะที่ต่างจังหวัดไม่ค่อยมีด้านเชิงพาณิชย์ เพราะส่วนมากแม่จะพาไปวัดป่าสายปฏิบัติจริง ๆ

(ปี, การสัมภาษณ์: 3 มีนาคม 2565)

นอกจากนั้นแล้วก็จะมีบางครอบครัวที่ไม่ได้สอนเรื่องศาสนาโดยตรงแต่เป็นการสอนเชิงหลักการของศาสนา ในเรื่องของการเมตตาผู้อื่น การแบ่งปันสิ่งของ การไม่เบียดเบียน เช่นแม่ป๋มมักจะชอบทำกับข้าวแล้วให้ป๋มเป็นคนเอาไปแจกเพื่อนบ้าน เป็นต้น นอกจากนั้น ถ้าเป็นเด็กผู้ชาย ก็จะได้ผ่านการบวชหน้าไฟให้กับคนที่ล่วงลับไปแล้วอีกด้วย

ในชีวิตของเคยบวชอยู่สองครั้ง ทั้งสองครั้งเป็นการบวชหน้าไฟให้กับ แม่ และ ยาย ซึ่งแน่นอนว่าเรื่องพวกนี้เป็นการตัดสินใจของผู้ใหญ่ แต่การบวชให้คุณพ่อนั้น ผมไม่ได้บวช เพราะไม่มีการบังคับเกิดขึ้น

(จิ, การสัมภาษณ์: 28 กุมภาพันธ์ 2565)

เคยบวชหน้าไฟในตอนเด็กซึ่งตอนนั้นก็ไม่ได้คิดอะไร แถมได้เงินเลยไม่ได้ตั้งคำถาม

(โฟ, การสัมภาษณ์: 10 มีนาคม 2565)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช.ลพบุรี

ตอนเด็กก็เคยโดนบังคับให้บวชหน้าไฟให้กับยาย ก็มีความรู้สึกไม่ชอบแต่ทำอะไรไม่ได้ คิดว่าการบวชเป็นอะไรที่ไม่ค่อยสมเหตุสมผลสักเท่าไรถ้าบวชแค่วันเดียวและกลับเป็นคนธรรมดา พอตอนโตขึ้นแม่เสีย ก็คุยกับทางบ้านว่าจะไปบวชเขาก็เข้าใจและเปิดกว้างที่รับฟัง ซึ่งคิดว่าการบวชในปัจจุบันควรที่จะสมัครใจ และเปิดกว้าง ไม่ว่าจะเป็นเพศอะไรก็สามารถที่จะบวชได้ถ้าเขาเลื่อมใสไม่ควรไปจำกัดเพศ ว่าต้องเป็นชายแท้เท่านั้น

(ป๋ม, การสัมภาษณ์: 9 มีนาคม 2565)

ต่อมาคือประสบการณ์ศาสนาที่เกิดจากโรงเรียน ทั้ง 7 คนที่เรียนโรงเรียนรัฐก็จะถูกสอนในเรื่องของการสวดมนต์ไหว้พระตอนเช้าแถวเคารพธงชาติ การเรียนวิชาพุทธศาสนา การสอบนักธรรม การเข้าค่ายธรรมะ การนั่งสมาธิสวดมนต์ในคาบชุมนุมทุกคนล้วนมีประสบการณ์ที่ประสบพบเจอ

ขึ้นมัธยมทางโรงเรียนก็มีกิจกรรมทางศาสนาให้ทำ ไม่ว่าจะเป็นการนั่งสมาธิ สวดมนต์ ตักบาตร แต่ก็แอบหลับตลอด เหมือนกับว่ามันไม่ค่อยจะรับฟังในช่วงเด็ก ๆ แต่ก็จะมีบางครั้งที่มองย้อนไปถึงการไหว้พระสวดมนต์ตอนเช้าแถว ว่าที่เราทำไปเพราะหน้าที่หรือทำไปเพราะคนให้เราทำ แต่ก็ไม่ได้รู้สึกไม่อยากจะทำ นอกจากนั้นปีเคยตั้งคำถามกับตัวเองว่า การสวดมนต์ก่อนกินข้าวที่โรงเรียน ทำไม่ต้องมี มีเพื่ออะไร หรือในตอนที่ยังเรียนศาสนา ปีรู้สึกว่ามันน่าเบื่อ ไม่รู้จะเรียนไปเพื่ออะไร เพราะปีรู้อยู่แล้วใจอยู่แล้วว่า การทำบุญจะดีหรือชั่วก็อยู่ที่ตัวทำ เลยรู้สึกว่าการทำงานแบบนี้ไม่ค่อยจะได้อะไรเท่าไร เพราะมันไม่ได้สอนการปฏิบัติแบบใช้ชีวิตจริง

(ปี การสัมภาษณ์: 10 มีนาคม 2565)

ตอนขึ้นมหาวิทยาลัยใช้ความเชื่อทางศาสนาอยู่หลายอย่าง เช่นการบนบานกับสิ่งที่เราเชื่อการไปไหว้พระขอพร เพราะมีความเชื่อว่าถ้าตั้งใจขอพรพระจะสามารถรับรู้ได้ แต่ทั้งหมดทั้งมวลก็คือ ขอเพื่อให้สบายใจ สุดท้ายเราก็ต้องตั้งใจทำเพื่อตัวเอง พอได้เข้ามาหลาย ปีรู้สึกว่าห่างหายจากศาสนา ไม่ได้มีโอกาสเข้าวัด สวดมนต์ นั่งสมาธิ หรืออาจจะไม่มีบ้างไม่ไปบ้าง เพราะคิดว่าบางวันเราเหนื่อย เราก็ไม่ไป เพราะคิดว่าเรามีเวลาอีกมากพอสมควร เมื่อพอเสีย ก็ยังไปทำทุกวันพระ เพราะคิดว่าพอจะได้รับและวันหนึ่งอาจจะช่วยให้พ่อได้กลับมา เป็นคนในครอบครัวอีกครั้ง อาจจะมาเป็นลูกหลานของเราอีกได้

ปีจะสนิทกับลูกน้ำ สนิทเหมือนกับพี่สาวแท้ ๆ เลย แล้วพี่เค้าก็เสีย แต่ก่อนที่เสียได้อธิษฐานว่า ขอให้กลับมาเกิดเป็นหลานน้ำอีกครั้ง แล้วประจวบเหมาะที่ที่บ้านก็มีคนท้องพอดี พอคลอดออกมา ทุกคนกลับตกใจกับสิ่งที่เห็นมาก เพราะว่าหน้าเหมือนพี่ที่เสียตอนแรกเกิด เลยทำให้เรามีความเชื่อแบบนี้อีกครั้งมีอยู่จริง ว่าการกลับมาเกิด เลยคิดว่าการทำบุญให้พ่อบ้าง ๆ อาจจะช่วยให้กลับมาเกิดในครอบครัวได้อีกครั้ง เพราะตอนพ่ออยู่ เราก็ไม่ได้ตอบแทน ถ้ากลับมาเกิดได้เราคงจะได้ตอบแทนได้อย่างเต็มที่

(ปี, การสัมภาษณ์: 10 มีนาคม 2565)

กันได้กล่าวว่าช่วงประถมเรียนที่โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์เพราะเป็นโรงเรียนใกล้บ้าน ซึ่งโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนคริสต์ก็จะได้สอนอะไรที่เป็นพระพุทธศาสนา แต่ช่วงตอนประถมปีที่สาม คือ แม่สอนให้สวดมนต์ก่อนนอน เข้าวัด เป็นประจำเรียนต่อมัธยมศึกษาที่โรงเรียนที่ศึกษานารีเป็นโรงเรียน พุทธก็จะมีวิชาพระพุทธศาสนาและรู้สึกว่ามันนอกจากเพื่อนที่เป็นศาสนาพุทธด้วยกันแล้วก็ยังมีศาสนา คริสต์หรืออิสลามด้วยทำให้เห็นว่ามันก็ยังคงบังคับให้มาเรียนศาสนาพุทธเหมือนเด็กอื่น ๆ และก็ต้องสวด มนต์ไปด้วยเพราะมีวิชาสอบสวดมนต์ รู้สึกว่ามัธยมได้เรียนรู้และซึมซับในพระพุทธศาสนาเยอะ เพราะ เป็นเด็กชอบเข้าร่วมกิจกรรม เช่นการสวดโอ้เอ้วิหารราย แข่งเขียนกระทู้ธรรม เรียกได้ว่าโรงเรียนมี อิทธิพลเยอะเป็นพิเศษ ซึ่งสุดท้ายแล้วการเรียนมันก็เป็นเหมือนการท่องจำและเอาไปสอบ และก็ลืมช่วง มัธยมปลายก็รู้สึกไม่อินในศาสนาพุทธ เพราะศาสนาพุทธในไทยมันเป็นความรู้สึกแบบสั่งสอน สั่งสอนใน แง่อภินิหารและรู้สึกไม่ได้อะไรเลยกับศาสนาพุทธ ขึ้นมหาวิทยาลัยก็กลับมานับถือพระพุทธศาสนาอีก รอบเพราะเรียนคณะโบราณคดี และออกหัก เลยมีรุ่นพี่ที่สนิทในคณะชวนไปไหว้พระทำบุญ มันก็เป็นอีก ทางเลือกหนึ่งที่ทำให้รู้สึกสบายใจ และตั้งยุทธศาสตร์กับตนเองใหม่ว่าถ้าไม่สบายใจเรื่องอะไรก็เดินไปเข้า วัดไหว้พระ ตั้งหลัก และค่อยกลับมาทำงานต่อ

เวลาทุกขใจก็จะมีหลายทางเลือกซึ่งได้ไปเรียนหลายหลายศาสตร์ยกตัวอย่างเช่น ศาสตร์หมอดู ถ้าตอนเจอปัญหาและคิดอะไรไม่ออกก็จะสับไปมาดูว่าเอาอย่างไรต่อ หากทาง เลือกในการแก้ปัญหา เพราะเราไม่สามารถที่จะตัดสินใจได้ ว่าควรไปทางไหน แต่สุดท้ายตัว เราก็คือต้องเป็นคนตัดสินใจอยู่ดีหรือการเก็บเครื่องรางของขลังของญี่ปุ่นเก็บไว้กับตัว ถ้าหาก เครียด หรือไม่สบายใจ ก็ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการดำเนินชีวิตแต่เหมือนตอนเด็ก พวก หลักระทั่งมานั่ง มองถึงปัญหาหรือแม้ในเรื่องของการไปปรึกษาหมอดูจิตวิทยา ก็ได้รับคำแนะนำที่มีเค้าโครง เดียวกัน ซึ่งแก่นแท้ของศาสนาพุทธเองมันมีคำสอนที่ง่ายและเข้าใจ แต่พอมีพวกความเชื่อ ความกลัวมันทำให้ล้ำเกินกว่าชีวิตความเป็นจริง

(กัน, การสัมภาษณ์: 10 มีนาคม 2565)

ตอนเด็กทุกวันพระปืมก็จะเข้าวัดกับป้าโดยตลอดแต่ไม่ได้ไปฟังพระสวดหรือตั้งใจไปทำบุญ แต่จะเป็นการไปพบปะเพื่อนและเล่นกับเพื่อนมากกว่า ต่อมาได้มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาศึกษาในกรุงเทพและก็ได้เรียนโรงเรียนที่อยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดพระธรรมกาย ซึ่งวัดธรรมกายจะเกณฑ์เด็กไปช่วยงานที่วัด

ครูที่อารวัด วัดก็จะสอนว่าเป็นเด็กดีควรทำตัวยังไง ต้องนั่งสมาธิ สวดมนต์ ไปช่วยงานวัดก็จะได้ขนม เลยทำให้มีความรู้สึกรักอยากทำและอยากไปวัดเพราะขนม เรียกได้ว่าก็เป็น การปลูกฝังของโรงเรียนในรูปแบบหนึ่ง

(ปืม, การสัมภาษณ์: 9 มีนาคม 2565)

ส่วนเอตั้งแต่เด็กเป็นศาสนาที่พ่อแม่ก็บอกว่าตัวเองนับถือศาสนาพุทธ และเข้าโรงเรียนพุทธมา โดยตลอด วิถีชีวิตในการเข้าวัดทำบุญทุกวันพระก็ตามปกติที่ชาวพุทธทำกัน ในตอนเด็กรู้สึกว่าได้เข้าใจ ถ่องแท้ถึงหลักธรรมคำสอน ได้แต่ทำกิจกรรม และต้องปฏิบัติตัวในสังคม ตามที่เขากำหนดมา พอโตมาก็ได้รับรู้ถึงเนื้อหาและหลักธรรมคำสอนมากขึ้น รู้สึกเนื้อหาบางอย่างมันสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง ช่วงประถมเรียนที่โรงเรียนวัด

ตอนเข้าก็จะสวดมนต์ตอนเช้าแถวและทุกวันศุกร์เย็นต้องมานั่งสวดมนต์ รู้สึกไม่ชอบมากที่ต้องมานั่งนิ่ง ๆ ห้ามคุยกับเพื่อนและนั่งเป็นเวลานานเกือบชั่วโมงได้สำหรับเด็ก ป.1

(เอ นามสมมติ, การสัมภาษณ์: 16 ธันวาคม 2564)

ช่วงมัธยม รู้สึกห่างไกลจากศาสนาขึ้นไปอีก ไม่ค่อยจะมีอะไรที่บังคับให้ทำเหมือนตอนประถม ก็มีสวดมนต์ตอนเช้า สอนนักธรรม นั่งสมาธิสวดมนต์ที่วัด ทำให้รู้สึกไม่ชอบแต่ก็ไม่ได้คัดค้านที่จะไม่ทำ เพราะมันมีคะแนนให้ แต่ถ้าหลักธรรมคำสอนที่เอามาใช้คือ การปลง ปลงในเรื่องของคะแนนสอบ ไม่อยากเก็บมาเครียดเพราะทำเต็มที่แล้ว แต่ก็มี การไปขอพรพระเพื่อเป็นความสบายใจอีกส่วนหนึ่ง อยากที่จะเสริมความมั่นใจ จากการเรียนรู้ศาสนาพุทธในช่วงประถมถึงมัธยมจำได้คืออริยสัจ 4 เพราะ มันไม่ได้ใส่ทัศนคติหรืออคติบางอย่างเพื่อมาเป็นคำสอน แต่ถ้าในเรื่องบาปบุญคุณโทษ ตอนเด็กก็กลัวการทำบาป แต่พอโตมาการรับรู้มากขึ้นรู้สึกว่า มันเป็นเรื่องที่มนุษย์คิดขึ้นมาเอง ในการที่จะเป็นเครื่องมือในควบคุมคนในสังคม เพื่อไม่ให้ขัดต่อคนส่วนใหญ่ในสังคมที่ทำกันยังพอมารเรียนรัฐศาสตร์ ก็มีความคิดที่เปลี่ยนกับศาสนาพุทธไปสิ้นเชิง

ช่วงมหาวิทยาลัยไม่ค่อยได้ยุ่งกับศาสนาเลย จะใช้ชีวิตที่เรากำหนด แต่ในเรื่องเข้าวัดทำบุญก็มีบ้าง ทางบ้านก็ไม่ค่อยได้ไปทำบุญเหมือนแต่ก่อน นอกจากการทำบุญวันเกิดหรือการไปทำบุญให้กับบรรพบุรุษเพราะคิดว่าการทำบุญแบบนี้ทำไปก็ไม่ได้เสียหายอะไรเพราะมันไม่ได้ขัดต่อความคิด และมันก็ได้ลำบากและมาไม่ได้ทำให้เราเดือดร้อน เวลาที่ทุกซึกทุกวันนี่ก็ไม่ได้เข้าหาศาสนา ไม่ได้คิดว่าจะต้องนั่งสมาธิ สวดมนต์ เข้าวัด แต่รู้สึกว่าจะอยู่บ้าน อยู่เฉย ๆ ทำอะไรที่ชอบ มากกว่า แต่ถ้าออกไปนอนต่างจังหวัด บางครั้งก็จะสวดมนต์เพราะตัวเองกลัวผี แต่รู้สึกว่าทำอะไรที่ปลอดภัยและสบายใจก็ทำ

3. จุดเปลี่ยนที่ทำให้หนีถือศานาน้อยลง

จุดเปลี่ยนที่เห็นได้ชัดคือในช่วงขึ้นมหาวิทยาลัย ในพื้นที่มหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่ที่มีแตกต่างจากโรงเรียน มหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่ที่ไม่มีกรรมสวดมนต์ เข้าแถวเคารพธงชาติหรือ การให้มานั่งสมาธิหรือเข้าค่ายธรรมะ และยังมีชีวิตที่เป็นอิสระ มีความคิดที่เป็นของตนเอง และเข้ามาสู่โลกของการเรียนและการใช้ชีวิตในอีกรูปแบบหนึ่ง หรือเป็นการเจอกลุ่มเพื่อนที่มีความคิดที่เหมือนกัน มีอุดมการณ์เดียวกันเลยทำให้เกิดการตั้งคำถาม ว่าทำไมเราจะต้องทำในสิ่งที่เราไม่ได้เต็มใจทำ

เอได้กล่าวว่าสังคมรอบข้าง มาแซร์ความคิดทำให้เห็นกลุ่มความคิดเดียวกัน ที่ไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม และคนอื่น ๆ ก็ไม่เห็นด้วยเช่นเดียวกัน และด้วยคณะที่เรียนก็เปิดกว้างทางความคิด ก็ทำให้รู้สึกว่ามันใจและคิดว่าไม่ได้แปลกหรือแตกต่างจากคนอื่น มันทำให้รู้สึกว่าถ้ามันไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง และรู้สึกว่าไม่อยากทำก็จะไม่ทำ

การที่รัฐเข้ามามีบทบาทกับศาสนาทำให้มีทัศนคติที่เปลี่ยนไป และยังได้เข้าเรียนในคณะรัฐศาสตร์ยังมีความคิดที่ทำให้มองนอกกรอบจากอดีตที่เคยอยู่ในชนบทธรรมเนียมประเพณี และทำให้เห็นความจริงบางอย่างมากขึ้น มองทุกปรากฏการณ์ในสังคมโดยมองไปที่โครงสร้างที่ตนกำเนิดของมัน ความจริงมันไม่มีอยู่บนโลก ทุกอย่างเป็นสิ่งที่มนุษย์นั้นสร้างขึ้น ศาสนาก็ด้วยเช่นกัน

(เอ, การสัมภาษณ์: 3 มีนาคม 2565)

แต่พอมาช่วงวัยมหาลัย ความสนใจมันก็ลดลง เพราะศาสนาพุทธในสังคมไทยมันกลายเป็นประเด็นที่ไปถกเถียงกันว่าอะไรคือพุทธแท้ พุทธไม่แท้ มันไม่สำคัญเท่ากับคนที่เชื่อว่าเชื่ออย่างไร เลยเป็นจุดเปลี่ยนทำให้มองศาสนาเป็นเรื่องส่วนบุคคล ซึ่งมันอาจจะเรียกได้ว่าเป็นคุณค่าทางสังคมที่เลียงไม่ได้ ศาสนาพุทธมันก็มีความสัมพันธ์กับในคนพื้นที่มันมี

หน้าที่ต่างกัน ศาสนาพุทธของคนในเมืองกับศาสนาพุทธกับคนต่างจังหวัดก็จะคนละแบบกัน ซึ่งในแต่ละแบบก็มีคุณค่าในตัวเอง มีมุมมอง ที่ต่างกันออกไป อันนี้มันก็อาจจะจะเป็นสิ่งที่เอามาเปรียบเทียบกันว่าของฉันแท้ ของฉันไม่แท้ เพราะถ้าเป็นคนต่างจังหวัดศาสนาก็จะมีการเข้ามาผูกเกี่ยวกับในเรื่องความเชื่อไสยศาสตร์ ซึ่งในต่างจังหวัดกับชนบทมันก็เข้ากันได้ไปกันได้ หรือว่าการที่คนในเมืองมักจะบอกว่าพระไม่ควรไปยุ่งกับชาวบ้าน พระอยู่ส่วนพระ แต่ในทางกลับกันต่างจังหวัดพระกับวัดมันจะมีความเป็นชุมชนมากกว่า

(โฟ, การสัมภาษณ์: 28 กุมภาพันธ์ 2565)

พอขึ้นมหาวิทยาลัยก็ห่างหายจากศาสนาพุทธ การเขียนงานศิลปะก็ไม่ได้มีการนำศาสนาพุทธมาอธิบาย หรือทำความเข้าใจเพราะคำสอนของพระพุทธศาสนาล้วนอนิจจัง และไม่สามารถที่จะไปวิพากษ์ได้ หรือในชีวิตประจำวันก็มีศาสนาพุทธเข้ามาเกี่ยวข้องในชีวิตคือในเรื่องการมีเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ ต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งในระดับปัจเจก ความเห็นใจเป็นเรื่องที่สำคัญ

ครูอาจารย์ก็ไม่ได้นำพระพุทธศาสนามาเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ผลงาน และหลีกเลี่ยง โดยการเลือกใช้สิ่งอื่นแทนเช่น มาร์กซิส หลังโครงสร้างนิยม หรือกระแสความคิดที่ร่วมสมัย มากกว่ามุ่งไปหาพระพุทธศาสนาที่เป็นคำตอบที่สำเร็จแล้ว

(จิ, การสัมภาษณ์: 28 กุมภาพันธ์ 2565)

นอกจากนั้นการเจอกับวิกฤตของศาสนาก็เป็นส่วนหนึ่งในการที่ทำให้เป็นจุดเปลี่ยนที่มีทัศนคติเปลี่ยนแปลงไป พอในตอนเด็กเป็นบุคคลที่มีความเลื่อมใสในศาสนา มาก แต่พอมาโตขึ้น มีความคิดที่เป็นของตัวเองไม่ได้ถูกครอบครัวยึดกรอบทางความคิด การรับรู้ข่าวสารก็สิ่งที่ทำให้รู้สึกให้ความสนใจกับศาสนา น้อยลง ไม่ว่าจะ เป็นข่าวของพระสงฆ์มีวัสิกขา หรือพระสงฆ์ตีแม่เหล้าเปียร์ เป็นต้น มันทำให้ความเลื่อมใสที่เคยใส่บาตรตอนเด็กหายไปหรือแทบจะไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์เลยก็ว่าได้ ซึ่งพีก็ได้บอกกับคนที่บ้านว่าจะไม่ทำบุญกับพระกับวัด

ตอนช่วงมัธยมปลายมีกิจกรรมคือให้ไปทำบุญและถ่ายรูปซึ่งตัวของตัวเองก็มีความรู้สึกว่กดีเหมือนกันที่ได้เข้าวัดทำบุญและตั้งใจที่จะไปทำบุญแต่กลับโดนพระถามกลับว่าทำบุญเอาหน้าไ่มั้ยละ พอได้ยินรู้สึกโมโหมาก ว่าพระประชดใส่แบบนี้ได้หรือ มันทำให้รู้สึกว่พระยังไม่โอรับขรราวาส ซึ่งมันทำให้รู้สึกแย่มากกับการมาด้วยใจทำบุญ

(กัน, การสัมภาษณ์: 4 ตุลาคม 2565)

การที่พระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง มีการรับสินบนได้โตะ หรืออาจจะเรียกได้ว่พระ คืออาชีพหนึ่งที่มีกินมีใช้ ไม่มีภาชี นอกจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองที่เข้ามายุ่งเกี่ยวแล้ว ก็จะมีเรื่องของพระที่ไม่ได้ปฏิบัติจริง ๆ ส่วนนี้ก็จะเลือกการเคารพพระ ถ้าเรื่องของความเชื่อของคำสอนจากพุทธศาสนา ก็มีทั้งที่เชื่อกับไม่เชื่อ

ในเมื่อก่อนมันไม่มี แต่เดี๋ยวนีมันปฏิบัติไม่ได้จริง ๆ พระบางองค์จะไม่รับพวกนี้เลย ส่วนตัวพระจะชอบพระสายป่า สายปฏิบัติ ยิ่งเวลาได้ไปไหว้พระทำบุญที่ต่างจังหวัด ก็จะยังรู้สึกรับรู้ถึงความเป็นพระมากกว่า ปฏิบัติมากกว่า ดูเคร่งครัดในพุทธศาสนามากกว่า ปีนับถือกับพระสายปฏิบัติมาก มากกว่าพระในเมืองที่เราไม่สามารถรู้ได้ว่ เป็นพระที่ยึดหลักธรรม คำสอนของพุทธศาสนามาปฏิบัติและเผยแพร่ พร้อมเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในสังคมปัจจุบันได้หรือเปล่า

(ปี, การสัมภาษณ์: 7 มีนาคม 2565)

ปีมก็ได้กล่าวว่ตั้งแต่เด็กจนโตได้ซึมซับในเรื่องของการทำดี คำสอนต่าง ๆ ที่ได้เรียนมา ซึ่งการทำบุญหรือทำดีในพระพุทศาสนาที่ทุกคนไปทำก็เพื่อที่จะหวังผลตอบแทนต่อตัวเอง พอเวลามีความทุกข์ใจ ก็ไม่ได้พึ่งทางศาสนาพุทธจะหันไปพึ่งทางอื่นมากกว่าไม่ว่จะเป็นเพื่อนหรือการไปบนศาสนาอื่นแทน การไปไหว้หรือขอพรจากพระพุทธรูป สิ่งที่ชอบในศาสนาพุทธคือคำสอนบางอย่างก็ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน อย่างเช่นการมีสติ แต่ในสิ่งที่ไม่ชอบในศาสนาพุทธก็คือในบางเรื่องมันก็ไม่สมเหตุผล ไม่รู้ว่อะไรคือพุทธแท้ นอกจากนั้นยังพึ่งวัตถุทุกอย่าง และพระในสังคมไทยไม่น่านับถือ ซึ่งจุดเปลี่ยนก็คือการรับรู้ทางโลกมากขึ้นและเป็นเหตุที่ทำให้นับถือศาสนาน้อยลงแต่ไม่สามารถที่จะตัดเป็นคนที่ไม่รู้ศาสนาได้ เพราะบางครั้งพระพุทศาสนาก็เป็นตัวเลือกสุดท้ายที่จะพึ่งคือการเข้าวัด แต่ก็เข้าวัดไปไหว้พระพุทธรูป ไปให้อาหารปลา ให้อาหารหมาอาหารแมว แต่ไม่ได้หยอดตู้หรือใส่ซองให้กับพระ หรือถ้าไปโรงพยาบาลสงฆ์ ก็จะนำ

ของจำเป็นที่โรงพยาบาลใช้ไปถวายมากกว่าเอาปัจจัยไปถวายพระ คิดว่าการทำแบบนี้เป็นสิ่งที่มียุทธศาสตร์มากกว่า

เคยมีพระบอกว่า การที่เป็นตัวตนของเขามันบาป เพราะในชาติปางก่อนไปผิดลูกผิดเมียคนอื่นมา ชาตินี้ตนเองเลยมาเป็นแบบนี้ เลยทำให้รู้สึกอคติมาตั้งแต่นั้น เพราะในทางกลับกันประเทศญี่ปุ่น พระก็มีที่เป็น LGBT ได้เช่นกัน แต่ทำไมคนไทยถึงมองว่าการเป็นเพศที่สามถึงเป็นพระไม่ได้ แล้วถ้าคนที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาจริง ๆ จะบวชไม่ได้หรือ ?

(ปิม การสัมภาษณ์: 2 มีนาคม 2565)

ครอบครัวก็เป็นจุดเปลี่ยนหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้เจเนอเรชัน Z บางกลุ่มนับถือศาสนาน้อยลง เช่นพอครอบครัวบีบบังคับให้ปฏิบัติมากเกินไปจนบอกรักว่า ถ้าไปทำบุญที่วัดต่อไปนี้ไม่ต้องมาชวน ในบางเรื่องที่มีมันเป็นสิ่งที่ไม่สมเหตุสมผล อย่างเช่นการใส่บาตรให้คนที่เสียชีวิตไปแล้ว มันเป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ว่าคนที่เสียชีวิตจะได้รับกับสิ่งที่เราทำ นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเพื่อนในเจเนอเรชันเดียวกันที่มีอุดมการณ์ที่เหมือนกัน เลยไปแรงจูงใจที่ให้อาจจะเปลี่ยนแปลงศาสนาโดยนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้

จุดเปลี่ยนจากวันนั้นคือไม่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และบอกกับครอบครัวว่ามีเหตุผลอะไรที่ไม่ศรัทธา “ถ้าไปวัดไม่ต้องชวนไป อยากเอาเงินทำบุญไปทำในสิ่งอื่นมากกว่าการทำบุญให้กับวัด” มันก็เป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านยังไม่มีเงินที่จะอยู่ที่จะกินแต่ในทางกลับกันวัดกลับมีความใหญ่โตขึ้นเรื่อย ๆ จากการเปลี่ยนแปลงก็ทำให้ตัวเองรู้สึกตาสว่าง และรู้สึกดี ที่ได้ทำบุญกับสิ่งที่มันจับต้องได้ ได้มอบให้กับคนที่เขาต้องการความช่วยเหลือ มากกว่าการไปทำบุญกับวัดที่เจริญขึ้นทุกวัน

(ปอ, การสัมภาษณ์: 28 กุมภาพันธ์ 2565)

ในบางครอบครัวก็เป็นจุดที่ทำให้ศรัทธาอันน้อยลงเช่นเดียวกันแต่มาในรูปแบบอีกรูปแบบคือในเรื่องของการไม่ได้สนใจ ใส่ใจในศาสนาพุทธไม่ว่าจะเป็นครอบครัวคนจีนหรือครอบครัวต้องดิ้นรนทำมาหากิน ตั้งหน้าตั้งตาทำงานก็จะมีประมาณ 3 คน คือครอบครัวของ จิ ที่เป็นคนจีน ที่นับถือพระพุทธศาสนา พวกเขาเองก็ไม่ได้มีการบวชหรือเคร่งพิธีกรรมทางศาสนา และที่สำคัญถูกเลี้ยงดูด้วยญาติฝั่งพ่อซึ่งเป็นคนจีน ซึ่งจริยธรรมในครอบครัวเป็นวิถีคิดแบบขงจื้อ ลำดับชั้นครอบครัวมากกว่า เพราะทางบ้านไม่ได้เคร่งในคำ

สอนในเชิงปรัชญา และเปิดกว้าง ไม่ได้บังคับ ต่อมาครอบครัวของโพ เพราะพ่อกับแม่จะพากันทำงานมากกว่า ตื่นเช้ามาไปทำงานกลับมากินข้าวเย็นและเข้านอนแทบจะไม่มีเวลาที่จะเข้าวัดหรือทำบุญ

ที่ครอบครัวไม่ได้มีการปลูกฝังในศาสนาอาจจะเป็นเพราะอาชีพของพ่อกับแม่
ที่ไม่ค่อยมีเวลาในการเลี้ยงดู ซึ่งเวลาส่วนใหญ่จะหมดไปกับการทำงาน กลับมาก็จะพักผ่อน

(โพ, การสัมภาษณ์: 10 มีนาคม 2565)

ส่วนคนสุดท้ายก็คือป้อมได้สัมภาษณ์ป้อมรู้สึกว่าครอบครัวของป้อมหาเข้ากินค้ำก้นก้นมาทำงาน
เพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวซึ่งครอบครัวก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ป้อมไม่ได้เคร่งหรือเลื่อมใสในศาสนาพุทธ
มากเพราะความไม่มีเวลาของครอบครัวที่จะพาไปเข้าวัดทำบุญหรือปลูกฝังในเรื่องของศาสนา

ครอบครัวก็เป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจ เพราะครอบครัวก็ไม่ได้บังคับหรือเลือก
ให้ปฏิบัติต่อศาสนาแต่อย่างใด แต่สอนให้รู้จักทำมาหากิน เลยเชื่อว่าการทำมาหากินจะ
ได้รับผลตอบแทนมากกว่าการขอพรจากศาสนา

(ป้อม, การสัมภาษณ์: 2 มีนาคม 2565)

นอกจากนั้นเองโรงเรียนก็เป็นจุดที่ทำให้ศรัทธาในศาสนาน้อยลง เพราะการบังคับให้เราทำ
สิ่งที่ไม่อยากทำ เช่น เอบอกว่า ทางโรงเรียนให้ทุกวันศุกร์เย็นต้องมานั่งสวดมนต์ รู้สึกไม่ชอบมากที่ต้อง
มานั่ง นิ่ง ๆ ห้ามคุยกับเพื่อนและนั่งเป็นเวลานานเกือบชั่วโมง เรียกได้ว่ามันเป็นการปฏิบัติการของ
วาทกรรมในรูปแบบหนึ่ง

4. ศาสนาพุทธกับปัญหาในสังคมไทย

ปัญหาอยู่สองอย่างใหญ่ ๆ อย่างแรก ในเรื่องของ หลักธรรม บางอย่างในศาสนาพุทธไม่
สอดคล้องกับสังคมไทยในปัจจุบัน และไม่ค่อยมีอิทธิพลกับการดำเนินชีวิตของคนเพราะคอนเซ็ปต์ของศาสนา
มันใกล้เคียงกับกฎหมายของรัฐที่ใช้ในการดำเนินชีวิต เช่นในเรื่องของข้อห้ามทำถ้าทำแล้วจะบาป หรือใน
เรื่อง ห้ามฆ่าสัตว์ แต่ถ้าโยงไปในเรื่องกฎหมายก็จะเป็นในเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคม พอมาเป็นหลักคำ
สอนทั้งในเรื่องความเชื่อ ความกลัวหรือเสริมเติมแต่งเข้าไปในเรื่องของบุญบาป ทำให้ความเชื่อศาสนา
พุทธในไทยทำให้ดูแบบไม่เป็นเหตุเป็นผล และนอกจากนั้นสังคมในปัจจุบันก็ยังคงยึดกับความล้าหลังที่คิด
ว่าพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่แตะต้องไม่ได้ แต่ถ้ามองศาสนาในหลักของความเป็นจริง การที่ศาสนาตั้งขึ้นไม่ได้

วัตถุประสงค์เพื่อให้มองว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จับต้องไม่ได้ แต่วัตถุประสงค์หลัก ๆ คือเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ หรือเป็นการรวบรวมคนให้เป็นหนึ่งเดียว และอีกเรื่องคือปัญหาในตัวของพระสงฆ์เอง ปัจจุบันนี้พระสงฆ์บางรูปก็ทำตัวให้ฆราวาสไม่เลื่อมใส หรือแม้ในเรื่องของการบวชเพื่อลดโทษ คิดว่าจะได้รับการอภัยจากสังคมและกฎหมายจะลดหย่อนโทษให้ ซึ่งการทำบวชแบบนี้เป็นลู่ทางให้อาชญากรหลุดพ้นจากอาชญากรรมที่ตนเองได้ก่อเอาไว้ เป็นต้น

ศาสนาก็เหมือนฝัน มันอาจจะช่วยได้ในแง่ส่วนตัวแต่คงไม่ได้แก้อะไรในเชิงสังคม

(จิ, การสัมภาษณ์: 9 มีนาคม 2565)

ปัญหาที่เราอยู่ในสังคม และคิดว่าที่ทุกคนเป็นก็เพราะว่าสังคมมันก่อให้เกิดเราเป็น ซึ่งศาสนาพุทธกับสังคมโลกในปัจจุบันไม่ค่อยตอบโจทย์ เพราะสังคมปัจจุบันมันซับซ้อนมาก มากจนไม่สามารถใช้ความเรียบง่ายอย่างศาสนาพุทธมาแก้ปัญหาไม่ได้ พอคนมาอยู่ร่วมกันเยอะ ความเป็นการเมืองเป็นเรื่องของความปรารถนาซึ่ง อยากจะมีชีวิตที่ดี อยากมีการเมืองที่ดี แต่ศาสนาพุทธไม่ได้มีเป้าหมายในเรื่องการเมืองที่ดี หรือจัดการความปรารถนาให้บรรลุ แต่ศาสนาเป็นเรื่องของการดับความปรารถนานั้นมากกว่า ซึ่งคิดว่าไม่สามารถนำศาสนามาใช้กับปัญหาทางโลกในปัจจุบันได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช.ลขสวทช.

จากกระแสพระมหาไพรวัลย์ทำให้พอได้เปิดใจรับฟัง ซึ่งท่านไม่ได้เทศน์ในเรื่องมุมมองพุทธศาสนาเดิม ๆ แต่เทศน์ศาสนาพุทธให้มันสอดคล้องกับโลกปัจจุบัน

สังคมไทยมักจะสอนให้ลูกมีความกตัญญูพ่อแม่ แต่ไม่มีใครสอนเลยว่า พ่อแม่ก็ควรจะต้องเลี้ยงดูลูกให้ดี

(ปอ, การสัมภาษณ์: 10 มีนาคม 2565)

ซึ่งอันนี้มันเป็นมุมมองใหม่ที่ทำให้รู้สึกว่ามันสอดคล้องกับโลกในปัจจุบันเลยทำให้รู้สึกว่าการจะศรัทธาศาสนาพุทธในมุมมองใหม่ให้ปรับไปตามสังคมโลก มากกว่าแบบเดิม ซึ่งตอนนี้คิดว่าพุทธศาสนาในปัจจุบันมันเลอะเทอะ คนในสมัยก่อนมีความคิดประหลาดเป็นสิ่งที่มันแตะต้องไม่ได้ อย่างเช่นเรื่องของการทำขนมเป็นรูปพระ แล้วสังคมบางกลุ่มต่อต้าน ซึ่งคิดว่าถ้าเราพัฒนาศาสนาไปแล้วแล้วรู้สึกว่ามีกลุ่มคนหัวโบราณแล้วไม่เปลี่ยนไปตามโลกมันทำให้รู้สึกว่าการทำศาสนาไม่อยากจะศรัทธาด้วย แต่ถ้ามันถึงจุดเป็น

คนไม่มีศาสนา ก็คงยังไม่ทำ เพราะยังเชื่อในบ้างคำสอนที่ยังสามารถมาใช้ในชีวิตจริงได้ แต่ไม่เชื่อในสิ่งที่คนในสังคมไทยเราเอาคำสอนพระพุทธศาสนามาตัดแปลงมากกว่า

มันมีนักปรัชญาชาวเกาหลีที่นำศาสนาพุทธมายกตัวอย่าง และวิจารณ์เรื่องโลกสมัยใหม่ ซึ่งมันทำให้เราขับเคลื่อน ซึ่งเราคิดว่าศาสนาพุทธอาจจะทำให้หยุดพัก ละเอียด ปลอดภัย แต่ในทุกวันนี้เราต้องวิ่งตามสถานการณ์และพร้อมที่จะปรับตัวไปตามโลกในปัจจุบัน

(โพ, การสัมภาษณ์: 28 กุมภาพันธ์ 2565)

ศาสนามันอาจจะตอบโจทย์กับปัญหาในสังคม หรืออาจจะไม่ ซึ่งศาสนาพุทธมันไม่ได้สังคมแต่มันไปหาการหลุดพ้นในลักษณะ ปังเจก ซึ่งบางเรื่องถ้าศาสนาพุทธจะมีสังคม คือต้องบวชถึงจะเข้าถึงศาสนาได้ และถ้าพูดในเรื่องของการพัฒนาคือศาสนาพุทธไม่ตอบโจทย์กับโลกปัจจุบัน ซึ่งศาสนาพุทธต่างจากศาสนาอื่นที่ว่าศาสนาพุทธการเวียนว่ายตายเกิดเป็นวัฏจักรแต่มุมมองของศาสนาอื่นคือการตายเกิด มันมีครั้งเดียว อาจจะเป็นสิ่งที่ทำให้ศาสนาพุทธไม่ก้าวหน้าเท่าศาสนาอื่น ซึ่งในแง่นี้อาจจะไม่ดีต่อสังคมสมัยใหม่ที่พร้อมจะก้าวหน้าไปกับโลก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช. สวทช. สวทช.

ศาสนาพุทธกับปัญหาทางโลกเรียกได้ว่าเป็นหนทางหนึ่งที่หลีกเลี่ยงการได้รับโทษทางกฎหมาย การมาบวชแล้วลดหย่อนโทษลงได้ ซึ่งการทำแบบนี้มันไม่ได้ส่งผลต่อพฤติกรรม ความเชื่อ จิตใจ และการปฏิบัติตัวของคนในสังคม แต่มันมีผลทางโลกในเชิงกฎหมาย

ถ้าคุณทำผิดกฎหมายสักอย่างต่อให้เจตนาหรือไม่เจตนาและไปบวช คุณจะได้รับการอภัยจากสังคมและกฎหมายจะลดหย่อนโทษให้ ซึ่งการทำแบบนี้มันเป็นที่ทางให้อาชญากรหลุดพ้นจากอาชญากรรมที่ตนเองได้ก่อ

(กัน, การสัมภาษณ์: 4 ตุลาคม 2565)

เป็นพัน ๆ ล้าน คิดว่าเอาไปทำอะไรกันหมด บางวัดในต่างจังหวัดยังขอรับบริจาคจากชาวบ้านอยู่เลย ซึ่งจากที่ได้ไปอยู่ต่างจังหวัดมาก และสังเกตได้ว่า วัดเยอะกว่าโรงพยาบาลอีก ในแต่ละวัดก็จะมีสิ่งทีเคารพนับถือไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ เจ้าแม่ หรือพ่อปู่ฤๅษีซึ่งมันทำให้เห็นว่าวัดในปัจจุบันไม่ได้ขายถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา แต่กลับขายในเรื่องของไสยศาสตร์

(ป๋ม, การสัมภาษณ์: 6 มีนาคม 2565)

นอกจากนั้นยังมีในเรื่องที่รัฐใช้ศาสนามาเป็นตัวกลางในการควบคุมประชาชนโดยแทรกลงไปกฎหมายบางอย่าง และรู้สึกว่าการทำแบบนี้ของรัฐใช้ไม่ได้กับคนเจนเนอเรชั่นแซต และยังทำให้เคารพศาสนาพุทธน้อยลง และศาสนาก็ไม่ได้มีการปรับตัวเข้ากับคนรุ่นใหม่

เรื่องข่าวที่นักศึกษาวาดรูปพระพุทธเจ้าเป็นอุลตราแมน ทำให้รู้สึกว่สังคมบางกลุ่มยังคงยึดถือในรูปลักษณ์ของพระพุทธเจ้าว่าควรเป็นแบบนี้ ควรที่จะสำรวจ ปราศจากกิเลส การที่นำภาพพระพุทธเจ้ามาวาดเป็นภาพการ์ตูนทำให้เขาคิดว่าเป็นการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์

(เอ, การสัมภาษณ์: 3 มีนาคม 2565)

สังคมในปัจจุบันก็ยังยึดกับความล้าหลังที่คิดว่าพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่แตะต้องไม่ได้ แต่ถ้ามองศาสนาในหลักของความเป็นจริง การที่ศาสนาตั้งขึ้นไม่ได้วัตถุประสงค์เพื่อให้มองว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จับต้องไม่ได้ แต่วัตถุประสงค์หลัก ๆ คือเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ หรือเป็นการรวบรวมคนให้เป็นหนึ่งเดียว ทำให้สังคมปัจจุบันให้ความสำคัญกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จนแตะต้องไม่ได้ และศาสนาพุทธของไทยก็จะมาตั้งมาเป็นศาสนาประจำชาติ ทั้ง ๆ ที่มันก็มีศาสนาพุทธที่หลากหลายนิกายที่แตกต่างกันออกไปทำให้เป็นการปลุกฝังคนให้มือคต

5. พุทธศาสนาที่อยากให้เป็น

เจเนอเรชัน Z ทั้ง 7 คนมีความคิดเห็นที่เหมือนกันว่า ศาสนาพุทธควรที่จะอิงไปที่หลักคำสอนแต่กลับกันที่ว่าศาสนาพุทธในปัจจุบันนำมาใช้แบบผิดหลัก ถูกมาใช้ครอบงำอำนาจ ความกลัวหรือถูกนำเอาไปใช้กับผู้มีอิทธิพล หรือผู้ใหญ่ในสังคมซึ่งมันไปสุดครั้งหลาย ๆ อย่าง เช่นในเรื่องของข้อกฎหมาย การทำร้ายร่างกาย การทำแท้ง ทำให้เด็กเจเนอเรชันใหม่ คิดว่ามันถึงเวลาที่จะเปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไม่ได้อยากให้ความเชื่อนั้นได้หายไป แต่เพียงแค่ปรับปรุงให้ความเชื่อนั้นคงดำรงอยู่ และคิดว่าศาสนาพุทธเราควรที่จะจำกัดบทบาท ไม่ควรที่จะถูกบังคับให้อยู่ในหลักสูตรของการศึกษา เพราะการทำแบบนี้เป็นการกีดกันศาสนาอื่น ๆ และอยากให้การบวชเป็นความสมัครใจและเลื่อมใส ของบุคคลนั้นจริง ๆ

ปิมได้กล่าวว่าในชีวิตประจำวันก็ไม่ได้คิดว่านำศาสนาพุทธมาดำเนินชีวิต คิดว่าการดำเนินชีวิตปัจจุบันใช้ความเห็นอกเห็นใจมากกว่า ศาสนาพุทธในปัจจุบันมันตอบโจทย์ในบางเรื่อง ศาสนาควรจะปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย ไม่ใช่ให้โลกไปปรับตัวแทนศาสนา เพราะทุกวันนี้โลกมันไปไว้มากแต่ศาสนายังย่ำอยู่กับที่ คำสอนบางคำสอนมันดูไม่สอดคล้องกับโลกปัจจุบัน ถ้าศาสนายังอยากมีอยู่ต่อไปในอนาคตก็ควรที่จะปรับให้มันโปร่งใสและสอดคล้องกับโลกที่เผชิญอยู่

มหาวิทยาลัยศิลปากร งามนลินสิทธิ์

เวลาไปฝึกงาน จะต้องมีการทำงานร่วมกับป้าแม่บ้านก็ไม่ได้คิดว่าอยากทำดีกับเขา

เพื่อหวังบุญ แต่อยากทำดีกับเพื่อนรวมสายอาชีพมากกว่า นอกจากจากนั้น ก็ยังมีนิสัยรักสัตว์

เอ็นดูหมา แมวซึ่งมันก็เป็นพื้นฐานของการเป็นคนดีที่ทุกศาสนาสอน

(ปิม, การสัมภาษณ์: 6 มีนาคม 2565)

ศาสนาพุทธในอุดมคติคือ เป็นศาสนาที่เข้าถึงง่าย และตอบโจทย์ แก้ปัญหาได้ กับ โลกในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางจิตใจ วิถีชีวิต ปรับคำสอนเข้ากับยุคสมัย ทำให้รู้สึกว่าได้ ได้โดนสั่งสอน แต่เป็นการเข้าใจและแนะนำแนวทางหลาย ๆ แนวทางให้รับฟัง พิจารณา และตัดสินใจด้วยตนเองนั่นคือสิ่งที่อยากให้ศาสนาพุทธเป็น

(กัน, การสัมภาษณ์: 10 มีนาคม 2565)

เจนเนอเรชัน Z บางคนก็มีเหตุผลว่าศาสนาพุทธควรที่จะจำกัดบทบาท ไม่ควรที่จะถูกบังคับให้อยู่ ในหลักสูตรของการศึกษา เพราะการทำแบบนี้เป็นการกีดกันศาสนาอื่น ๆ การที่มาสวดมนต์ทุกตอนเช้า เพราะคิดว่ามันเป็นเรื่องส่วนตัวที่ใครจะทำหรือไม่ทำก็ได้ มันไม่ควรจะถูกบังคับให้ทำ

การผลักดันศาสนาพุทธแยกออกจากรัฐก่อน และทำให้ไม่ถูกบังคับใช้ในระบบ การศึกษา และเอาศาสนาออกไปจากส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดกฎหมายต่าง ๆ และ ค่อยมานิยามความหมายศาสนาพุทธใหม่

(โพ, การสัมภาษณ์: 28 กุมภาพันธ์ 2565)

ส่วนบางคนก็คิดว่าศาสนาพุทธในอดีตกับปัจจุบันในบ้านเมืองเรา มันก็ไม่ได้ต่างจากเดิมสัก เท่าไหร่ เพราะพุทธศาสนาเราก็ถูกนำเข้ามา เพราะเมื่อก่อนในบ้านเราก็จะนับถือผี และพอพุทธเข้ามา ก็ต้องมีปะปน ไม่งั้นมันจะอยู่ร่วมกันไม่ได้ คิดว่าการปฏิรูปพุทธในประเทศไทยมันไม่ได้เปลี่ยนแปลงแบบ หน้ามือเป็นหลังมือ อยากให้คำสอนบางอย่างที่มันไม่สมเหตุผลผลควรที่จะปรับให้ทันโลก

เราคิดว่าคนชั้นนำในอดีต ใช้ศาสนาพุทธเป็นเครื่องมืออย่างไร ทุกวันนี้ก็ยังใช้แบบนี้ อยู่ เพียงแค่ว่ามันจะได้ผลมากหรือน้อย

(จิ, การสัมภาษณ์: 9 มีนาคม 2565)

ส่วนเรื่องกฎแห่งกรรมแล้วแต่คนเชื่อ แต่ถ้าถามถึงเจนเนอเรชันแซด คือมีวิทยาศาสตร์เข้ามา และอีกอย่างกฎแห่งกรรมเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้และพิสูจน์ไม่ได้ และมีข้อห้ามที่ฟังดูสมเหตุผลมากกว่า การเอากฎแห่งกรรมมาเป็นข้ออ้างในการดำเนินชีวิต เพราะปัจจุบัน พุทธศาสนาบางอย่างตอบโจทย์ ปัญหาการใช้ชีวิตในสังคมไทย เพราะทุกวันนี้ปัญหาทางโลกมันวุ่นวาย บางคำสอนในศาสนาพุทธมันก็ สมเหตุผล มันทำให้เรานิ่งขึ้นและกลับมาอยู่กับตัวเองมากขึ้นและมันอาจจะดีต่อจิตใจ ไม่ฟังชาน แต่ มันก็ไม่ใช่ว่าทุกคนที่จะรู้ว่าศาสนาพุทธจริง ๆ มีไว้เพื่ออะไรหรือมันอาจจะเป็น วัฒนธรรมมวลชนที่ทำตาม

คนหนุ่มมาก ซึ่งมันก็ง่ายที่ศาสนามันจะผิดเพี้ยน และอาจจะทำให้เกิดปัญหาที่ทำให้คนออกห่างศาสนาเรื่อย ๆ ทุกวันนี้เจนเนอเรชั่นแซด ก็รู้สึกถึงอยากที่จะปฏิรูปศาสนาใหม่ ในเรื่องของให้คนนับถือศาสนาที่แก่นแยกรัฐออกจากศาสนา เพราะคิดว่าบางคำสอนมันดูไกลตัวและเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้สังคมปัจจุบัน และยังเจนเนอเรชั่นแซดค่อนข้างที่จะเป็นวิทยาศาสตร์สูง เรื่องพวกมงาย สิ่งที่ยังมองไม่เห็นไม่ค่อยจะมีผลกับคนในกลุ่มนี้ แต่ถ้าคำสอนที่มันสอดคล้องกับชีวิตความเป็นจริงก็สามารถที่จะเข้ากับคนรุ่นนี้และรุ่นต่อ ๆ ไปได้ในอนาคต

เจนเนอเรชั่นแซด ยังคงมีความหลากหลายทางความคิด ซึ่งจากบทสัมภาษณ์เป็นแค่เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ที่ผู้ศึกษาจะแสดงให้เห็นถึงมุมมองของความเชื่อทางศาสนาพุทธของเด็กเจนเนอเรชั่นแซดได้ เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อพุทธศาสนาซึ่งมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมของเด็กในปัจจุบันรวมถึงแนวคิดในเรื่องวาทกรรมที่มากำกับกับความเชื่อที่มีต่อศาสนาพุทธทำให้เจนเนอเรชั่นนี้เอยากที่จะไปหาที่พึ่งทางใจแบบอื่นรวมด้วย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช.ลขสวทช.

บทที่ 4

วิเคราะห์และสรุป

งานศึกษาเรื่อง พุทธศาสนเพื่อฉันเอง : มุมมองความเชื่อศาสนาพุทธของเด็กเจนเนอเรชั่น Z ในมหาวิทยาลัย โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา คือ เจนเนอเรชั่น Z ที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย ในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 7 คน และสรุปเนื้อหาจากที่ได้สัมภาษณ์มาและนำมาวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีวาทกรรม (Michael Foucault) และวัฒนธรรมวัยรุ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงการให้ความหมายและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อศาสนาพุทธ โดยวิเคราะห์ผ่านภูมิหลัง ประสบการณ์ในการนับถือศาสนา

“วาทกรรม”(Discourse) เป็นระบบการผลิต เอกลักษณ์ และการให้ความหมาย ให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม อย่างเช่นในเรื่องของอำนาจ ความรู้ ความจริง และตัวตนของเราเอง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545: 19-20) เป็นกฎที่ช่วยยึดเหนี่ยวสิ่งที่เราสร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคม แต่ในขณะเดียวกัน วาทกรรมยังทำหน้าที่เป็นตัวกำหนด คำพูดหรือความหมายบางอย่างที่เป็นความจริงในสังคม ซึ่งความจริงนี้อาจจะไม่ใช่ความจริงที่เราารู้ซึ้งได้ แต่มันทำหน้าที่เป็นตัวกฎเกณฑ์มากำหนดเรา ว่าสิ่งนั้นเป็นจริง สิ่งนั้นไม่เป็นจริง จึงทำให้เรื่องนี้มีส่วนของอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย มันเลยส่งผลให้บางสิ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมเลื่อนหายไปได้ในสังคมและวาทกรรมสามารถแสดงบทบาทหน้าและสถาปนาตัวเองขึ้นมาได้จะต้อง ผ่านปฏิบัติการของวาทกรรม (Discursive Practice) ได้แก่ จารีตประเพณี ความคิด ความเชื่อ คุณค่า ค่านิยม โดยสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างที่สามารถอธิบาย และเข้าถึงผู้คนในสังคม ภายใต้กฎเกณฑ์กับสิ่งที่ถูกพูดอย่างแท้จริง (Foucault, 1972a :63 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545: 21) ฉะนั้น วาทกรรมเลยสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ชัดเจนชุดหนึ่ง กฎเกณฑ์นี้จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง หรือ การเลื่อนหายไปของสรรพสิ่ง นั่นคือควบคู่ไปกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมสร้างขึ้น ยังมีการสร้างและการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ถูกพูดถึงโดยวาทกรรมอีกด้วย

วาทกรรมจึงมีระบบความจริง อะไรที่สมควรเรียกว่า "ความจริง" และอะไรเป็น "ความรู้" การประกอบสร้างทางวาทกรรมซึ่งได้แก่การรวมตัวของแนวคิดต่าง ๆ ในระบบวาทกรรมนั้นเป็นเรื่องที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางสังคม หรือความสัมพันธ์ในมิติทางกายภาพ แต่อาจเป็นความสัมพันธ์ในทางความรู้เทคโนโลยี กฎหมาย จริยธรรมก็ได้ ดังนั้นการใช้อำนาจผ่านวาทกรรมในการให้ความหมายของพุทธศาสนาก็เป็นสิ่งที่สร้างขอบธรรมในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการปกครองหรือควบคุม

ตัวอย่างเช่นการใช้วาทกรรมบาปบุญคุณโทษ เป็นเหมือนการยึดเยียดชุดความคิดบางอย่างในการสื่อความหมายให้กับสังคม โดยวาทกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ทำให้คนเจนเนอเรชันแซด มีทัศนคติในการนำพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตน้อยลงจากที่กล่าวมาได้แบ่งออกเป็นสองประเด็นคือ อย่างแรกการอบรมบ่มเพาะ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวที่เป็นพื้นฐานในการสั่งสอนหรือจะเป็นโรงเรียน สังคมเพื่อน หรือแม้กระทั่งสื่อโซเชียล และประเด็นสุดท้ายคือในเรื่องของพุทธศาสนากับปัญหาในสังคมไทย โดยจะวิเคราะห์ผ่านตัวของประสบการณ์ผู้ให้สัมภาษณ์

การอบรมบ่มเพาะ

ครอบครัว

การเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 7 คนจะมี 5 คนที่เห็นได้ว่าได้รับการปลูกฝังความเชื่อทางศาสนาจากครอบครัว โดยเป็นการอบรมบ่มเพาะตั้งแต่วัยเด็ก เพราะศาสนากับครอบครัว มีความสัมพันธ์กันมาก และถือเป็นความสัมพันธ์กันเบื้องต้นของสถาบันทางสังคม หากจะพิจารณาคือมนุษย์ตั้งแต่เกิดมา อยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของครอบครัว และถือเป็นหน่วยหนึ่งของครอบครัว ในทำนองเดียวกันครอบครัวก็อบรมให้รู้จักศาสนาภายในครอบครัวเอง อย่างน้อยก็เป็นศาสนาประจำตัว ซึ่งเป็นการนับถือศาสนาครั้งแรกของมนุษย์ ต่อจากนั้นก็สอนให้รู้จักศาสนาลักษณะอื่น ๆ ที่มีวงกว้างขยายออกไป เริ่มจากพฤติกรรมที่แสดงออกในการนับถือศาสนา เช่น ประเพณี ธรรมเนียม จารีต ต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเชื่อทางศาสนาหลักได้ ดังจะเห็นได้จากการอบรมทางศาสนาในครอบครัวสอนให้เด็กรู้จักการแสดงออกเกี่ยวกับ ประเพณีต่าง ๆ เพื่อนำเข้าสู่ศาสนา และศาสนาก็ยังช่วยประดับประดาครอบครัวให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยซึ่งบุคคลในครอบครัวที่มีบทบาท ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายายที่เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้เชื่อในการทำความดี มักจะถูกสอนในเรื่องบาปบุญคุณโทษ นรกสวรรค์ โดยมีวิธีการที่ง่าย ๆ คือการทำเป็นแบบอย่าง ตัวอย่างเช่นการพาไปทำบุญที่วัดตามแนวปฏิบัติของชาวพุทธ การใส่บาตร การสวดมนต์ และทำอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะซึมซับเข้าไปในจิตใจและเมื่อเติบโตขึ้นก็จะกลายเป็นบุคคลที่มีความเชื่อในเรื่องการทำความดี เชื่อเรื่องบุญบาป เพราะว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแรกและเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุด ที่จะขัดเกลา เสริมสร้างพฤติกรรม และบุคลิกภาพของมนุษย์

ตัวอย่างดังกล่าวของปอ “ทางบ้านปลูกฝังจนทำให้เรารู้สึกว่าเป็นบาปบุญ นรกสวรรค์ เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง เลย์เชื่อและตั้งใจกับการสวดมนต์ เมื่อเป็นวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา ก็จะออกไปไหว้พระทำบุญอยู่ตลอด หรือของกันได้ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ถ้าไม่มีแม่สอนสวดมนต์ก็คงจะสวดไม่เป็น” ซึ่งจากที่กล่าวมาเป็นอำนาจที่อยู่ในความสัมพันธ์แบบครอบครัวการที่ลูกได้เชื่อฟังพ่อแม่ มันเป็นอำนาจที่ไม่ได้เอาปิ่นหรือมีดมาข่มขู่ แต่เราเชื่อวาทกรรมที่ฟังพ่อแม่ปู่ย่าตายายเพราะ เราเชื่อในคำสอนตั้งแต่โบราณ เชื่อในหลักธรรมของศาสนา เชื่อในความรัก ความกตัญญูทวดที่ ซึ่งที่ได้กล่าวมาทั้งหมดมันเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ที่เกิดจากความรู้จักกลายเป็นความจริง หรือนอกจากนั้น จากที่ได้สัมภาษณ์ว่าทางบ้านเป็นคนจีนที่นับถือพระพุทธศาสนา พวกอาจงก็ไม่ได้มีการบวชหรือเคร่งพิธีกรรมทางศาสนา และที่สำคัญถูกเลี้ยงดูด้วยญาติฝั่งพ่อซึ่งเป็นคนจีน ซึ่งจริยธรรมในครอบครัวเป็นวิถีคิดแบบขงจื้อ ลำดับชั้นครอบครัวมากกว่า ซึ่งจากที่กล่าวมาก็เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นเดียวกันคือในเรื่องของคนจีนจะปลูกฝังลูกหลายตนเองในเรื่องของความสัมพันธ์ โดนสอนแบบลัทธิขงจื้อ ซึ่งผลที่ได้ก็คือจะเห็นได้ชัดเจนว่าลูกคนจีนจะต้องดูแลและกตัญญู ดูแลกิจการครอบครัว สืบเชื้อสาย ถ้าใครทิ้งพ่อแม่ถือเป็นเรื่องอกตัญญู

โรงเรียน

ศาสนา และการศึกษา มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น เนื่องจากเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งต้องปฏิบัติไปตามหลักจารีต ประเพณี ซึ่งมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ในเรื่องศาสนากับการศึกษานั้น มีความสัมพันธ์กันในรูปแบบของวัฒนธรรมที่เกิดจากศาสนาและสังคม จะศึกษาศาสนาได้จากการประพฤติปฏิบัติตามหลักวัฒนธรรม แล้วแสดงออกในรูปของพฤติกรรมซึ่งทั้งศาสนาและการศึกษาก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ที่เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นสากลในสังคมอื่น ๆ ได้แก่ กระบวนการอบรมบ่มนิสัย ให้เข้ากับสังคม และมีความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคมได้ในระบบการเรียนรู้ตามหลักการศึกษาก็ได้แก่การเข้าเรียนตามหลักสูตรของรัฐ หรือที่รัฐรับรอง เช่น โรงเรียน สำหรับศึกษาหาความรู้แต่ยังเป็นสถานที่ที่ฝึกให้นักเรียนถูกควบคุมตั้งแต่ยังเด็กภายใต้วาทกรรมต่าง ๆ เด็กที่ไร้เดียงสาเกินกว่าจะรู้ว่าการกระทำหรือการคิดแบบนั้นเป็นไปเพื่อสิ่งใด เด็กจะเรียนรู้ว่าหากทำตามที่โรงเรียนหรือครูกำหนดก็จะได้รับความดีความชอบและเรียนรู้ว่าหากแหกกฎจะต้องถูกลงโทษ การปลูกฝังแบบเข้าไปข่มขานี้ยาวนานจนกลายเป็นแบบแผนที่ถูกต้องของสังคมซึ่งจะติดตัวเด็กไป จนกระทั่งเติบโตนอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อศาสนาพุทธก็เช่นกัน มีส่วนที่มาจากสาเหตุการอบรมบ่มเพาะของโรงเรียนรัฐที่นักเรียนไทยทุกคนโดนบังคับให้อยู่ในหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นการสอนนักเรียน การเรียนวิชาพุทธศาสนา การสวดมนต์เข้าแถวทุกเช้า การนั่งสมาธิ หรือได้ช่วยงานต่าง ๆ ภายในวัด ระบบการศึกษาบ้านเรากำหนดให้วิชา

พระพุทธศาสนาเป็นวิชาบังคับในโรงเรียนของรัฐ เสมือนเป็นการบังคับให้คนทุกศาสนา และคนไม่มีศาสนาต้องเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ถ้าไม่เรียนก็จะเรียนไม่จบตามหลักสูตรภาคบังคับ ซึ่งขัดกับหลักการที่รัฐต้องเป็นกลางทางศาสนา และขัดหลักเสรีภาพทางศาสนา แม้ว่าจะไม่ใช่การบังคับให้คนศาสนาอื่นหรือคนไม่มีศาสนาหันมานับถือพุทธศาสนา แต่ก็เป็น การบังคับให้พวกเขาต้องเรียนในสิ่งที่ขัดต่อเจตจำนงของตนเองเหมือนดังเช่นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้บอลผู้สัมภาษณ์ว่า “บอลได้ดูวีทีอาร์วัด วัดก็จะสอนว่าเป็นเด็กดีควรทำตัวยังไง ต้องนั่งสมาธิ สวดมนต์ ไปช่วยงานวัดก็จะได้ขนม เลยทำให้มีความรู้สึกอยากทำและอยากไปวัดเพราะขนม เรียกได้ว่าเป็นการปลูกฝังของโรงเรียนในรูปแบบหนึ่ง” หรืออีกคนหนึ่งคนเอ ได้เคยบอกว่า “ ตอนเช้าก็จะสวดมนต์ตอนเช้าแถวและทุกวันศุกร์เย็นต้องมานั่งสวดมนต์ รู้สึกไม่ชอบมากที่ต้องมานั่งนิ่ง ๆ ห้ามคุยกับเพื่อนและนั่งเป็นเวลานานเกือบชั่วโมงได้สำหรับเด็ก ป.1” เรียกได้ว่าเป็นกระบวนการที่อำนาจแทรกซึมอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของสังคม โดยเฉพาะอำนาจในโรงเรียนรัฐซึ่งเป็นพื้นที่ ที่มีกฎระเบียบเคร่งครัด ทำให้เห็นถึงกระบวนการควบคุมและการจัดการอย่างชัดเจน โดยรัฐใช้การศึกษาเสริมสร้างความรู้และวิถีคิดแบบเป็นเหตุเป็นผลจึงใจให้เห็นว่าการเข้ารับการศึกษามีใช่แค่เพียงแต่จะได้รับความรู้สำหรับการประกอบอาชีพ ยังมีการฝึกฝนพฤติกรรมให้อยู่ภายใต้ระเบียบวินัยที่กฎเกณฑ์ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น ค่านิยม จารีตประเพณี ศีลธรรมและกฎหมาย เพื่อที่จะปลูกฝังในเด็กเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมและทำให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อย เพราะว่าการศึกษามีที่ยอมรับว่าสามารถพัฒนาคนได้จริงแล้ว วาทกรรมศาสนาในสถานการศึกษาจึงมีอำนาจในการชักนำและกำหนดให้ผู้คนปฏิบัติตามได้แบบสิ้นไหล

สื่อทางโทรทัศน์

ในตอนช่วงวัยเด็ก สื่อทางโทรทัศน์ก็เป็นสิ่งที่ปลูกฝังทำให้เกิดความกลัวและตกย้ำที่จะทำให้เด็กสีกนิกในเรื่องบาปบุญคุณโทษ หรือนรกสวรรค์ การเล่าเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาในรูปแบบละครโทรทัศน์มีบทบาท และปลูกฝังเรื่องคุณธรรม และจริยธรรมให้กับเด็ก อย่างเช่นการให้สัมภาษณ์จากปลื้ม ได้ดูรายการทีวีอย่างเช่น ฟ้ามืดา กรรมลิขิต เรื่องจริงผ่านจอ ในสมัยเด็กเลยทำให้รู้สึกกลัวในเรื่องของบุญบาปและการตกนรกขึ้นสวรรค์ เลยทำให้รู้สึกอยากเข้าวัดทำบุญกับครอบครัว เป็นต้น วาทกรรมเกี่ยวกับบุญบาปในสื่อโทรทัศน์ ทำให้เห็นถึงความคิดและอุดมการณ์ที่มีส่วนในการครอบงำความคิดผู้บริโภคความทรรรม ซึ่งส่งผลต่อความคิด พฤติกรรม และ การกระทำที่เกี่ยวข้องกับบาปบุญของคนในสังคม และทำให้คนในสังคมเกิดความหยิ่งรู้เกี่ยวกับบทบาทของภาษาในการประกอบสร้างความคิดเกี่ยวกับบาปบุญ _จะเห็นได้ว่าสื่อทางโทรทัศน์ก็เป็นอีกหนึ่งวิธีที่นำ คำสอนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามามีบทบาทในการปลูกฝังให้เด็กรู้จักในเรื่องของกฎแห่งกรรม ในแง่นี้จึงมีความเชื่อมโยงกับประเด็นการสื่อสารโดยเฉพาะการสื่อสารผ่าน

สถาบันสื่อมวลชน ที่ได้ทำหน้าที่ผลิตซ้ำโดยมีอำนาจสอดแทรกอยู่ ซึ่งมันก็จะต่อยอดอำนาจของความจริงของวาทกรรมให้ปรากฏขึ้นมาโดยแทรกซึมเข้าไปอยู่ในความรู้สึกนึกคิดจนสามารถฝังลึกลงไปสู่ระดับวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน จนมันกลายเป็นเรื่องธรรมดาที่สามารถยอมรับกันได้จนดูคล้ายเป็นสามัญสำนึกร่วมกันของสังคม

การต่อรองกับวาทกรรม

เด็กเจนเนอเรชั่น Z ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดทั้งหมดของพุทธกระแสหลัก ที่ได้สอดแทรกอยู่ในสถาบันครอบครัวหรือสถาบันการศึกษาซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็น soft power อย่างหนึ่งที่ทำให้สามารถควบคุมและครอบงำความเชื่อในวัยเด็กได้ จนกระทั่งโตขึ้นและเริ่มเข้าสู่สังคมที่อิสระ ไร้การครอบงำ จึงทำให้เด็กเจนเนอเรชั่น Z แต่ละคนได้บางนิยามพุทธศาสนาของตนเองแตกต่างกันออกไปดังต่อไปนี้

อันดับแรกคือกลุ่มคนที่นับถือศาสนาพุทธและเลือกที่จะปฏิบัติบางอย่าง มีอยู่ทั้งหมด 3 คนที่เป็นบุคคลที่นับถือพุทธและก็ไม่เห็นด้วยในบางหลักธรรมคำสอนที่ดูไม่เป็นเหตุเป็นผล แต่ถ้าวางก็เข้าไปไหว้พระ ทำบุญ สวดมนต์บ้างอยู่บางครั้ง เพราะคิดว่าเข้าวัดทำบุญ ทำให้จิตใจสงบนิ่งอยู่กับตัวเองมากขึ้น นอกจากนั้นศาสนาพุทธก็เป็นอีกหนึ่งตัวเลือกเพราะเมื่อถึงจุดหนึ่งแล้วบางอย่างมันไม่สามารถที่จะควบคุมได้ก็จะหันหน้าเข้าหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วรู้สึกสบายใจ และเป็นกำลังใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวให้กับเรา และที่สำคัญคือไม่ฟุ้งซ่านซึ่งพวกเขาู้ตัวเองดีว่างานหรือภารกิจที่อยู่ตรงหน้าเราต้องจัดการด้วยตนเอง ซึ่งมันอาจจะเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง ตามหลักความเป็นจริงที่เราเป็นคนกำหนดชีวิต แต่เชื่อว่าจิตใจของเราจะเข้มแข็งเสมอไป ไม่ว่าจะป็นรูปธรรมหรือนามธรรม

อันดับสองคือกลุ่มคนที่นับถือพุทธศาสนาแต่ไม่ปฏิบัติตามมีอยู่ทั้งหมด 2 คน ซึ่งเป็นบุคคลที่นับถือพุทธศาสนาแต่พิธีกรรมต่าง ๆ การไหว้พระ การทำบุญกับวัด ถ้าพ่อหรือแม่ชวนไปวัดคือปฏิบัติที่เรียกได้ว่าไม่แตะต้องวัดหรือพระ ซึ่งพวกเขาไม่เหตุผลเองในตัวเพราะคิดว่าการทำบุญไม่ได้อยู่ในรูปแบบเพียงแค่การทำบุญกับวัดเพียงอย่างเดียว แต่การทำบุญที่พวกเขานิยามคือการทำบุญกับคน หรือการทำบุญกับสัตว์ ถ้าเมื่อเขาเจอความทุกข์หรือไม่สบายใจก็ไม่ได้เข้าหาพุทธศาสนาเช่นกันและก็ได้เลือกให้เป็นทางเลือกสุดท้าย เพราะพวกเขาคิดว่าการที่ได้ออกไปเจอเพื่อน ปรึกษากัน หรือไปเที่ยวจะช่วยให้สามารถที่จะเยียวยาทุกสิ่งได้มากกว่าการไปเข้าวัดหรือนั่งสมาธิ แต่ท้ายที่สุดถ้าการออกไปหาเพื่อนหรือไปคลายเครียดไม่ได้แล้ว สิ่งสุดท้ายที่พึ่งทางใจที่สุดคือพวกเขาจะชอบในเรื่องของการบนบานศาลกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการทำบุญกับศาสนา ซึ่งพวกเขาก็ไม่สามารถที่จะเป็นบุคคลที่ไร้ศาสนาได้เพราะ

ในบางคำสอนที่ดูเป็นเหตุเป็นผลก็ยังนำมาดำเนินชีวิตอยู่ หรืออาจจะเรียกว่าเป็นพุทธกระแสรองหรือพุทธที่เขานั้นนิยามขึ้นมาเอง

อันดับสุดท้ายคือกลุ่มที่ต่อรองกับว่าทฤษฎีแบบสุดโต่งไม่ได้นับถือพุทธ มีอยู่ 2 คนพวกเขาตั้งนิยามของตนเองที่มีความเป็นเหตุเป็นผล เชื่อในตนเองไม่ได้เอาความเชื่อไปผูกติดอยู่กับใครเพราะว่าตลอดทั้งชีวิตการเรียนรู้ศาสนาพุทธ คือการเรียนรู้ที่ไม่ได้เรียนรู้อะไรเลย สุดท้ายแล้วก็คือเราก็พยายามทำความเข้าใจกับมัน จนในท้ายที่สุดคิดว่าชีวิตมันก็ชีวิต อยู่ไปเพื่อชีวิตตัวเราเอง เมื่อยามมีความทุกข์ ก็ไม่เคยนึกถึงศาสนา เขาก็คิดว่ามันก็เป็นเรื่องที่แปลก เพราะทุกคนจะมีศาสนาเป็นที่พึ่ง เขาคิดว่ามันคงเป็นเรื่องของความรู้สึกแต่ละคนมากกว่า หรืออาจจะเป็นเพราะเราอาจจะไม่เชื่อตั้งแต่แรก เลยทำให้ไปหาที่พึ่งทางอื่นมากกว่าอย่างเช่นฟังเพลงหรือหาอะไรมาปลอบประโลมใจ แล้วก็ให้มันผ่านไป

หลักคำสอน

คำสอนในพระพุทธศาสนาปัจจุบันเป็นคำสอนในเชิงปัจเจก และให้เกิดผลแก่ปัจเจก จะเห็นได้ว่าสังคมไทยเราได้เคลื่อนไหวไปตามกระแสสังคมโลก ทุก ๆ อย่างล้วนจะเปลี่ยนแปลง ปรับตัวเพื่อให้เข้ากับชีวิตประจำวัน แต่ว่าคำสอนบางอย่างในพุทธศาสนาไม่มีหรือแทบจะไม่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับทางสังคม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2556, ออนไลน์) จากการสัมภาษณ์ทั้ง 7 คน ทุกคนล้วนมีความคิดเห็นเช่นเดียวกัน ว่าคำสอนบางอย่างมันดูไม่สอดคล้อง ไม่มีเหตุผล สังคมในปัจจุบันก็ยังคงยึดกับความล้าหลังที่คิดว่าพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่แตะต้องไม่ได้ แต่ถ้ามองศาสนาในหลักของความเป็นจริง การที่ศาสนาตั้งขึ้นไม่ได้วัตถุประสงค์เพื่อให้มองว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จับต้องไม่ได้ แต่วัตถุประสงค์หลัก ๆ คือเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

รัฐ

รัฐใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการพูดถึงสิทธิอำนาจอันชอบธรรมหรือการกำจัดคนเห็นต่าง ศาสนาก็ใช้รัฐกำจัดศัตรูของตนเองหรือให้รัฐอุปถัมภ์ตนเอง จะเห็นได้ว่าปัญหาเกิดขึ้นเพราะการเมืองสองระบบมามีความเกี่ยวข้องกันและกัน ทางแก้อาจคือการจัดสรรความสัมพันธ์ตรงนี้ใหม่ แยกรัฐออกจากศาสนา จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ทุกอย่างเข้าที่เข้าทางได้ จากที่ได้สัมภาษณ์ไว้ว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร คนที่มีสถานะรองก็ต้องหรือเป็นบุคคลที่ไม่มีอำนาจต้องยอมให้เรื่องเงียบ แทนที่ความยุติธรรมจะถูกชำระ แต่กลายเป็นว่าผู้ที่อ่อนแอจะต้องตกเป็นฝ่ายที่ไม่จองเวรผู้ที่มีอำนาจ” เพราะศาสนาพุทธมีความยึดหยุ่น ซึ่งความยึดหยุ่นมันกลายเป็นความไม่ยุติธรรม” จะเห็นได้ว่าหน้าที่ของคำสอนศาสนาพุทธในทางการเมืองมี

ความล้มเหลวเป็นอย่างมาก เพราะบุคคลที่มีอำนาจเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าไปใช้เพื่อประโยชน์ของตัวเองในทางการเมือง

พระสงฆ์

ศาสนากับการเมืองจะเห็นถึงความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจที่สนับสนุนเกื้อกูลกันมาตลอด ซึ่งในอดีตชนชั้นปกครองมีหน้าที่บริหารประเทศโดยตรงก็คือ พระมหากษัตริย์ ตามระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่จุดเปลี่ยนที่ชัดเจน คือ การที่รวมสถาบันศาสนาเข้ามาอยู่ในระบบราชการของรัฐ ซึ่งปัญหาของพระสงฆ์ในปัจจุบันคือในเรื่องของการบวช การบวชเป็นการละเว้นจากการใช้ชีวิตในแบบฆราวาสที่ยังมี รัก โลภ โกรธ หลง เพื่อเข้าสู่ระเบียบแบบแผนและใช้ชีวิตตามหลักศีลธรรมที่เข้มข้นกว่าคนทั่วไป แต่เรามักเห็นข่าวของการใช้พิธีบวช เพื่อเป็นการหนีจากปัญหาทางโลก หรือบางครั้งก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อของคนบางกลุ่ม เพื่อให้ตัวเองได้ขูบตัวจากเรื่องราวเก่า ๆ ที่ดูไม่ดี ซึ่งความเป็นพระสงฆ์ในปัจจุบันส่งผลสังคมยุคดุดกิ้น ความศักดิ์สิทธิ์ที่เคยมีก็เริ่มจางคลาย การมีข่าวอนกับฆราวาส หรือแม้กระทั่งดื่มสุรา เป็นต้น จากคำสัมภาษณ์ของกัน “ถ้าคุณทำผิดกฎหมายสักอย่างต่อให้เจตนาหรือไม่เจตนาและไปบวช คุณจะได้รับการอภัยจากสังคมและกฎหมายจะลดหย่อนโทษให้ ซึ่งการทำบวชแบบนี้เป็นลู่ทางให้อาชญากรหลุดพ้นจากอาชญากรรมที่ตนเองได้ก่อ” แต่กลับกันเด็กเจนเนอเรชั่น Z จากที่ได้สัมภาษณ์มา ได้มีความคิดที่ต่อรองเชิงอำนาจและบางคนเลือกที่จะไม่ศรัทธา ดังนั้นจึงทำให้มองเห็นภาพความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างของศาสนาความเชื่อกับเรื่องของอำนาจและการเมือง ซึ่งวาทกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบสร้างขึ้นมานั้นมาหลอกเด็กนั้น มันเป็นเพียงการใช้ความเชื่อทางศาสนามาเป็นเครื่องมือ ในการหล่อหลอมกลุ่มเกลาสังคม ให้อยู่ในระเบียบชุดเดิม เพื่อรักษาอำนาจไว้ที่ชนชั้นปกครอง รวมไปถึงรักษาความแตกต่างทางชนชั้น ให้คงอยู่ต่อไป

มหาวิทยาลัย

ในช่วงวัยมหาวิทยาลัยเป็นอีกพื้นที่ที่สำคัญพื้นที่หนึ่งที่มี ที่ปฏิบัติการทางวาทกรรมศาสนาไม่ได้มีเป็นตัวกำหนดเราไม่ว่าจะเป็นการเรียน การสอน หรือสังคมเพื่อน เลยทำให้เจนเนอเรชั่นแซดมีความคิดที่มีความความเป็นอิสระ ยิ่งมาเจอกับเพื่อนที่มีอุดมการณ์ทางความคิดเดียวกันยิ่งทำให้และยิ่งทำให้มั่นใจในการตัดสินใจว่าถ้าสิ่งไหนมันไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องและรู้สึกว่าจะไม่ยอมทำก็จะไม่ทำ ในช่วงวัยมหาวิทยาลัยเป็นอีกช่วงหนึ่งที่ทำให้เจนเนอเรชั่น Z มีความคิดที่แตกต่างจากตอนเด็ก จากการสัมภาษณ์ของเอ เอได้กล่าวว่า สังคมรอบข้าง ได้มีการมาแชร์ความคิดเห็นกัน ทำให้เห็นถึงกลุ่มความคิดเดียวกัน ที่ไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม และคนอื่น ๆ ก็ไม่เห็นด้วยเช่นเดียวกัน และด้วยคณะที่เรียนก็เปิดกว้างทางความคิด ก็ทำ

ให้รู้สึกว่ามันมั่นใจและคิดว่าไม่ได้แปลกหรือแตกต่างจากคนอื่น และยังทำให้มั่นใจในการตัดสินใจว่าถ้าสิ่งไหนมันไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องและรู้สึกว่ามันไม่อยากทำก็จะไม่ทำโดยเฉพาะในเรื่องของการที่รัฐเข้ามาบีบบทบาทกับศาสนาทำให้มีทัศนคติที่เปลี่ยนไป และยังได้เข้าเรียนในคณะรัฐศาสตร์ยังมีความคิดที่ทำให้มองนอกรอบจากอดีตที่เคยอยู่ในชนมธรรมนิยมประเพณี และทำให้เห็นความจริงบางอย่างมากขึ้น มองทุกปรากฏการณ์ในสังคมโดยมองไปที่โครงสร้างที่ตนกำเนิดของมัน ความจริงมันไม่มีอยู่บนโลก ทุกอย่างเป็นสิ่งที่มนุษย์นั้นสร้างขึ้น ศาสนาก็ด้วยเช่นกัน

ทั้งหมดทั้งหมดได้ส่งผลให้เจนเนอเรชั่นแซดหาที่พึ่งทางจิตใจใหม่เพราะปัจจุบันคนไทยถูกครอบงำด้วยกิเลส ตัณหา ซึ่งพุทธศาสนาแบบไสยศาสนามันตอบสนองต่อความต้องการของคนในสังคมได้จากที่ได้สัมภาษณ์ทั้ง 7 คนมาก็จะเห็นได้ว่า ทั้ง 7 คนหันหน้าเข้าไปพึ่งความเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์ เพราะคำสอนแบบพุทธเถรวาทไม่สามารถที่จะเป็นที่พึ่งทางใจได้ ไม่สามารถที่จะตอบสนองถึงความต้องการของคนในสังคมได้ ซึ่งคนไทยจำนวนมากเข้าหาไสยศาสตร์ตามกระแสพุทธพาณิชย์ที่ทำให้พุทธศาสนาเป็นสินค้าที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น วัดจุฬามณี ที่ชาวพุทธเข้าไปไหว้สักการะทั่วเวทสุวรรณ เป็นต้น ส่งผลให้วัดกลายเป็นพื้นที่ทางไสยศาสตร์มากกว่าพื้นที่ของพุทธศาสนาจากข้างต้นสามารถนำมาวิเคราะห์ทฤษฎีวาทกรรมได้ คือจะเห็นได้ว่าอำนาจรูปแบบของกิเลสที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาในจิตใจนั้น ได้ผลิตสร้างวาทกรรมไสยศาสตร์ขึ้นมา โดยเปลี่ยนความหมายจากคำว่าการทำบุญ เปลี่ยนมาเป็นบุญในรูปแบบที่เป็นผลประโยชน์ต่อตนเองทำให้วาทกรรมไสยศาสตร์มีอำนาจที่ขยายออกสู่วงกว้างภายใต้สังคมไทยที่ถูกครอบงำ หรืออาจจะกลายเป็นพุทธกระแสหลักและแทนที่หลักธรรมคำสอนแบบเถรวาท นอกจากนั้นยังทำให้วัดที่เป็นพื้นที่ที่สงบ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีพิธีกรรมทางไสยศาสตร์และเป็นแหล่งที่ซื้อขายวัตถุมงคล

สรุป

จากการเก็บข้อมูล การอบรมบ่มเพาะทั้งสามอย่างคือ ครอบครัว โรงเรียน สื่อทางโทรทัศน์ที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าครู พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ก็เป็นผู้บริโภควาทกรรมไปด้วยในฐานะผู้มีอำนาจในการเลือกสื่อที่จะป้อนข้อมูลให้เด็ก วาทกรรมบาปบุญคุณโทษนี้เมื่อพิจารณาจะเห็นว่าเน้นไปที่สอนทำความดีด้วยการทำบุญอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนอย่างเช่น การใส่บาตร สวดมนต์ การนั่งสมาธิ การบริจาคทาน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับช่วงวัยของเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เข้าใจแก่นของหลักธรรมทางพุทธศาสนา มากจนกระทั่งเมื่อเด็กได้โตขึ้นมีชุดความคิดที่เป็นของตนเอง เปิดกว้างทางความคิดเห็น ชีวิตมีความเป็นอิสระ ในการรับรู้ข่าวสารบ้านเมืองต่าง ๆ ทางสื่อโซเชียล ก็เป็นจุดเปลี่ยนที่พลิกผันทำให้ศรัทธาในศาสนาพุทธน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว จากที่ได้สัมผัสมา ครอบครัวยังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นับถือในศาสนา น้อยลง เพราะการมีอำนาจทำให้ ในช่วงวัยเด็กที่ผ่านมาศรัทธาและเลื่อมใสศาสนา มาก จนกระทั่งโต ความคิดทางศาสนาก็เปลี่ยนไปแต่ครอบครัวยังคงยึดมั่นตัวอย่างเช่น วาทกรรมที่ว่าด้วยเรื่องการทำบุญให้บุคคลที่ล่วงลับ ซึ่งเงินเนอเรชั่นแซดบางคน ไม่ได้คิดว่ามันทำแล้วจะส่งผลได้จริง หรือในเรื่องของการทำบุญใส่บาตรทุกวันเกิดแล้วจะส่งผลในตนเองได้รับบุญ การได้รับวาทกรรมแบบนี้จากครอบครัวยังทำให้รู้สึกต่อต้าน และไม่อยากเข้าวัดทำบุญกับพระ นอกจากนั้นสถาบันโรงเรียนก็เป็นสิ่งที่ปลูกฝังเด็ก ให้มีความรู้สึกโตมาแล้วต่อต้านเช่นเดียวกัน จากสถานการณ์การบังคับให้นั่งสมาธิ การสวดมนต์ การเข้าค่ายคุณธรรม การเรียนวิชาพุทธศาสนา หรือแม้กระทั่งในเรื่องของการบังคับบวช ถ้าไม่บวชจะไม่ผ่านการเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ได้ทำด้วยความสมัครใจ นอกจากนั้นสื่อทางโทรทัศน์ก็การปลูกฝังคำสอนที่มันไม่สอดคล้องกับโลกในปัจจุบันคือเป็นคำสอนที่ตัดสินคนไปโดยปริยายว่าบุคคลนั้นดีหรือเลว เป็นคนมีกรรมมาแต่ชาติปางก่อน ทำให้รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่กระตุ้นอีกอีกสิ่งที่ทำให้ความศรัทธาลดลง ยิ่งบวกกับการได้เข้ามาในสังคมมหาวิทยาลัย ได้เจอเพื่อนที่มีทัศนคติที่เหมือนกัน ความคิดเห็นที่เปิดกว้าง ได้รับรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่ทางคณะได้สอน ก็ยิ่งทำให้เงินเนอเรชั่นZ นำศาสนาพุทธมาใช้ในการดำเนินชีวิตน้อยลง หรือแทบจะไม่ได้ทำมาใช้ในการดำเนินชีวิตเลย

ประเด็นทั้งสามประเด็นในสังคมไทยทั้งสามก็เป็นตัวที่ก่อให้เกิดความศรัทธาในพุทธศาสนาที่น้อยลงเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ คำสอนทางศาสนาที่ไม่สมเหตุสมผล การที่ถูกรัฐใช้ศาสนาครอบงำ และตัวของพระสงฆ์เองที่ทำให้ไม่น่าเชื่อถือ ส่งผลให้คนเจนเนอเรชั่นZ มีความคิดที่เปลี่ยนไปกับศาสนาพุทธ เพราะเด็กเจนเนอเรชั่นZ เป็นคนรุ่นใหม่ ที่มีการตกตะกอน มีการคิดวิเคราะห์ และทำให้เห็นว่าศาสนาพุทธควรที่จะอิงไปที่หลักคำสอนแต่กลับกันที่ว่าศาสนาพุทธในปัจจุบันนำมาใช้แบบผิดหลัก ถูกมาใช้ครอบงำอำนาจ ความกลัวหรือถูกนำไปใช้กับผู้มีอิทธิพล

ทำให้เด็กเจนเนอเรชันใหม่ คิดอยากจะตีความพุทธศาสนาใหม่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไม่ได้อยากให้ความเชื่อนั้นได้หายไป แต่เพียงแค่ปรับปรุงให้ความเชื่อนั้นคงดำรงอยู่ และสามารถที่จะมาใช้กับวิถีชีวิตของผู้คนได้

เห็นได้ว่าเด็กเจนเนอเรชัน Z กับพุทธกระแสหลักในไทย คือพุทธกระแสหลักในไทยมีบรรทัดฐานที่ดีกรอบและตีคุณค่าตัวบุคคลโดยชัดเจน เป็นลักษณะจารีต ประเพณี ชีวทัศน์ตัดสินความเป็นบุคคลนั้น ว่าดีหรือไม่ดี ซึ่งไม่สอดคล้องกับรูปแบบคำสอนของพุทธศาสนาที่พยายามยกยอขึ้นมาในเรื่องของการปฏิบัติตน เพราะว่าตัวของศาสนาเป็นกฎหมาย หรือกฎรูปแบบหนึ่งในสังคมที่คนพึงปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดความสงบสุข และไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น แต่พุทธไทยกลับเป็นคำสอนเชิงปาฏิหาริย์ บรรทัดฐานความดีที่ตั้งไว้ต่างออกไปจากคำสอน ซึ่งเกิดจากอันดับแรกคือคนที่มีอำนาจชี้นำศาสนาไม่ได้ยึดแนวทางแบบที่ควร อันดับสองคือโครงสร้างของศาสนาพุทธกระแสหลักมีลักษณะความเป็นการเมืองและมีรูปแบบการปกครองแบบชนชั้น และสุดท้ายอันดับสาม มีเรื่องของทุนเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลทำให้พุทธกระแสหลักเป็นพุทธพาณิชย์ไปโดยสิ้นเชิง ทำให้เจนเนอเรชัน Z ตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ย้อนแย้งที่ได้กล่าวไปเมื่อข้างต้น แล้วเจนเนอเรชัน Z ที่มีนิสัยที่มีความเป็นเหตุเป็นผล จึงตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมว่าสิ่งนี้มันสมควรหรือถูกต้องหรือไม่ ซึ่งการตั้งคำถามนี้ถูกคนเจนเนอเรชันอื่น ๆ ก็ไม่เห็นด้วยกลับทันที และทำให้พวกเขาเข้าใจผิดว่าเจนเนอเรชัน Z รู้สึกที่อยากจะทำต่อต้าน ลบล้าง กับกรอบคุณค่าความดีที่พุทธกระแสหลักตั้งไว้ก็คือในเรื่องของ บาบบุญคุณโทษ คนดี คนเลว จึงทำให้เจนเนอเรชัน Z หันไปให้สนใจความพุทธกระแสรอง หรือพุทธที่เขานิยามมันขึ้นด้วยตัวเองซึ่งเป็นสิ่งที่ตอบสนองมนุษย์และสอดคล้องกับสังคมโลกในปัจจุบัน คือในเรื่องของทุกคนเท่าเทียมกันและจะไม่ถูกตัดสินโดยทันทีว่าบุคคลนั้นดี บุคคลนั้นเลว แต่ถูกโอบอุ้มแม้จะกระทำผิดพลาด ได้รับการให้อภัยอย่างเข้าใจเพื่อแก้ไข แต่ไม่ใช่แค่ตัดสินอย่างเดียว นอกจากนั้นเจนเนอเรชัน Z ก็ได้ตั้งคำถามถึงลักษณะโครงสร้างของพุทธกระแสหลักและเรื่องที่มีนัยเป็นพุทธพาณิชย์ ซึ่งทุกคนไม่ได้เกลียดศาสนา ทุกคนมองว่าศาสนาเป็นแนวทางที่ดี ที่ต้องนำมาปฏิบัติให้เข้ากับบริบทการใช้ชีวิตของตัวเอง แค่เพียงแต่เกลียดผู้มีอำนาจในโครงสร้างของศาสนาพุทธกระแสหลักก็เท่านั้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือและบทความในหนังสือ

กรมศาสนาและกระทรวงวัฒนธรรม, (2560), **ศาสนาในประเทศไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, (2545), **วาทกรรมการพัฒนา Development Discourse**, พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: วิชาษา

พระไพศาล วิสาโล, (2538), **พุทธธรรม/พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต)**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภัทรพร สิริกาญจน, (2539), "**เกิดกับตาย**" เอกสารการสอนชุดวิชา ไทยศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาศิลปศาสตร์.

วิทยา ชีวรุโนทัย, (2555), **รักและผูกพันเจเนอเรชั่นแซด (Generation Z with love and care)**, กรุงเทพฯ: ฐานบุ๊คส์.

สุรพศ ทวีศักดิ์, (2564), **อำลาพุทธราชาชาตินิยม: วิพากษ์แนวคิดชาตินิยมแบบพุทธของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต)**, กรุงเทพฯ: อิลลูมินเอนซ์ เอ็ดดิชั่นส์.

แสง จันทร์งาม, (2544), **พุทธศาสนวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : ธีระการพิมพ์.

บทความวิชาการ

กาญจนาณัฐ ประชาตุ, (2559), **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย : การยืนหยัดและท้าทายในรอบทศวรรษ (พ.ศ. 2548 – 2558)**,วารสารพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ 1 ฉบับที่ 1.

ชูเกียรติ ถนอมบุญชัย, (2552), **วาทกรรมเด็กดี ศึกษากรณีศูนย์ศึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านอุเบกขา**, วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต มานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดร.เดชา เดชะวัฒน์ไพศาล, (2552), **การรับรู้คุณลักษณะของเจนเนอเรชั่นวายและแรงจูงใจในการทำงาน:มุมมองระหว่างเจนเนอเรชั่นต่างๆ ในองค์กร**, จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์ ปีที่ 31 ฉบับที่ 121.

พระครูโกศลธรรมมานุสิฐ, พระครูสุตาทภรณ์พิสุทธิ, พระครูพิพัฒน์นุญฉกร, (2562), **พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย ในยุคไทยแลนด์ 4.0 Buddhism and Thai Society Development,Thailand 4.0**, มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ เล่ม 12.

ภัชราพร ช้างแก้ว, (2530), **พุทธศาสนากับการก่อตัวของรัฐไทยแบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6**, วิทยานิพนธ์, ปริญญาอักษรศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มนัสนันท์ หัตถศักดิ์, (2557), **กระบวนการกลุ่ม, แผนตารางและคำสอนมหาวิทยาลัย** กรุงเทพฯ.

สุมาลัย กาลวิบูลย์, (2561), **ปริทัศน์หนังสือ พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย Buddhism and Beliefs in Thai Society**, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราช-ภัฏสุราษฎร์ธานี.

รุจิภาส โพธิ์ทองแสงอรุณ. (2559), **บทบาทของผู้นำในศตวรรษที่ 21 : การจัดการช่องว่างระหว่างวัยในองค์กร**, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านบริหารธุรกิจราชชมงคลพระนครและนำเสนอ ผลงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

วรรณุช ตันตวิวิทิตพงศ์. (2552), **พฤติกรรมความคลั่งไคล้ศิลปินนักร้องเกาหลีของวัยรุ่นไทย**,ปริญญาโทนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตรพัฒนากิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุกิตา บินรัตแก้ว, (2561), **รูปแบบการดำเนินชีวิตของเจนเนอเรชั่นแซดในเขตเมืองทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย The lifestyle of generation Z in urban all regions of Thailand**, การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “GRADUATE SCHOOL MINI-CONFERENCE 2018”, สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อุมารินทร์ เลิศสหพันธ์ (2564), **การพัฒนาคนรุ่นใหม่เพื่อขับเคลื่อนสังคมชาวพุทธ THE DEVELOPMENT OF NEW GENERATION TO DRIVE OF BUDDHIST SOCIETY.**, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น 11 ปีที่ 8 ฉบับที่ 1

บทความออนไลน์

- ชาญณรงค์ บุญหนุน, (2558), **เพื่อรำลึกถึงและไว้อาลัย : พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน : พุทธศาสนาในมิติแห่งอารมณ์ความรู้สึก และกรณีศึกษาหลวงพ่อกุณ ปริสุทฺโธ**, สืบค้นเมื่อ 27 กันยายน 2564, สืบค้นจาก: <https://blogazine.pub/blogs/buddhistcitizen/post>.
- ปัทมา จอมศิริวัฒนา, (ม.ป.ป), **พฤติกรรมของคน Gen Z**, สืบค้นเมื่อ 27 กันยายน 2564, สืบค้นได้จาก: https://www.matichonacademy.com/content/lifestyle/article_38215.
- วฤตดา วรอาคม, (2557), **5อินไซด์เจเนอเรชั่นซี**, สืบค้นเมื่อ :10 สิงหาคม 2564, สืบค้นจาก: <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/591770>.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์, (2559), **วิกฤตใหม่ของไทย**, สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2565, สืบค้นได้จาก: https://www.matichon.co.th/uncategorized/news_213459.

ภาษาอังกฤษ

- Schroer, W.J. (2014), **Generations X, Y, Z and the Other**, Retrieved from: <http://www.socialmarketing.org/newsletter/features/generation3.htm>.
- MICHAEL DIMOCK, (2019), **Defining generations: Where Millennials end and GenerationZ begins**, Retrieved from: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>
- Wellner, A.S, (2002), **Generational divide**. *American Demographics*, 22(10), 52-56.

การสัมภาษณ์

- 1.นางสาวปอ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, สัมภาษณ์เมื่อ 6 ตุลาคม 2564, 28 กุมภาพันธ์ 2565, 10 มีนาคม 2565
- 2.นายจิ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, สัมภาษณ์เมื่อ 4 มีนาคม 2565, 9 มีนาคม 2565, 28 กุมภาพันธ์ 2565
- 3.นางสาวปี (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, สัมภาษณ์เมื่อ ,3 มีนาคม 2565, การสัมภาษณ์: 7 มีนาคม 2565
- 4.นายโฟ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, สัมภาษณ์เมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2565,10 มีนาคม 2565
- 5.นางสาวกัน (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, สัมภาษณ์เมื่อ, 4 ตุลาคม 2565, 10 มีนาคม 2565
- 6.นายปิม (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, สัมภาษณ์เมื่อ, 2 มีนาคม 2565, 6 มีนาคม 2565, 9 มีนาคม 2565, 10 มีนาคม 2565
- 7.นางสาวเอ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, สัมภาษณ์เมื่อ 3 มีนาคม 2565, 16 ธันวาคม 2565

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์